

CRNA GORA
SKUPŠTINA CRNE GORE

PRIMLJENO:	7. XI 2014	GOD.
KLASIFIKACIONI BROJ:	19-1/14-1	
VEZA:		
EPA:	012 XXV	
SKRAĆENICA:	PRILOG:	

Crna Gora
VLADA CRNE GORE

Broj: 08-2354/5

Podgorica, 28. oktobar 2014. godine

PREDSJEDNIKU SKUPŠTINE CRNE GORE

PODGORICA

Vlada Crne Gore, na sjednici od 16. oktobra 2014. godine, utvrdila je **PREDLOG ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O MIRNOM RJEŠAVANJU RADNIH SPOROVA**, koji Vam u prilogu dostavljamo radi stavljanja u proceduru Skupštine Crne Gore.

Za predstavnike Vlade koji će učestvovati u radu Skupštine i njenih radnih tijela, prilikom razmatranja Predloga ovog zakona, određeni su mr **PREDRAG BOŠKOVIĆ**, ministar rada i socijalnog staranja i **SLOBODAN FILIPOVIĆ**, generalni direktor Direktorata za rad u Ministarstvu rada i socijalnog staranja.

PREDSJEDNIK
Milo Đukanović, s.r.

Predlog

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o mirnom rješavanju radnih sporova

Član 1

U Zakonu o mirnom rješavanju radnih sporova ("Službeni list CG", br. 16/07 i 53/11) u članu 2 stav 1 poslije alineje 2 dodaje se nova alineja koja glasi:

„-u slučaju kada poslodavac na sve zaposlene ne primjenjuje pojedine odredbe svojih akata;“.

U alineji 3 poslije riječi "organizovanje" dodaju se zarez i riječi: "djelovanje i utvrđivanje prava na reprezentativnost sindikata".

Dosadašnje al. 3,4 i 5 postaju al. 4,5 i 6.

Član 2

U članu 3 stav 1 poslije alineje 1 dodaje se nova alineja koja glasi:

"-za spor iz člana 2 stav 1 alineja 3 ovog zakona, ovlašćeni predstavnik sindikata i poslodavca;“.

U alineji 2 riječi: "al. 3 i 5" zamjenjuju se riječima: "al. 4 i 6".

U alineji 3 riječi: „iz člana 2 stav 1 alineja 4“ zamjenjuju se riječima: „iz člana 2 stav 1 alineja 5“.

Dosadašnje al. 2 i 3 postaju al. 3 i 4.

Član 3

U članu 4 stav 1 mijenja se i glasi:

"Individualnim radnim sporom (u daljem tekstu: individualni spor), smatra se spor koji je nastao u ostvarivanju prava iz rada i po osnovu rada utvrđenih zakonom, kolektivnim ugovorom, aktom poslodavca i ugovorom o radu."

Član 4

U članu 11 stav 1 tačka 1 poslije riječi "stručne" dodaju se riječi: "i administrativne".

Tačka 4 mijenja se i glasi: "organizuje obuku za stručno usavršavanje miritelja i arbitara;".

U tački 5 poslije riječi "arbitara" dodaju se riječi: "u skladu sa zakonom".

Tačka 7 briše se.

Član 5

Poslije člana 11 dodaje se novi član koji glasi:

"Stručna služba Agencije

Član 11a

Za obavljanje stručnih i administrativnih poslova Agencija organizuje stručnu službu.

Stručna služba iz stava 1 ovog člana, pomaže miriteljima odnosno arbitrima u radu, i obavlja druge stručne poslove koji se odnose na postupak mirnog rješavanja radnih sporova."

Član 6

U članu 12 stav 2 riječi: „nadležnosti i način njihovog izbora, trajanje mandata," brišu se.

Član 7

Poslije člana 12 dodaje se pet novih članova koji glase:

"Organi Agencije

Član 12a

Organi Agencije su: Upravni odbor i direktor.

Upravni odbor

Član 12b

Upravni odbor Agencije ima tri člana.

Upravni odbor iz stava 1 ovog člana, čine: jedan predstavnik Vlade, jedan predstavnik reprezentativne organizacije sindikata i jedan predstavnik reprezentativnog udruženja poslodavaca, koje imenuje Vlada na predlog socijalnih partnera.

Ako postoji više reprezentativnih organizacija sindikata i reprezentativnih udruženja poslodavaca predstavnike sporazumno određuju sindikalne organizacije, odnosno udruženja poslodavaca po sistemu rotacije.

Mandat članova Upravnog odbora traje četiri godine.

U slučaju da član Upravnog odbora podnese ostavku ili bude razriješen prije isteka mandata, novi član Upravnog odbora bira se na način i po postupku propisanim ovim zakonom.

Mandat novoizabranog člana Upravnog odbora iz stava 5 ovog člana, prestaje istekom mandata članova Upravnog odbora.

Statutom Agencije bliže se uređuju uslovi i način razrješenja odnosno prestanak mandata članu Upravnog odbora prije isteka mandata.

Nadležnost Upravnog odbora

Član 12c

Upravni odbor Agencije:

- 1) donosi statut Agencije i akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta uz saglasnost organa državne uprave nadležnog za poslove rada (u daljem tekstu: ministarstvo) i druge akte u skladu sa zakonom;
- 2) usvaja program obuke za miritelje i arbitre, kao i način njegovog sprovođenja;
- 3) daje inicijativu za donošenje i izmjenu zakona i drugih akata kojima se uređuje funkcionisanje i rad Agencije i vođenje postupaka iz njene nadležnosti;
- 4) usvaja predlog zahtjeva za obezbjeđenje budžetskih sredstava Agencije za narednu fiskalnu godinu;
- 5) usvaja godišnji izvještaj o radu Agencije;
- 6) usvaja predlog godišnjeg izvještaja o finansijskom poslovanju Agencije;
- 7) obrazuje stručne komisije i radna tijela Agencije;
- 8) donosi akt za nagradu za rad i naknadu troškova miritelja i arbitara;
- 9) usvaja plan javnih nabavki;

10) odlučuje o drugim pitanjima u skladu sa zakonom, statutom i drugim aktima Agencije.

Direktor Agencije

Član 12d

Direktora Agencije imenuje Vlada, na predlog ministra nadležnog za poslove rada, uz prethodno pribavljeno mišljenje Socijalnog savjeta Crne Gore.

Mandat direktora Agencije traje četiri godine i može biti ponovo biran.

Nadležnost direktora Agencije

Član 12e

Direktor Agencije:

- 1) vodi i organizuje poslovanje Agencije i odgovoran je za zakonitost rada;
- 2) zastupa i predstavlja Agenciju;
- 3) predlaže akte koje usvaja Upravni odbor, izvršava odluke Upravnog odbora i preduzima mjere za njihovo sprovođenje;
- 4) predlaže akt za nagradu za rad i naknadu troškova miritelja i arbitara Upravnom odboru;
- 5) odlučuje o ostvarivanju prava, obaveza i odgovornosti iz rada i po osnovu rada zaposlenih u Agenciji, u skladu sa zakonom;
- 6) ostvaruje saradnju sa nacionalnim i međunarodnim subjektima, radi ostvarivanja poslova iz svoje nadležnosti;
- 7) odlučuje o angažovanju domaćih ili stranih stručnjaka za obavljanje pojedinih poslova iz nadležnosti Agencije i sa njima zaključuje ugovor o uređivanju međusobnih prava i obaveza;
- 8) zaključuje ugovore koji se odnose na investicije u Agenciji do iznosa utvrđenog statutom;
- 9) vrši i druge poslove utvrđene zakonom, statutom i drugim aktima Agencije.

Član 8

U članu 20 stav 2 tačka 3 poslije riječi "usavršava" dodaju se riječi: "u skladu sa ovim zakonom".

Tačka 4 mijenja se i glasi:

"se neopravdano ne odaziva na pozive Agencije;".

Stav 5 mijenja se i glasi:

“Rješenje za brisanje iz Imenika donosi direktor Agencije na osnovu odluke komisije, u roku od 15 dana od donošenja odluke o razrješenju.”

Član 9

U članu 23 stav 2 poslije riječi: “stručno usavršava” dodaju se riječi: “u skladu sa ovim zakonom”.

Stav 3 mijenja se i glasi:

“Miritelj odnosno arbitar je dužan da obavještava Agenciju o toku postupka mirnog rješavanja radnog spora.”

Član 10

U članu 25 stav 3 tačka 4 riječi: “vrijeme pregovora” zamjenjuju se riječima: “mjesto i datum podnošenja predloga”.

Član 11

U članu 26 poslije stava 1 dodaju se tri nova stava koja glase:

“Na zahtjev strana u postupku mirnog rješavanja spora, rok iz stava 1 ovog člana može se produžiti, ali ne duže od 15 dana.

Ako druga strana u sporu ne prihvati predlog ili se ne izjasni na isti u roku iz st. 1 i 2 ovog člana, Agencija će obustaviti postupak zaključkom.

Na zaključak iz stava 3 ovog člana nije dozvoljena žalba.”

Član 12

U članu 29 poslije stava 1 dodaje se novi stav koji glasi:

“Ukoliko se u postupku angažuju vještaci ili drugi stručnjaci, troškove takvog angažovanja snosi svaka strana koja je angažovala vještaka odnosno drugog stručnjaka, ukoliko se strane u sporu drukčije ne saglase.”

Član 13

U članu 30 poslije riječi "ministarstvo" stavlja se tačka, a riječi: "nadležno za poslove rada", brišu se.

Član 14

U članu 34 stav 3 mijenja se i glasi:

"Ako se ne donese preporuka na način predviđen stavom 2 ovog člana u roku od 30 dana od dana zaključenja rasprave, miritelj stranama u sporu predlaže preporuku."

Poslije stava 3 dodaje se novi stav koji glasi:

"Ako strane u sporu ne prihvate preporuku smatra se da postupak mirenja nije uspio."

Dosadašnji stav 4 postaje stav 5.

Član 15

U članu 35 stav 1 riječi: "tri dana" zamjenjuju se riječima: "osam dana".

Član 16

U članu 39 poslije stava 1 dodaje se novi stav koji glasi:

„Arbitar u individualnom sporu:

- 1) vodi raspravu;
- 2) ukazuje stranama u sporu na predloge koji nijesu u skladu sa zakonom i drugim propisom;
- 3) pruža stručnu i drugu pomoć stranama u sporu; i
- 4) donosi rješenje o predmetu spora.“

Poslije stava 2 dodaje se novi stav koji glasi:

„Uz predlog za pokretanje postupka mirnog rješavanja spora, podnosilac predloga dostavlja akt nadležnog suda sa obavještenjem iz stava 3 ovog člana.“

Dosadašnji stav 2 postaje stav 3.

Član 17

U članu 40 stav 1 mijenja se i glasi:

“Arbitar je dužan da zakaže raspravu sa stranama u sporu u roku od osam dana od dana prijema predloga i potpune dokumentacije o predmetu spora i o tome obavijesti strane u sporu.”

Član 18

U članu 42 stav 4 riječi: “tri dana” zamjenjuju se riječima: “osam dana”.

Član 19

U članu 44 stav 2 mijenja se i glasi:

“Ako arbitar smatra da je predmet spora raspravljen, zaključuje raspravu i donosi rješenje u skladu sa ovim zakonom.”

Član 20

U članu 45 stav 2 riječ „arbitrom“ zamjenjuje se riječju „Agencijom“.

U stavu 3 riječi: “Ako se strane u sporu saglase o predmetu spora” zamjenjuju se riječima: “Ako se strane u sporu saglase o rješenju predmetnog spora odnosno postignu sporazum”.

Član 21

U članu 48 stav 2 tačka 4 riječi: “pokretanja postupka” zamjenjuju se riječima: “podnošenja predloga”.

Poslije tačke 4 dodaje se nova tačka koja glasi:

“4a) datum predaje predloga miriteljima, odnosno arbitrima;”.

Član 22

Poslije člana 51 dodaju se tri nova člana koja glase:

„Član 51a

Postupci za mirno rješavanje sporova započeti prije stupanja na snagu ovog zakona, okončaće se po propisima koji su bili na snazi do dana stupanja na snagu ovog zakona.

Član 51b

Članovi Upravnog odbora i direktor Agencije nastavljaju da obavljaju svoje poslove do isteka mandata na koji su imenovani.

Član 51c

Akt o osnivanju Agencije uskladiće se sa ovim zakonom u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Statut i opšta akta Agencije uskladiće se sa ovim zakonom u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona.”

Član 23

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u “Službenom listu Crne Gore”.

Obrazloženje

I. Ustavni osnov

Ustavni osnov za donošenje ovog zakona je odredba člana 16 stav 1 tačka 5 Ustava Crne Gore, kojim je određeno da se Zakonom u skladu sa Ustavom uređuju i druga pitanja od interesa za Crnu Goru.

II. Razlozi za donošenje zakona

U okviru reforme radnog zakonodavstva krajem 2007. godine, donijet je Zakon o mirnom rješavanju radnih sporova („Službeni list CG“, broj 16/07), kojim je uređen način i postupak mirnog rješavanja radnih sporova (kolektivnih i individualnih), izbor, prava i obaveze miritelja i arbitara i druga pitanja od značaja za rješavanje ovih sporova.

Radi obavljanja stručnih poslova koji se odnose na mirno rješavanje radnih sporova, početkom 2010. godine, osnovana je Agencija za mirno rješavanje tih sporova, kao posebna organizacija, sa svojstvom pravnog lica. S toga su donošenjem navedenog zakona, kao i osnivanjem Agencije, koja je počela sa radom početkom 2010. godine, stvoreni normativni uslovi da se po prvi put u Crnoj Gori, putem socijalnog dijaloga ostvaruje vansudsko rješavanje radnih sporova i na taj način postiže efikasnost u njihovom rješavanju, imajući u vidu da su radni sporovi po svojoj prirodi hitni, a i znatno se rasterećuju sudovi kod kojih ovi postupci dugo traju.

Osnovni razlog za izmjenu i dopunu Zakona o mirnom rješavanju radnih sporova, je što je Inoviranim Akcionim planom za implementaciju preporuka »Giljotine propisa« utvrđena obaveza izmjene Zakona o mirnom rješavanju radnih sporova, usaglašavanje sa izmjenama Zakona o radu i Zakona o reprezentativnosti sindikata.

Pored toga, primjenom Zakona o mirnom rješavanju radnih sporova došlo je do problema u praksi, koje je potrebno otkloniti izmjenom navedenog zakona.

Predlogom zakona o izmjenama i dopunama Zakona o mirnom rješavanju radnih sporova, revidiraju se određene odredbe i to:

- precizira se djelokrug rada Agencije, organi upravljanja i djelokrug njihovog rada;

- unapređuju se odredbe koje se odnose na definisanje što se smatra kolektivnim radnim sporom i ko se smatra stranom u sporu;
- preciznije se definiše šta čini predmet individualnog radnog spora;
- unapređuju se odredbe koje se odnose na definisanje uloge miritelja i arbitra u kolektivnom i individualnom radnom sporu;
- propisuje se mogućnost formiranja privremenih i stalnih radnih tijela prema ukazanoj potrebi;
- unapređuju se odredbe koje se odnose na postupak mirenja u individualnom sporu i kolektivnom sporu,
- unapređuju se odredbe koje se odnose troškove postupka i odredbe koje se odnose na vođenje evidencije u Agenciji.

III. Usaglašenost se evropskim zakonodavstvom i potvrđenim međunarodnim konvencijama

Usklađenost nacrt/predloga propisa s odredbama Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Evropske unije i njenih država članica, s jedne strane i Crne Gore, s druge strane (SSP)

a) Odredbe SSPa s kojima se usklađuje propis:

Glava VI, Usklađivanje zakonodavstva, sprovođenje zakona i pravila o konkurenciji, član 72 i član 79, Radni uslovi i jednake mogućnosti

Glava VIII, Politike saradnje, član 101, Saradnja u oblasti društvene politike

Usklađenost nacrt/predloga propisa sa *Acquis Communautairom*

Usklađenost nacrt/predloga propisa sa primarnim izvorima prava Evropske unije:

UFEU, Dio treći, Politike i unutrašnje akcije Unije, Glava X, Socijalna politika, član 153 stav 1, tačka (i) i član 157.

Usklađenost sa ostalim izvorima prava

- Konvencija MOR- a, br. 158 o prestanku radnog odnosa na inicijativu poslodavca (član 8);

- Evropska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (član 39);
- Izmijenjena Evropska socijalna povelja (član 24 stav 2);
- Preporuka Komiteta ministara država članica, br. R (86) 12, koja se odnosi na mjere za sprečavanje i smanjenje prekovremenog rada sudova (Dio I stav 2 tačka a.).

IV. Objašnjenje osnovnih pravnih instituta zakonskih rješenja

U okviru osnovnih odredaba Predloga ovog zakona članom 1 Predloga dopunjen je član 2 zakona, tako što je poslije alineje 2 dodata nova alineja 3 kojom je predviđeno da se kolektivnim sporom smatra i spor koji je nastao i u slučaju kad poslodavac na sve zaposlene ne primjenjuje pojedine odredbe akta poslodavca i dopunjena je alineja 3 kojom je predviđeno da se spor u smislu ovog zakona može smatrati i spor u slučaju sindikalnog djelovanja i na utvrđivanje prava na reprezentativnost sindikata. Dopune ovog člana zakona su izvršene kako bi se usaglasile sa odredbama Zakona o radu i Zakona o reprezentativnosti sindikata.

Članom 2 Predloga, radi usaglašavanja sa članom 1 Predloga dopunjen je član 3 zakona sa novom alinejom 3, kojom je regulisano da su strane u sporu za spor u slučaju sindikalnog djelovanja i na utvrđivanje prava na reprezentativnost sindikata ovlašćeni predstavnik sindikata i poslodavac.

Članom 3 Predloga unapređuje se član 4 zakona tako što je izmijenjen stav 1, kojim se preceznije definiše predmet individualnog spora i kojim je predviđeno da se individualnim radnim sporom, smatra spor koji je nastao u ostvarivanju prava iz rada i po osnovu rada utvrđenih zakonom, kolektivnim ugovorom, aktom poslodavca i ugovorom o radu.

U dijelu zakona koji se odnosi na djelokrug rada Agencije i obavljanje stručnih poslova za mirno rješavanje radnih sporova u članu 4 Predloga odrađeno je pravno-tehničko poboljšanje člana 11 zakona kako u njegovoj primjeni ne bi bilo dileme.

Članom 5 Predloga, radi usklađivanja sa Inoviranim Akcionim planom za implementaciju preporuka »Giljotine propisa«, dopunjen je član 11 zakona novim članom 11a kojim je predviđeno da za obavljanje stručnih i administrativnih poslova Agencija organizuje Stručnu službu Agencije, te da Stručna služba, pomaže

miriteljima odnosno arbitrima u radu i obavlja druge stručne poslove koji se odnose na postupak mirnog rješavanja radnih sporova.

Članom 6 Predloga, u članu 12 zakona izmijenjen je stav 2, koji se odnosi na sadržinu akta o osnivanju Agencije, u cilju usaglašavanja sa odredbama Predloga ovog zakona, koje se odnose na uređivanje nadležnosti, način rada organa Agencije, kao i trajanje mandata direktora i članova Upravnog odbora.

Članom 7 Predloga na osnovu preporuke iz Inoviranog Akcionog plana za implementaciju preporuka »Giljotine propisa« da ovim zakonom treba bliže urediti djelatnost i organe Agencije, poslije člana 12 zakona dodato je pet novih članova (čl. 12a, 12b, 12c, 12d i 12e), kojim su predviđeni organi Agencije, imenovanje njihovih članova i nadležnost organa Agencije.

Članom 12a Predloga predviđeno je da su organi Agencije Upravni odbor i direktor.

Članom 12b Predloga uređeno je imenovanje i razrješenje članova Upravnog odbora, na način da Upravni odbor Agencije ima tri člana, koji čine jedan predstavnik Vlade, jedan predstavnik reprezentativne organizacije sindikata i jedan predstavnik reprezentativnog udruženja poslodavaca, koje imenuje Vlada na predlog socijalnih partnera, čiji mandat traje četiri godine.

Ako postoji više reprezentativnih organizacija sindikata i poslodavaca predstavnike sporazumom određuju sindikalne organizacije, odnosno udruženja poslodavaca po sistemu rotacije. U slučaju da član Upravnog odbora podnese ostavku ili bude razriješen u skladu sa zakonom prije isteka mandata novi član Upravnog odbora bira se na način i postupku propisanim ovim zakonom, čiji mandat prestaje istekom mandata članova Upravnog odbora.

Ovim članom je takođe predviđeno da će se Statutom agencije bliže urediti uslovi i način razrješenja, odnosno prestanak mandata članova Upravnog odbora prije njegovog isteka.

Članom 12c Predloga uređena je nadležnost Upravnog odbora, kojim je predviđeno da Upravni odbor donosi statut Agencije i akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta uz saglasnost organa državne uprave nadležnog za poslove rada i druge akte u skladu sa zakonom; usvaja program obuke za miritelje i arbitre, kao i način njegovog sprovođenja; daje inicijativu za donošenje i izmjenu zakona i drugih akata

kojima se uređuje funkcionisanje i rad Agencije i vođenje postupaka iz njene nadležnosti; usvaja predlog zahtjeva za obezbjeđenje budžetskih sredstava Agencije za narednu fiskalnu godinu; usvaja godišnji izvještaj o radu Agencije; usvaja godišnji izvještaj o finansijskom poslovanju Agencije; obrazuje stručne komisije i radna tijela Agencije; usvaja planove razvoja Agencije; donosi akt za nagradu za rad i naknadu troškova miritelja i arbitara; usvaja plan javnih nabavki i odlučuje o drugim pitanjima u skladu sa zakonom, statutom i drugim aktima Agencije.

Dalje je predviđeno da će se način rada Upravnog odbora bliže urediti Poslovníkom o radu Upravnog odbora.

Članom 12d Predloga predviđeno je da direktora Agencije imenuje Vlada, na predlog ministra nadležnog za poslove rada, uz prethodno pribavljeno mišljenje Socijalnog savjeta Crne Gore, kao i da mandat direktora Agencije traje četiri godine i da može biti ponovo biran.

Članom 12e Predloga uređuje se nadležnost direktora Agencije na osnovu kojeg se stvara zakonski osnov da direktor vodi i organizuje poslovanje Agencije i odgovoran je za zakonitost rada; zastupa i predstavlja Agenciju; predlaže akte koje usvaja Upravni odbor, izvršava odluke Upravnog odbora i preduzima mjere za njihovo sprovođenje; predlaže akt za nagradu za rad i naknadu troškova miritelja i arbitara Upravnom odboru; odlučuje o ostvarivanju prava, obaveza i odgovornosti iz rada i po osnovu rada zaposlenih u Agenciji, u skladu sa zakonom; ostvaruje saradnju sa nacionalnim i međunarodnim subjektima, radi ostvarivanja poslova iz svoje nadležnosti; odlučuje o angažovanju domaćih ili stranih stručnjaka za obavljanje pojedinih poslova iz nadležnosti Agencije i sa njima zaključuje ugovor o uređivanju međusobnih prava i obaveza; zaključuje ugovore koji se odnose na investicije u Agenciji do iznosa utvrđenog statutom i vrši i druge poslove utvrđene zakonom, statutom i drugim aktima Agencije.

Članom 8 Predloga izvršena su pravno tehnička poboljšanja teksta zakona u članu 20 stav 2 tač. 3 i 4 zakona.

U istom članu stav 5 je izmijenjen, tako što je istim predviđeno da rješenje za brisanje iz Imenika donosi direktor Agencije na osnovu odluke komisije, u roku od 15 dana od donošenja odluke o razrješenju.

U članu 9 i 10 Predloga izvršeno je pravno-tehničko poboljšanje teksta u članu 23 st. 2 i 3 i u članu 25 stav 3 tačka 4 zakona.

Članom 11 Predloga dopunjen je član 26 sa tri nova stava, kojim je uređeno da se na zahtjev strana u postupku mirnog rješavanja radnog spora, rok od pet dana, u kojem se druga strana u sporu treba izjasniti o prihvatanju predloga za mirno rješavanje radnog spora, koji je predviđen kao pravilo, može produžiti, ali ne duže od 15 dana. Takođe je dopunom ovog člana predviđeno da, ako druga strana u sporu ne prihvati predlog ili se ne izjasni na isti u roku od 15 dana, Agencija će obustaviti postupak zaključkom, na koji nije dozvoljena žalba.

Članom 12 Predloga unaprijeđen je član 29 zakona, tako što je poslije stava 1 dodat novi stav kojim je uređeno da ukoliko se u postupku angažuju vještaci ili drugi stručnjaci, troškove takvog angažovanja snosi svaka strana koja je angažovala vještaka, odnosno drugog stručnjaka, ukoliko se strane u sporu drukčije ne saglase.

Članom 13 Predloga u članu 30 zakona je izvršeno pravno-tehničko poboljšanje teksta navedenog člana.

Članom 14 Predloga u članu 34 stav 3 zakona je izmijenjen na način što je predviđeno da ako se ne donese preporuka na način predviđen stavom 2 ovog člana, odnosno sporazumno u roku od 30 dana od dana zaključenja rasprave, miritelj stranama u sporu predlaže preporuku.

U istom članu je poslije stava 3 dodat novi stav, kojim je previđeno da, ako strane u sporu ne prihvate preporuku da se smatra da postupak mirenja nije uspio. Ovo zakonsko rješenje je previđeno zbog nedorečenosti postojeće zakonske odredbe. Zbog nedorečenosti postojeće zakonske odredbe dolazilo je do nejasnoće u pogledu ove pravne situacije kada strane u sporu ne private preporuku.

Članom 15 Predloga je u članu 35 stav 1 zakona rok od tri dana, u kojem je strana u sporu dužna da navede razloge za neprihvatanje preporuke miritelja zamijenjen rokom od osam dana.

Članom 16 Predloga unaprijeđen je član 39 zakona, tako što je poslije stava 1 dodat novi stav kojim je precizirano da arbitar u individualnom sporu vodi raspravu, ukazuje stranama u sporu na predloge koji nijesu u skladu sa zakonom i drugim propisom, pruža stručnu i drugu pomoć stranama u sporu, i donosi rješenje o predmetu spora.

U istom članu je poslije stava 2 dodat novi stav kojim je uređeno da podnosilac predloga Agenciji uz predlog za pokretanje postupka mirnog rješavanja spora, dostavlja akt nadležnog suda sa obavještenjem iz stava 3 ovog člana. Ovo iz razloga što u dosadašnjoj praksi nije postojala ova obaveza, tako da je postojala mogućnost istovremenog vođenje postupka pred sudom o istom predmetu spora koji se vodi pred Agencijom.

U istom članu zbog navedenih izmjena dosadašnji stav 2 postaje stav 3.

Članom 17 Predloga preciziran je član 40 zakona, tako što je izmijenjen stav 1, kojim je uređeno da je arbitar dužan da zakaže raspravu sa stranama u sporu u roku od osam dana od dana prijema predloga i potpune dokumentacije o predmetu spora i o tome obavjesti strane u sporu.

Članom 18 Predloga revidiran je član 42 zakona, tako što je u stavu 4 umjesto roka od tri dana, u kojem je arbitar prilikom odlaganja rasprave po službenoj dužnosti ili na zahtjev stranke dužan da zakaže raspravu, predviđen rok od osam dana.

Članom 19 Predloga unaprijeđen je član 44 zakona tako što je stav 2 izmijenjen, kojim je regulisano da ako arbitar smatra da je predmet spora raspravljen, zaključuje raspravu i donosi rješenje u skladu sa ovim zakonom. Ova izmjena je izvršena zbog nedorečenosti postojeće odredbe zakona.

Članom 20 Predloga u članu 45 u st. 2 i 3 zakona izvršeno je pravno-tehničko poboljšanje teksta navedenog člana, a u članu 21 Predloga u članu 48 stav 2 tačka 4 zakona, s tim što je poslije tačke 4 dodata nova tačka 4a), kojom je predviđeno da evidencija o postupcima mirnog rješavanja radnih sporova, koju vodi Agencija sadrži datum predaje predloga miriteljima, odnosno arbitrima. Ova izmjena je izvršena zbog nedorečenosti postojeće odredbe zakona.

Članom 22 Predloga su poslije člana 51 zakona dodata tri nova člana (51a, 51b i 51c).

Članom 51a je precizirano da će se postupci za mirno rješavanje sporova započeti prije stupanja na snagu ovog zakona, okončati po propisima koji su bili na snazi do dana stupanja na snagu ovog zakona.

Prema članu 51b članovi Upravnog odbora i direktor Agencije nastavljaju da obavljaju svoje poslove do isteka mandata na koji su imenovani.

Članom 51c je predviđeno da će se akt o osnivanju Agencije statut i opšta akta Agencije uskladiti sa ovim zakonom u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona.

V. Procjena potrebnih fiskalnih sredstava za sprovođenje zakona

Za sprovođenje ovog zakona u Budžetu Crne Gore, nije potrebno obezbjeđivati posebna sredstva.

Zakon o mirnom rješavanju radnih sporova

("Službeni list CG", br. 16/07 i 53/11)

Pregled članova koje se mijenjaju i dopunjavaju

Kolektivni radni spor

Član 2

Kolektivnim radnim sporom (u daljem tekstu: kolektivni spor) smatra se spor koji je nastao:

- u postupku zaključivanja, kao i izmjena i dopuna kolektivnih ugovora;
- u slučaju kada poslodavac na sve zaposlene ne primjenjuje pojedine odredbe kolektivnog ugovora;
- povodom ostvarivanja prava na sindikalno organizovanje;
- u ostvarivanju prava na štrajk;
- povodom drugih sporova između sindikata i poslodavca u vezi sa ostvarivanjem prava iz rada i po osnovu rada.

Strane u kolektivnom sporu

Član 3

Strane u kolektivnom sporu su:

- za spor iz člana 2 stav 1 al. 1 i 2 ovog zakona učesnici u zaključivanju kolektivnog ugovora, u skladu sa zakonom;
- za spor iz člana 2 stav 1 al. 3 i 5 ovog zakona ovlašćeni predstavnik sindikata i poslodavac, odnosno predstavnici sindikalnih organizacija na odgovarajućem nivou;
- za spor iz člana 2 stav 1 alineja 4 ovog zakona štrajkački odbor koji zastupa interese zaposlenih i u njihovo ime vodi štrajk i poslodavac, odnosno pregovaračko tijelo koje odredi poslodavac.

Individualni radni spor

Član 4

Individualnim radnim sporom (u daljem tekstu: individualni spor) smatra se spor koji nastaje u ostvarivanju prava zaposlenog iz rada i po osnovu rada.

Strane u individualnom sporu su zaposleni i poslodavac.

Djelokrug rada

Član 11

Agencija:

- 1) obavlja stručne poslove koji se odnose na mirno rješavanje kolektivnih individualnih sporova;
- 2) vrši izbor miritelja i arbitara;
- 3) vodi Imenik miritelja i arbitara (u daljem tekstu: Imenik);
- 4) vrši obuku i stručno usavršavanje miritelja i arbitara;
- 5) odlučuje o izuzeću miritelja i arbitara;
- 6) vodi evidenciju o postupcima mirnog rješavanja radnih sporova;
- 7) obavlja i druge poslove određene zakonom.

Poslove iz stava 1 tač. 2 do 6 ovog člana Agencija vrši kao javna ovlaštenja.

Akt o osnivanju

Član 12

Agenciju iz člana 10 ovog zakona osniva Vlada Crne Gore (u daljem tekstu: Vlada).

Aktom o osnivanju Agencije uređuje se: organi Agencije, nadležnosti i način njihovog izbora, trajanje mandata, sjedište, sredstva za osnivanje i rad, način donošenja statuta i drugih akata i druga pitanja od značaja za rad Agencije.

Brisanje iz Imenika

Član 20

Svojestvo miritelja, odnosno arbitra prestaje brisanjem iz Imenika.

Miritelj, odnosno arbitar se briše iz Imenika, ako:

- 1) to sam zatraži;
- 2) se utvrdi da nijesu postojali, odnosno da su prestali da postoje uslovi na osnovu kojih je izabran;
- 3) odbije da se stručno usavršava;
- 4) se neuredno odaziva na poziv Agencije;
- 5) neopravdano odugovlači postupak mirnog rješavanja radnog spora;
- 6) mu je, na osnovu sudske odluke, oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost;
- 7) je na način propisan zakonom utvrđeno da je kod miritelja, odnosno arbitra došlo do gubitka radne sposobnosti;
- 8) istekom mandata ne bude ponovo biran.

Zahtjev za brisanje iz Imenika mogu podnijeti strane u sporu ili drugo zainteresovano lice.

Zahtjev iz stava 3 ovog člana podnosi se komisiji i mora biti obrazložen.

Rješenje za brisanje iz Imenika donosi direktor Agencije na predlog komisije, u roku od 15 dana od dana podnošenja zahtjeva.

Rješenje iz stava 5 ovog člana je konačno i protiv njega se može pokrenuti upravni spor.

Dužnosti miritelja, odnosno arbitra

Član 23

Miritelj, odnosno arbitar je dužan da postupak mirenja vodi objektivno, savjesno i bez odugovlačenja, vodeći računa o interesima svake strane u sporu.

Miritelj, odnosno arbitar je dužan da se stručno usavršava.

Miritelj, odnosno arbitar je dužan da redovno obavještava Agenciju o pokretanju, toku i okončanju postupka mirnog rješavanja radnog spora.

Miritelj, odnosno arbitar je dužan da trajno čuva podatke do kojih je došao u toku postupka, kao poslovnu tajnu.

Miritelj, odnosno arbitar obaveze i ovlašćenja koje ima u toku postupka ne može prenijeti na drugo lice.

Pokretanje postupka

Član 25

Postupak mirnog rješavanja radnog spora pokreće se podnošenjem predloga Agenciji.

Strane u sporu predlog iz stava 1 ovog člana mogu podnijeti zajednički ili pojedinačno.

Predlog sadrži naročito:

- 1) ime, prezime i adresu, odnosno naziv i sjedište strana u sporu;
- 2) vrstu i predmet spora;
- 3) učesnike u sporu;
- 4) mjesto i vrijeme pregovora;
- 5) predlog miritelja, odnosno arbitra.

Uz predlog, strane u sporu dostavljaju dokumentaciju u vezi sa predmetom spora, kao i imena svjedoka, ako ih imaju.

Komunikacija

Član 26

Ako je predlog podnijela jedna od strana u sporu, Agencija dostavlja predlog i dokumentaciju drugoj strani u sporu i poziva je da se, u roku od pet dana od dana prijema predloga, izjasni da li prihvata mirno rješavanje spora.

Troškovi postupka

Član 29

Svaka strana u sporu snosi svoje troškove u postupku, osim troškova miritelja, odnosno arbitra.

Donošenje podzakonskog akta

Član 30

Bliže uslove u pogledu načina međusobne komunikacije učesnika u mirnom rješavanju spora i vođenja postupka propisuje ministarstvo nadležno za poslove rada.

Preporuka

Član 34

Preporuka se daje u pisanom obliku, sa obrazloženjem.

Za preporuku je potrebno da glasaju miritelj i strane u sporu.

Ako se ne donese preporuka na način predviđen u stavu 2 ovog člana u roku od pet dana od dana zaključenja rasprave, miritelj može stranama u sporu predložiti preporuku.

Preporuka miritelja ne obavezuje strane u sporu.

Neprihvatanje preporuke

Član 35

Strana u sporu koja ne prihvati preporuku miritelja dužna je da, u roku od tri dana od dana dostavljanja preporuke, navede razloge za neprihvatanje preporuke.

Na predlog miritelja, Agencija može da objavi preporuku i razloge za neprihvatanje preporuke u medijima.

Odnos mirenja i sudskog postupka

Član 39

Individualni spor može se rješavati pred arbitrom.

Ako je sudski postupak u toku, strane u sporu se mogu sporazumjeti da pokrenu postupak mirenja pred arbitrom u bilo kojoj fazi postupka i o tome obavještavaju nadležni sud.

Postupak pred arbitrom

Član 40

Arbitar je dužan da zakaže raspravu u roku od tri dana od dana prijema predloga i dokumentacije o predmetu spora i o tome obavijesti strane u sporu.

Rasprava se održava u prisustvu strana u sporu i arbitra.

Arbitar otvara raspravu i utvrđuje da li sva pozvana lica prisustvuju raspravi.

Ako jedna od strana u sporu neopravdano izostane sa rasprave, arbitar može da održi raspravu u njenom odsustvu, uzimajući u obzir dokumentaciju koju je ta strana dostavila.

Svaka strana u sporu može da povuče predlog za pokretanje postupka pred arbitrom najkasnije do dana otvaranja rasprave.

Vodenje rasprave

Član 42

Arbitar vodi raspravu, uzima izjave od strana u sporu i drugih lica u postupku, izvodi dokaze i stara se da se u toku rasprave iznesu sve činjenice relevantne za odlučivanje. Strane u sporu imaju pravo da se pred arbitrom izjasne o predmetu spora i odgovore na navode druge strane u sporu.

Arbitar odlučuje o odlaganju rasprave, po službenoj dužnosti ili na zahtjev strane u sporu.

U slučaju iz stava 3 ovog člana, arbitar je dužan da zakaže raspravu, najkasnije u roku od tri dana od dana odlaganja rasprave.

Završne riječi i zaključivanje rasprave

Član 44

Strane u sporu imaju pravo na davanje završne riječi na raspravi.

Ako je predmet spora raspravljen, odnosno ako su se strane u sporu saglasile o predmetu spora tako da arbitar može odlučiti, on zaključuje raspravu.

Donošenje rješenja o predmetu spora

Član 45

Arbitar donosi rješenje o predmetu spora u roku od 30 dana od dana otvaranja rasprave.

Dok traje postupak pred arbitrom rokovi za pokretanje spora pred nadležnim sudom ne teku.

Ako se strane u sporu saglase o predmetu spora, rješenje arbitra je pravosnažno i izvršno danom dostavljanja stranama u sporu, a ako je u rješenju određeno da se

radnja koja je predmet izvršenja može izvršiti u ostavljenom roku, rješenje postaje izvršno istekom tog roka.

Na sadržinu rješenja iz stava 1 ovog člana shodno se primjenjuju odredbe Zakona o opštem upravnom postupku.

Rješenje je pravosnažno i izvršno danom dostavljanja stranama u sporu, a ako je u rješenju određeno da se radnja koja je predmet izvršenja može izvršiti u ostavljenom roku, rješenje postaje izvršno istekom tog roka.

Član 48

Agencija vodi evidenciju o postupcima mirnog rješavanja radnih sporova.

Evidencija sadrži naročito:

- 1) ime, prezime i adresu, odnosno naziv i sjedište strana u sporu;
- 2) ime i prezime miritelja, odnosno arbitra;
- 3) predmet spora;
- 4) datum pokretanja postupka;
- 5) datum i način okončanja spora.

Црна Гора - Влада Црне Горе
МИНИСТАРСТВО РАДА
И СОЦИЈАЛНОГ СТАРАЊА
ПОДГОРИЦА

Примљено:			
Орг. јед.	Број	Датум	Приједност
111-	90/14-6	10.10.2014	

Crna Gora

Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija

Broj: 03/1/2-1044/2

Podgorica, 6. X 2014.

MINISTARSTVO RADA I SOCIJALNOG STARANJA

Dopisom broj 111-90/14 od 6. oktobra 2014. tražili ste mišljenje o usklađenosti **Predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o mirnom rješavanju radnih sporova s pravnom tekovinom Evropske unije, saglasno članu 40 stav 1 alineja 2 Poslovnika Vlade.**

Nakon upoznavanja sa sadržinom propisa, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija je saglasno s navedenim u ocjeni usklađenosti propisa s pravnom tekovinom Evropske unije.

MINISTAR

dr Igor Lukšić

**IZJAVA O USKLAĐENOSTI NACRTA/PREDLOGA PROPISA CRNE GORE S PRAVNOM
TEKOVINOM EVROPSKE UNIJE**

Identifikacioni broj Izjave		MRSS/IU/PZ/14/05
1. Naziv nacrt/predloga propisa		
- na crnogorskom jeziku	Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o mirnom rješavanju radnih sporova	
- na engleskom jeziku	Proposal for the Law on Amendments to the Law on peaceful resolution of labour disputes	
2. Podaci o obrađivaču propisa		
a) Organ državne uprave koji priprema propis		
Organ državne uprave	Ministarstvo rada i socijalnog staranja	
- Sektor/odsjek	Direktorat za rad - Direkcija za radne odnose	
- odgovorno lice (ime, prezime, telefon, e-mail)	Generalni direktor Slobodan Filipović, tel: 234-267, e-mail- slobodan.filipovic@mrs.gov.me	
- kontakt osoba (ime, prezime, telefon, e-mail)	Tijana Prelević, načelnik, tel: 482-471, e-mail- tijana.prelevic@mrs.gov.me	
b) Pravno lice s javnim ovlaštenjem za pripremu i sprovođenje propisa		
- Naziv pravnog lica	/	
- odgovorno lice (ime, prezime, telefon, e-mail)	/	
- kontakt osoba (ime, prezime, telefon, e-mail)	/	
3. Organi državne uprave koji primjenjuju/sprovode propis		
- Organ državne uprave	Ministarstvo rada i socijalnog staranja	
4. Usklađenost nacrt/predloga propisa s odredbama Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Evropske unije i njenih država članica, s jedne strane i Crne Gore, s druge strane (SSP)		
a) Odredbe SSPa s kojima se usklađuje propis		
Glava VI, Usklađivanje zakonodavstva, sprovođenje zakona i pravila o konkurenciji, član 72 i član 79, Radni uslovi i jednake mogućnosti		
Glava VIII, Politike saradnje, član 101, Saradnja u oblasti društvene politike		
b) Step en ispunjenosti obaveza koje proizilaze iz navedenih odredbi SSPa		
☒	ispunjava u potpunosti	
☐	djelimično ispunjava	
☐	ne ispunjava	
c) Razlozi za djelimično ispunjenje, odnosno neispunjenje obaveza koje proizilaze iz navedenih odredbi SSPa		
/		
5. Veza nacrt/predloga propisa s Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji (PPCG)		
- PPCG za period	2014-2018	
- Poglavlje, potpoglavlje	/	
- Rok za donošenje propisa	/	
- Napomena	Donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o mirnom rješavanju radnih sporova nije predviđeno Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji.	
6. Usklađenost nacrt/predloga propisa s pravnom tekovinom Evropske unije		
a) Usklađenost s primarnim izvorima prava Evropske unije		
UFEU, Dio treći, Politike i unutrašnje akcije Unije, Glava X, Socijalna politika, član 153 stav 1, tačka (i) i član 157 / TFEU, Part three, Union policies and internal actions, Title X, Social policy, article 153, paragraph 1, point (i) and article 157		
Potpuno usklađeno / fully harmonized		
b) Usklađenost sa sekundarnim izvorima prava Evropske unije		

Ne postoji odredba sekundarnih izvora prava EU s kojom bi se predlog propisa mogao uporediti radi dobijanja stepena njegove usklađenosti.	
c) Usklađenost s ostalim izvorima prava Evropske unije	
Ne postoji izvor prava EU ove vrste s kojim bi se predlog propisa mogao uporediti radi dobijanja stepena njegove usklađenosti.	
6.1. Razlozi za djelimičnu usklađenost ili neusklađenost nacrt/predloga propisa Crne Gore s pravnom tekovinom Evropske unije i rok u kojem je predviđeno postizanje potpune usklađenosti	
/	
7. Ukoliko ne postoje odgovarajući propisi Evropske unije s kojima je potrebno obezbijediti usklađenost konstatovati tu činjenicu	
/	
8. Navesti pravne akte Savjeta Evrope i ostale izvore međunarodnog prava korišćene pri izradi nacrt/predloga propisa	
Konvencija MOR-a, br 158 o prestanku radnog odnosa na inicijativu poslodavca	ILO Convention No. 158 on termination of employment at the initiative of the employer
Evropska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda	The European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms
Izmijenjena Evropska socijalna povelja	Amended European Social Charter
Preporuka Savjeta Evrope, br. R (86) 12, od 16. septembra 1986. godine koja se odnosi na mjere za sprečavanje i smanjenje prekovremenog rada sudova	Recommendation of the Council of Europe, no. R (86) 12, dated 16 September 1986 relating to measures to prevent and reduce overtime courts
9. Navesti da li su navedeni izvori prava Evropske unije, Savjeta Evrope i ostali izvori međunarodnog prava prevedeni na crnogorski jezik (prevode dostaviti u prilogu)	
Navedeni izvori međunarodnog prava prevedeni su na crnogorski jezik.	
10. Navesti da li je nacrt/predlog propisa iz tačke 1 Izjave o usklađenosti preveden na engleski jezik (prevod dostaviti u prilogu)	
Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o mirnom rješavanju radnih sporova nije preveden na engleski jezik.	
11. Učešće konsultanata u izradi nacrt/predloga propisa i njihovo mišljenje o usklađenosti	
U izradi Predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o mirnom rješavanju radnih sporova nije bilo učešća konsultanata.	
Potpis: ovlaštenog obradivača propisa	Potpis / ministar vanjskih poslova i evropskih integracija
Datum: 06-10-2014	Datum:

Prilog obrasca:

1. Prevodi propisa Evropske unije
2. Prevod nacrt/predloga propisa na engleski jezik (ukoliko postoji)

TABELA USKLAĐENOSTI

1. Identifikacioni broj (IB) nacrta/predloga propisa		1.1. Identifikacioni broj izjave o usklađenosti i datum utvrđivanja nacrta/predloga propisa na Vladi		
MRSS/TU/PZ/14/05		MRSS/IU/PZ/14/05		
2. Naziv izvora prava Evropske unije i CELEX oznaka				
/				
3. Naziv nacrta/predloga propisa Crne Gore				
Na crnogorskom jeziku		Na engleskom jeziku		
Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o mirnom rješavanju radnih sporova		Proposal for the Law on Amendments to the Law on peaceful resolution of labour disputes		
4. Usklađenost nacrta/predloga propisa s izvorima prava Evropske unije				
a)	b)	c)	d)	e)
Odredba i tekst odredbe izvora prava Evropske unije (član, stav, tačka)	Odredba i tekst odredbe nacrta/predloga propisa Crne Gore (član, stav, tačka)	Usklađenost odredbe nacrta/ predloga propisa Crne Gore s odredbom izvora prava Evropske unije	Razlog za djelimičnu usklađenost ili neusklađenost	Rok za postizanje potpune usklađenosti

Ugovor iz Lisabona

Glava X Socijalna politika

Član 153 (raniji član 137 UEZ)

1. Radi ostvarivanja ciljeva iz člana 151, Unija podržava i dopunjava aktivnosti država članica u sledećim oblastima:

- a) poboljšanja, naročito radne sredine radi zaštite zdravlja i bezbjednosti radnika;
- b) uslova rada;
- c) socijalne sigurnosti i socijalne zaštite radnika;
- d) zaštite radnika u slučajevima prestanka ugovora o radu;
- e) informisanja radnika i savjetovanja sa radnicima;
- f) zastupanja i kolektivne odbrane prava radnika i poslodavaca, uključujući i saodlučivanje, u skladu sa stavom 5;
- g) uslova zapošljavanja državljana trećih zemalja koji zakonito borave na teritoriji Unije;
- h) integracija lica isključenih sa tržišta rada, ne dovodeći u pitanje član 166;
- i) ravnopravnosti muškaraca i žena u pogledu mogućnosti na tržištu rada i tretmana na radu;
- j) borbe protiv društvene isključenosti;
- k) modernizacije sistema socijalne zaštite ne dovodeći u pitanje tačku c).

2. U tom cilju, Evropski parlament i Savjet:

- a) mogu utvrđivati mjere za podsticanje saradnje između država članica inicijativama kojima je cilj unapređenje znanja, unapređivanje razmjene informacija i najboljih praksi, promovisanje inovativnih pristupa i ocjena iskustava, pri čemu je isključeno svako usklađivanje zakona i drugih propisa država članica;
- b) mogu utvrđivati, u oblastima iz stava 1 tač. (a) do (i), direktivama, minimalne zahtjeve za postepeno primjenjivanje, pri čemu će se voditi računa o uslovima i tehničkim pravilima koji važe u pojedinim državama članicama. Ovim direktivama izbjegava se nametanje upravnih, finansijskih i pravnih ograničenja koja bi mogla predstavljati smetnju osnivanju i razvoju malih i srednjih privrednih društava.

Evropski Parlament i Savjet odlučuju u skladu sa redovnim zakonodavnim postupkom nakon savjetovanja sa Ekonsko-socijalnim komitetom i Komitetom regiona.

U oblastima iz stava 1 tač. (c), (d), (f) i (g), Savjet odlučuje jednoglasno u skladu sa posebnim zakonodavnim postupkom, nakon savjetovanja sa Evropskim Parlamentom i navedenim komitetima.

Savjet može jednoglasno na predlog Komisije, nakon savjetovanja sa Evropskim Parlamentom, odlučiti da se redovni zakonodavni postupak primjenjuje na stav 1 tač. (d), (f) i (g).

3. Država članica može povjeriti socijalnim partnerima, na njihov zajednički zahtjev, sprovođenje direktiva donesenih na osnovu stava 2 ili, kada je to primjereno, sprovođenje odluke Savjeta donesene u skladu sa članom 155.

U tom slučaju navedena država članica obezbjeđuje da, najkasnije do dana kada direktiva ili odluka mora biti prenesena ili sprovedena, socijalni partneri sporazumno uvedu potrebne mjere, sa tim da odnosna država članica preduzme sve neophodne mjere koje joj omogućavaju da u svakom trenutku može jamčiti za rezultate propisane navedenom direktivom ili odlukom.

4. Odredbe usvojene u skladu sa ovim članom:

-ne utiču na pravo država članica da utvrde osnovna načela svojih sistema socijalne sigurnosti i ne smiju bitno uticati na finansijsku ravnotežu tih sistema,
-ne sprečavaju nijednu državu članicu da zadrži ili uvede strože zaštitne mjere koje su usklađene sa ugovorima.

5. Odredbe ovog člana ne primjenjuju se na plate, pravo udruživanja, pravo na štrajk niti pravo uvođenja mjera isključenja sa rada.

Član 157

(raniji član 141 UEZ)

1. Svaka država članica obezbjeđuje primjenu načela jednake plate muškaraca i žena za jednaki rad ili za rad jednake vrijednosti.

2. U ovom članu, „plata“ je redovna osnovna ili minimalna zarada ili plata i svaka druga naknada, u novcu ili naturi, koju radnik neposredno ili posredno prima od svog poslodavca po osnovu zaposlenja.

Jednaka plata bez diskriminacije po osnovu pola znači:

- (a) da se plata za isti rad plaćen po učinku obračunava na osnovu iste mjerne jedinice;
- (b) da je plata za rad plaćena po vremenu ista za isto radno mjesto.

3. Evropski parlament i Savjet, u redovnom zakonodavnom postupku i nakon savjetovanja sa Ekonomsko-socijalnim komitetom, utvrđuju mjere za obezbjeđivanje primjene načela jednakih mogućnosti i jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u oblasti zapošljavanja i zanimanja, uključujući i načelo jednake plate za jednaki rad ili za rad jednake vrijednosti.

4. Da bi se u praksi obezbijedila potpuna ravnopravnost između muškaraca i žena u profesionalnom životu, načelo jednakog postupanja ne sprječava nijednu državu članicu da zadrži ili utvrdi mjere kojima se predviđaju određene prednosti koje nedovoljno zastupljenom polu olakšavaju obavljanje profesionalne djelatnosti ili sprječavaju ili nadoknađuju nepovoljan položaj u profesionalnoj karijeri.

Konvencija broj 158

KONVENCIJA O PRESTANKU RADNOG ODNOSA NA INICIJATIVU POSLODAVCA

Generalna konferencija Međunarodne organizacije rada,

Koju je u Ženevi sazvao Administrativni savet Međunarodnog biroa rada i koja se sastala na svom 68. zasedanju 2. juna 1982. godine, i

Primajući k znanju postojeće međunarodne norme sadržane u Preporuci o prestanku radnog odnosa, 1963, i

Konstatujući da je od usvajanja Preporuke o prestanku radnog odnosa, 1963, došlo do značajnih izmena u zakonodavstvu i praksi mnogih država članica po pitanjima obuhvaćenim tom preporukom, i

Smatrajući da, s obzirom na ove izmene, treba da se usvoje nove međunarodne norme po ovom pitanju, naročito imajući u vidu ozbiljne probleme u ovoj oblasti koji su rezultat ekonomskih teškoća i tehnoloških promena do kojih dolazi poslednjih godina u mnogim zemljama,

Pošto je odlučila da usvoji određene predloge koji se odnose na prestanak radnog odnosa na inicijativu poslodavca, što je 5. tačka dnevnog reda zasedanja, i

Pošto je rešila da ovi predlozi uzmu oblik međunarodne konvencije,

Usvaja 22. juna 1982. godine sledeću konvenciju na koju se može pozivati pod nazivom Konvencija o prestanku radnog odnosa, 1982:

Deo I METODI PRIMENE, OBLAST PRIMENE I DEFINICIJE

Član 1

Ako primena odredaba ove konvencije nije obezbeđena putem kolektivnih ugovora, arbitražnih odluka ili sudskih presuda, ili na neki drugi način koji je saglasan nacionalnoj praksi, ona će se obezbediti putem zakona ili propisa.

Član 2

1. Ova konvencija primenjuje se na sve grane privrednih delatnosti i na sva zaposlena lica.
2. Država članica može da izuzme sledeće kategorije zaposlenih lica iz svih ili nekih odredaba ove konvencije:
 - (a) radnike koji su angažovani na osnovu ugovora o zaposlenju na određeno vreme ili za određeni zadatak;

(b) radnike na probnom radu ili pripravničkom stažu, koji je unapred određen i čije je trajanje razumne dužine;

(c) radnike angažovane povremeno za kraći vremenski period.

3. Predvideće se odgovarajuća zaštita od pribegavanja ugovorima o zapošljavanju na određeno vreme čiji je cilj izbegavanje zaštite koja proizlazi iz ove konvencije.

4. Ako je to potrebno, mogu se preduzeti mere od nadležnog organa ili putem odgovarajućeg mehanizma u jednoj zemlji, nakon konsultacije sa zainteresovanim organizacijama poslodavaca i radnika, ako one postoje, da se iz primene ove konvencije ili njenih određenih odredaba isključe kategorije zaposlenih lica čiji su uslovi zaposlenja predmet specijalnih aranžmana koji u celini pružaju zaštitu koja je bar jednaka zaštiti koja se obezbeđuje na osnovu ove konvencije.

5. Ako je to potrebno, mogu se preduzeti mere od nadležnog organa ili putem odgovarajućeg mehanizma u jednoj zemlji, nakon konsultacije sa zainteresovanim organizacijama poslodavaca i radnika, ako one postoje, da se iz primene ove konvencije ili nekih njenih odredaba izuzmu i druge ograničene kategorije zaposlenih lica u odnosu na koje se javljaju posebni problemi suštinskog karaktera s obzirom na posebne uslove zaposlenja odnosnih radnika ili na veličinu, odnosno karakter preduzeća koje ih zapošljava.

6. Svaka država članica koja ratifikuje ovu konvenciju treba u prvom izveštaju o primeni ove konvencije, koji se podnosi u skladu sa članom 22. Ustava Međunarodne organizacije rada, da navede sve kategorije koje su eventualno izuzete u skladu sa st. 4. i 5. ovog člana, dajući i obrazloženje za to izuzeće, a u sledećim izveštajima treba da navede stav svog zakonodavstva i prakse u odnosu na izuzete kategorije, kao i u kojoj meri se primenjuje ili se predlaže da se primenjuje ova konvencija u odnosu na te kategorije.

Član 3

Za svrhu ove konvencije izraz "prestanak" i "prestanak radnog odnosa" znače prestanak radnog odnosa na inicijativu poslodavca.

Deo II ODREDBE OPŠTE PRIMENE

Odeljak A OPRAVDANOST PRESTANKA RADNOG ODNOSA

Član 4

Radni odnos radnika neće prestati ako za takav prestanak ne postoji valjan razlog vezan za sposobnost ili ponašanje radnika ili za operativne potrebe preduzeća, ustanove ili službe.

Član 5

Sledeći razlozi se naročito neće smatrati valjanim razlozima za prestanak radnog odnosa:

(a) članstvo u sindikatu ili učešće u aktivnostima sindikata van radnog vremena, ili, uz saglasnost poslodavca, za vreme radnog vremena;

(b) traženje funkcije radničkog predstavnika, odnosno sadašnje ili ranije istupanje u tom svojstvu;

(c) podnošenje žalbe ili učešće u postupku protiv poslodavca zbog navodnog kršenja zakona ili propisa ili obraćanje nadležnim administrativnim organima vlasti;

(d) rasa, boja, pol, bračno stanje, porodične obaveze, trudnoća, veroispovest, političko mišljenje, nacionalna pripadnost ili socijalno poreklo;

(e) odsustvovanje sa posla za vreme porodiljskog odsustva.

Član 6

1. Privremeno odsustvo s posla zbog bolesti ili zbog povrede ne predstavlja valjan razlog za prestanak radnog odnosa.

2. Definicija privremenog odsustva s posla, u kojoj meri će se zahtevati lekarsko uverenje, kao i moguća ograničenja u pogledu primene stava 1. ovog člana biće utvrđeni u skladu sa metodima primene iz člana 1. ove konvencije.

Odeljak B

POSTUPAK PRE ILI U VREME PRESTANKA RADNOG ODNOSA

Član 7

Radni odnos radnika neće prestati zbog razloga vezanih za ponašanje radnika ili njegov rad pre nego što mu se omogući da se brani od iznetih navoda, osim ako se s razlogom ne može očekivati od poslodavca da mu pruži tu mogućnost.

Odeljak C

POSTUPAK ŽALBE ZBOG PRESTANKA RADNOG ODNOSA

Član 8

1. Radnik koji smatra da mu je radni odnos neopravdano prestao ima pravo da se žali protiv prestanka radnog odnosa nekom nepristrasnom telu, kao što je sud, radnički sud, arbitražni komitet ili arbitar.

2. Ako je prestanak radnog odnosa odobrio nadležan organ vlasti, primena stava 1. ovog člana može da se prilagodi nacionalnom zakonodavstvu i praksi.

3. Može se smatrati da je radnik odustao od svog prava na žalbu protiv prestanka radnog odnosa ako to pravo ne iskoristi u određenom roku posle prestanka rada.

Član 9

1. Tela iz člana 8. ove konvencije ovlašćena su da ispitaju razloge date za prestanak radnog odnosa, kao i druge okolnosti vezane za odnosni slučaj i da donesu odluku o tome da li je prestanak bio opravdan.

2. Da bi se obezbedilo da radnik ne snosi sam teret dokazivanja da je prestanak radnog odnosa bio neopravdan, metodima primene iz člana 1. ove konvencije treba predvideti jednu ili drugu ili obe od sledećih mogućnosti:

(a) teret dokazivanja da postoji valjan razlog za prestanak radnog odnosa, prema definiciji iz člana 4. ove konvencije, snosi poslodavac;

(b) tela iz člana 8. ove konvencije ovlašćena su da donesu zaključak o razlogu za prestanak radnog odnosa na osnovu dokaza koje su podnele stranke i u postupku predviđenom nacionalnim zakonodavstvom i praksom.

3. U slučajevima prestanka radnog odnosa za koje je rečeno da je do njih došlo zbog operativnih potreba preduzeća, ustanove ili službe, tela iz člana 8. ove konvencije su ovlašćena da utvrde da li je do prestanka radnog odnosa stvarno došlo iz tih razloga, ali u kojoj će meri oni biti ovlašćeni i da odlučuju da li su ti razlozi dovoljni da opravdaju taj prestanak radnog odnosa utvrdiće se metodima primene iz člana 1. ove konvencije.

Član 10

Ako tela iz člana 8. ove konvencije ocene da je prestanak radnog odnosa neopravdan i ako nisu ovlašćena ili smatraju da je nesprovodljivo da, u skladu s nacionalnim zakonodavstvom i praksom, proglašavaju prestanak radnog odnosa nevažećim, odnosno narede ili predlože vraćanje radnika na posao, ona će biti ovlašćena da narede isplatu odgovarajuće naknade ili nekog drugog davanja koje se može smatrati odgovarajućim.

Odeljak D OTKAZNI ROK

Član 11

Radnik kome radni odnos treba da prestane imaće pravo na razuman otkazni rok ili naknadu umesto toga, izuzev ako je kriv za težu povredu radne discipline, odnosno takvu povredu radne discipline da bi bilo nerazumno tražiti od poslodavca da ga zadrži za vreme otkaznog roka.

Odeljak E OTPREMNINA I DRUGI OBLICI ZAŠTITE DOHOTKA

Član 12

1. Radnik kome je radni odnos prestao ima pravo, u skladu s nacionalnim zakonodavstvom i praksom, na:

(a) otpremninu ili na neku drugu sličnu naknadu čiji će iznos zavisiti, pored ostalog, od dužine radnog staža i visine plate, i isplaćivaće je neposredno poslodavac ili će se isplaćivati iz fonda koji je osnovan doprinosima poslodavaca; ili

(b) davanja iz osiguranja za slučaj nezaposlenosti ili pomoć nezaposlenim licima ili na neka druga davanja iz socijalnog osiguranja, kao što su starosna ili invalidska davanja, pod normalnim uslovima pod kojima se stiče pravo na ta davanja; ili

(c) kombinaciju ovakve otpremnine i davanja.

2. Radniku koji ne ispunjava potrebne uslove za davanja iz osiguranja za slučaj nezaposlenosti ili pomoć nezaposlenim licima po osnovu opštih propisa ne mora se isplatiti nikakva otpremnina ili naknada iz stava 1. tačka (a) ovog člana samo zato što ne dobija davanje za slučaj nezaposlenosti na osnovu stava 1. tačka (b) ovog člana.

3. U slučaju prestanka radnog odnosa zbog teže povrede radne discipline, metodima primene iz člana 1. ove konvencije može se predvideti gubitak prava na otpremninu ili naknadu iz stava 1. tačka (a) ovog člana.

Deo III

DODATNE ODREDBE U VEZI SA PRESTANKOM RADNOG ODNOSA ZBOG EKONOMSKIH, TEHNOLOŠKIH, STRUKTURALNIH ILI SLIČNIH RAZLOGA

Odeljak A

KONSULTACIJE SA PREDSTAVNICIMA RADNIKA

Član 13

1. Kad poslodavac namerava da prekine radni odnos sa radnicima iz razloga ekonomske, tehnološke, strukturalne ili slične prirode, on će:

(a) blagovremeno pružiti zainteresovanim radničkim predstavnicima odgovarajuće informacije, uključujući i razloge za nameravane prekide radnog odnosa, sa brojem i kategorijama radnika koji će verovatno biti zahvaćeni, kao i o roku u kome namerava da izvrši prekide radnog odnosa;

(b) pružiti, u skladu s nacionalnim zakonodavstvom i praksom, zainteresovanim radničkim predstavnicima, što je moguće pre, mogućnost za konsultacije o merama koje treba preduzeti da bi se sprečili ili sveli na najmanju meru prekidi radnog odnosa i o merama za ublažavanje štetnih posledica prekida radnog odnosa po zainteresovane radnike, kao što je nalaženje alternativnog zaposlenja.

2. Primena stava 1. ovog člana može se ograničiti, metodima primene iz člana 1. ove konvencije, na slučajeve u kojima broj radnika čiji se prekid radnog odnosa razmatra dostiže najmanje jedan određeni broj, odnosno procent radne snage.

3. Za svrhe ovog člana, izraz "predstavnik zainteresovanih radnika" označava radničke predstavnike koje je, kao takve, priznalo nacionalno zakonodavstvo ili praksa, u skladu sa Konvencijom o radničkim predstavnicima, 1971.

Odeljak B
OBAVEŠTAVANJE NADLEŽNOG ORGANA

Član 14

1. Kad poslodavac predviđa prekide radnog odnosa iz razloga ekonomske, tehnološke, strukturalne ili slične prirode, on će o tome obavestiti nadležni organ što je moguće pre, dajući sve relevantne informacije, uključujući i pismenu izjavu o razlozima za takve prekide, o broju i kategorijama radnika koji će verovatno biti obuhvaćeni, kao i o roku u kome namerava da izvrši prekide radnog odnosa.
2. Nacionalni zakoni ili propisi mogu da ograniče primenu stava 1. ovog člana na slučajeve u kojima broj radnika čiji se prekid radnog odnosa razmatra dostiže najmanje jedan određeni broj, odnosno procent radne snage.
3. Poslodavac će obavestiti nadležni organ o prekidima radnog odnosa iz stava 1. ovog člana u određenom minimalnom roku pre prestanka radnog odnosa, s tim što taj rok treba utvrditi nacionalnim zakonima ili propisima.

Deo IV
ZAVRŠNE ODREDBE

Član 15

Formalne ratifikacije ove konvencije dostavljaju se generalnom direktoru Međunarodnog biroa rada, radi registracije.

Član 16

1. Ova konvencija obavezuje samo one države članice Međunarodne organizacije rada čije je ratifikacije registrovao generalni direktor.
2. Ona stupa na snagu 12 meseci od datuma kada je generalni direktor registrovao ratifikacije dve države članice.
3. Ova konvencija stupa na snagu za svaku državu članicu 12 meseci od datuma registrovanja njene ratifikacije.

Član 17

1. Država članica koja je ratifikovala ovu konvenciju može da je otkáže po isteku deset godina od datuma kad je Konvencija prvi put stupila na snagu, aktom koji se dostavlja generalnom direktoru Međunarodnog biroa rada radi registracije. Otkaz stupa na snagu po isteku godine dana od njegovog registrovanja.
2. Svaka država članica koja je ratifikovala ovu konvenciju i koja u toku godine koja sledi posle isteka desetogodišnjeg perioda pomenutog u stavu 1. ovog člana ne iskoristi pravo otkaza predviđeno ovim članom, biće obavezana za sledeći period od deset godina i, posle toga, može da otkáže ovu konvenciju po isteku svakog desetogodišnjeg perioda pod uslovima predviđenim u ovom članu.

Član 18

1. Generalni direktor Međunarodnog biroa rada obaveštava sve države članice Međunarodne organizacije rada o registrovanju svih ratifikacija i otkaza koje mu dostave članice Organizacije.

2. Kada bude obaveštavao države članice Organizacije o registraciji druge ratifikacije koja mu je dostavljena, generalni direktor će skrenuti pažnju državama članicama Organizacije na datum kada će ova konvencija stupiti na snagu.

Član 19

Saglasno članu 102. Povelje Ujedinjenih nacija, generalni direktor Međunarodnog biroa rada dostavlja generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija potpune podatke o svim ratifikacijama i otkazima koje je on registrovao u skladu sa odredbama prethodnih članova, radi registracije.

Član 20

Svaki put kad bude smatrao potrebnim, Administrativni savet Međunarodnog biroa rada podneće Generalnoj konferenciji izveštaj o primeni ove konvencije i razmotriće da li je poželjno da se na dnevni red Konferencije stavi pitanje njene revizije, u celini ili delimično.

Član 21

Ako Konferencija usvoji novu konvenciju kojom se ova konvencija revidira u celini ili delimično onda će, ako nova konvencija drukčije ne predviđa:

(a) ratifikacija jedne države članice nove konvencije kojom se vrši revizija ipso jure podrazumevati neposredno otkazivanje ove konvencije, bez obzira na odredbe člana 17, ako i kada nova konvencija kojom se vrši revizija stupi na snagu;

(b) od datuma kad nova konvencija kojom se vrši revizija stupi na snagu, ova konvencija prestaje da bude otvorena za ratifikaciju država članica.

2. Ova konvencija u svakom slučaju ostaje na snazi u svom sadašnjem obliku i sadržini za države članice koje su je ratifikovale, ali nisu ratifikovale konvenciju kojom se vrši revizija.

Član 22

Engleska i francuska verzija teksta ove konvencije podjednako su punovažne.

Ovaj tekst je autentični tekst Konvencije koju je propisno usvojila Generalna konferencija Međunarodne organizacije rada na 68. zasedanju održanom u Ženevi i zaključenom 23. juna 1982. godine.

U potvrdu čega su stavili svoje potpise 23. juna 1982. godine

Predsednik Konferencije,
A. Grados Bertorini, s.r.
Generalni direktor
Međunarodnog biroa rada,
Francis Blanchard, s. r.

Tekst ove konvencije verodostojna je kopija teksta koji su svojim potpisima overili predsednik Međunarodne konferencije rada i generalni direktor Međunarodnog biroa rada.

Potvrđuje se da je kopija verodostojna i potpuna.

Za generalnog direktora
Međunarodnog biroa rada

EVROPSKA KONVENCIJA ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA I OSNOVNIH SLOBODA

Rim, 4. novembra 1950.

Vlade potpisnice ove Konvencije, kao članice Saveta Evrope,

Imajući u vidu Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima koju je Generalna skupština Ujedinjenih nacija proglasila 10. decembra 1948;

Imajući u vidu da ova Deklaracija ima za cilj da osigura opšte i stvarno priznanje i poštovanje prava proklamovanih u njoj;

Imajući u vidu da je cilj Saveta Evrope postizanje većeg jedinstva između njegovih članica i da je očuvanje i razvijanje osnovnih ljudskih prava i sloboda jedan od načina na koji tom cilju treba stremiti;

Potvrđujući iznova svoju duboku veru u one osnovne slobode koje su temelj pravde i mira u svetu i koje se najbolje održavaju stvarnom političkom demokratijom, s jedne strane, i zajedničkim shvatanjem i poštovanjem ljudskih prava od kojih one zavise; s druge strane;

Rešene da, kao vlade evropskih zemalja koje su sličnih pogleda i imaju zajedničko nasleđe političkih tradicija, ideala, slobode i vladavine prava, preduzmu prve korake za skupno ostvarivanje izvesnih prava navedenih u Univerzalnoj deklaraciji,

Sporazumele su se o sledećem:

Član 1.

Obaveza poštovanja ljudskih prava

Visoke strane ugovornice jemče svakome u svojoj nadležnosti prava i slobode određene u Delu I ove Konvencije.

Deo I

Prava i slobode

Član 2.

Pravo na život

- 1 Pravo na život svake osobe zaštićeno je zakonom. Niko ne može biti namerno lišen života, sem prilikom izvršenja presude suda kojom je osuđen za zločin za koji je ova kazna predviđena zakonom.
- 2 Lišenje života se ne smatra protivnim ovom članu ako proistekne iz upotrebe sile koja je apsolutno nužna:
 - a radi odbrane nekog lica od nezakonitog nasilja;
 - b da bi se izvršilo zakonito hapšenje ili sprečilo bekstvo lica zakonito lišenog slobode;
 - c prilikom zakonitih mera koje se preduzimaju u cilju suzbijanja nereda ili pobune.

Član 3

Zabrana mučenja

Niko ne sme biti podvrgnut mučenju, ili nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.

Član 4

Zabrana ropstva i prinudnog rada

- 1 Niko se ne sme držati u ropstvu ili ropskom položaju.
- 2 Ni od koga se ne može zahtevati da obavlja prinudni ili obavezni rad.
- 3 Za svrhe ovog člana izraz "prinudni ili obavezni rad" ne obuhvata:
 - a rad uobičajen u sklopu lišenja slobode određenog u skladu sa odredbama člana 5. ove Konvencije ili tokom uslovnog otpusta;

- b službu vojne prirode ili, u zemljama u kojima se priznaje prigovor savesti, službu koja se zahteva umesto odsluženja vojne obaveze;
- c rad koji se iziskuje u slučaju kakve krize ili nesreće koja preti opstanku ili dobrobiti zajednice;
- d rad ili službu koji čine sastavni deo uobičajenih građanskih dužnosti.

Član 5

Pravo na slobodu i sigurnost

- 1 Svako ima pravo na slobodu i bezbednost ličnosti. Niko ne može biti lišen slobode osim u sledećim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom:
 - a u slučaju zakonitog lišenja slobode na osnovu presude nadležnog suda;
 - b u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode zbog neizvršenja zakonite sudske odluke ili radi obezbeđenja ispunjenja neke obaveze propisane zakonom;
 - c u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode radi privođenja lica pred nadležnu sudsku vlast zbog opravdane sumnje da je izvršilo krivično delo, ili kada se to opravdano smatra potrebnim kako bi se predupredilo izvršenje krivičnog dela ili bekstvo po njegovom izvršenju.
 - d u slučaju lišenja slobode maloletnog lica na osnovu zakonite odluke u svrhu vaspitnog nadzora ili zakonitog lišenja slobode radi njegovog privođenja nadležnom organu.
 - e u slučaju zakonitog lišenja slobode da bi se sprečilo širenje zaraznih bolesti, kao i zakonitog lišenja slobode duševno poremećenih lica, alkoholičara ili uživalaca droga ili skitnica.
 - f u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode lica da bi se sprečio njegov neovlašćeni ulazak u zemlju, ili lica protiv koga se preduzimaju mere u cilju deportacije ili ekstradicije.
- 2 Svako ko je uhapšen biće odmah i na jeziku koji razume obavешten o razlozima za njegovo hapšenje i o svakoj optužbi protiv njega.
- 3 Svako ko je uhapšen ili lišen slobode shodno odredbama iz stava 1.c ovog člana biće bez odlaganja izveden pred sudiju ili drugo službeno lice zakonom određeno da obavlja sudske funkcije i imaće pravo da mu se sudi u razumnom roku ili da bude

pušten na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može se usloviti jemstvima da će se lice pojaviti na suđenju.

- 4 Svako ko je lišen slobode ima pravo da pokrene postupak u kome će sud hitno ispitati zakonitost lišenja slobode i naložiti puštanje na slobodu ako je lišenje slobode nezakonito.
- 5 Svako ko je bio uhapšen ili lišen slobode u suprotnosti s odredbama ovog člana ima utuživo pravo na naknadu.

Član 6

Pravo na pravično suđenje

- 1 Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona. Presuda se izriče javno, ali se štampa i javnost mogu isključiti s celog ili s dela suđenja u interesu morala, javnog reda ili nacionalne bezbednosti u demokratskom društvu, kada to zahtevaju interesi maloletnika ili zaštita privatnog života stranaka, ili u meri koja je, po mišljenju suda, nužno potrebna u posebnim okolnostima kada bi javnost mogla da naškodi interesima pravde.
- 2 Svako ko je optužen za krivično delo smatraće se nevinim sve dok se ne dokaže njegova krivica na osnovu zakona.
- 3 Svako ko je optužen za krivično delo ima sledeća minimalna prava:
 - a da u najkraćem mogućem roku, detaljno i na jeziku koji razume, bude obavešten o prirodi i razlozima za optužbu protiv njega;
 - b da ima dovoljno vremena i mogućnosti za pripremanje odbrane;
 - c da se brani lično ili putem branioca koga sam izabere ili, ako nema dovoljno sredstava da plati za pravnu pomoć, da ovu pomoć dobije besplatno kada interesi pravde to zahtevaju;
 - d da ispituje svedoke protiv sebe ili da postigne da se oni ispituju i da se obezbedi prisustvo i saslušanje svedoka u njegovu korist pod istim uslovima koji važe za one koji svedoče protiv njega;
 - e da dobije besplatnu pomoć prevodioca ako ne razume ili ne govori jezik koji se upotrebljava na sudu.

Član 7

Kažnjavanje samo na osnovu zakona

- 1 Niko se ne može smatrati krivim za krivično delo izvršeno činjenjem ili nečinjenjem koje, u vreme kada je izvršeno, nije predstavljalo krivično delo po unutrašnjem ili međunarodnom pravu. Isto tako, ne može se izreći strožija kazna od one koja je bila propisana u vreme kada je krivično delo izvršeno.
- 2 Ovaj član ne utiče na suđenje i kažnjavanje nekog lica za činjenje ili nečinjenje koje se u vreme izvršenja smatralo krivičnim delom prema opštim pravnim načelima koja priznaju civilizovani narodi.

Član 8

Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života

- 1 Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.
- 2 Javne vlasti neće se mešati u vršenje ovog prava sem ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, javne bezbednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

Član 9

Sloboda misli, savesti i veroispovesti

- 1 Svako ima pravo na slobodu misli, savesti i veroispovesti; ovo pravo uključuje slobodu promene vere ili uverenja i slobodu čoveka da, bilo sam ili zajedno s drugima, javno ili privatno, ispoljava veru ili uverenje molitvom, propovedi, običajima i obredom.
- 2 Sloboda ispovedanja vere ili ubeđenja može biti podvrgnuta samo onim ograničenjima koja su propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu javne bezbednosti, radi zaštite javnog reda, zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

Član 10

Sloboda izražavanja

- 1 Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu posedovanja sopstvenog mišljenja, primanja i saopštavanja informacija i ideja bez mešanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprečava države da zahtevaju dozvole za rad televizijskih, radio i bioskopskih preduzeća.

- 2 Pošto korišćenje ovih sloboda povlači za sobom dužnosti i odgovornosti, ono se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja obaveštenja dobijenih u poverenju, ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.

Član 11

Sloboda okupljanja i udruživanja

- 1 Svako ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima, uključujući pravo da osniva sindikat i učlanjuje se u njega radi zaštite svojih interesa.
- 2 Za vršenje ovih prava neće se postavljati nikakva ograničenja, osim onih koja su propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti ili javne bezbednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih. Ovim se članom ne sprečava zakonito ograničavanje vršenja ovih prava pripadnicima oružanih snaga, policije ili državne uprave.

Član 12

Pravo na sklapanje braka

Muškarci i žene odgovarajućeg uzrasta imaju pravo da stupaju u brak i zasnivaju porodicu u skladu s unutrašnjim zakonima koji uređuju vršenje ovog prava.

Član 13

Pravo na delotvorni pravni lek

Svako kome su povređena prava i slobode predviđeni u ovoj Konvenciji ima pravo na delotvoran pravni lek pred nacionalnim vlastima, bez obzira jesu li povredu izvršila lica koja su postupala u službenom svojstvu.

Član 14

Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj Konvenciji obezbeđuje se bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, veza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status.

Član 15

Odstupanje u vanrednim okolnostima

- 1 U doba rata ili druge javne opasnosti koja pretila opstanku nacije, svaka Visoka strana ugovornica može da preduzme mere koje odstupaju od njenih obaveza po ovoj Konvenciji, i to u najnužnijoj meri koju iziskuje hitnost situacije, s tim da takve mere ne budu u neskladu s njenim drugim obavezama prema međunarodnom pravu.
- 2 Prethodna odredba ne dopušta odstupanja od člana 2, osim u pogledu smrti prouzrokovane zakonitim ratnim postupcima, ili člana 3, 4. (stav 1.) i 7.
- 3 Svaka Visoka strana ugovornica koja koristi svoje pravo da odstupi od odredbi Konvencije obaveštava u potpunosti generalnog sekretara Saveta Evrope o merama koje preduzima i razlozima za njih. Ona takođe obaveštava generalnog sekretara Saveta Evrope kada takve mere prestanu da deluju i kada odredbe Konvencije ponovo počnu da se primenjuju u potpunosti.

Član 16

Ograničenja političke aktivnosti stranaca

Nijedna odredba članova 10, 11 i 14. neće se tumačiti tako da sprečava Visoke strane ugovornice da ograničavaju političku delatnost stranaca.

Član 17

Zabrana zloupotrebe prava

Ništa u ovoj Konvenciji ne može se tumačiti tako da podrazumeva pravo bilo koje države, grupe ili lica da se upuste u neku delatnost ili izvrše neki čin koji je usmeren na poništavanje bilo kog od navedenih prava i sloboda ili na njihovo ograničavanje u većoj meri od one koja je predviđena Konvencijom.

Član 18

Granice korišćenja ograničenja prava

Ograničenja navedenih prava i sloboda koja su dozvoljena ovom Konvencijom neće se primenjivati ni u koje druge svrhe sem onih zbog kojih su propisana.

Deo II

Evropski sud za ljudska prava

Član 19

Uspostavljanje Suda

Da bi se obezbedilo poštovanje obaveza iz Konvencije i protokola uz nju koje su prihvatile Visoke strane ugovornice, ustanovljava se Evropski sud za ljudska prava, u daljem tekstu "Sud". Sud će raditi kao stalni organ.

Član 20

Broj sudija

Sud se sastoji od onolikog broja sudija koliko je Visokih strana ugovornica.

Član 21

Uslovi za izbor

- 1 Sudije moraju imati visoki moralni ugled i posedovati kvalifikacije potrebne za obavljanje visokih sudskih funkcija, odnosno biti priznati pravni stručnjaci.
- 2 Sudije služe u ličnom svojstvu.
- 3 Tokom svog mandata sudije se ne mogu baviti poslovima koji su nespojivi s njihovom nezavisnošću, nepristrasnošću ili zahtevima stalne službe; sva pitanja u vezi s primenom ovog stava rešava Sud.

Član 22

Izbor sudija

- 1 Za svaku stranu ugovornicu sudiju bira Parlamentarna skupština većinom glasova, sa liste od tri kandidata koje dotična Visoka strana ugovornica predloži.
- 2 Isti postupak se primenjuje za popunu Suda u slučaju pristupanja novih Visokih strana ugovornica, kao i prilikom popunjavanja upražnjenih mesta.

Član 23

Trajanje mandata

- 1 Sudije se biraju na period od šest godina. Oni se mogu ponovo birati. Međutim, mandat jedne polovine sudija izabranih na prvim izborima ističe posle tri godine.
- 2 Sudije čiji mandat ističe na kraju početnog trogodišnjeg perioda žrebom određuje generalni sekretar Saveta Evrope neposredno posle izbora.
- 3 Da bi se obezbedilo da se, koliko je to moguće, mandat jedne polovine sudija obnavlja svake tri godine, Parlamentarna skupština može pre svakih sledećih izbora odlučiti da mandat ili mandati jednog ili više sudija koji budu izabrani traju duže ili kraće od šest godina, ali ne duže od devet i ne kraće od tri godine.
- 4 Kada je reč o više mandata, a Parlamentarna skupština primenjuje prethodni stav, generalni sekretar Saveta Evrope žrebom raspoređuje mandate neposredno posle izbora.
- 5 Sudija izabran na mesto sudije čiji mandat nije istekao obavlja dužnost svog prethodnika do okončanja njegovog mandata.
- 6 Sudiji ističe mandat kada napuni sedamdeset godina života.
- 7 Sudije ostaju na dužnosti dok ne budu zamenjeni. Međutim, oni nastavljaju da rade na predmetima koje su već uzeli u razmatranje.

Član 24

Razrešenje

Sudija se ne može razrešiti svoje funkcije dok druge sudije ne odluče dvotrećinskom većinom da on više ne ispunjava potrebne uslove.

Član 25

Sekretarijat i stručni saradnici

Sud ima sekretarijat čije se funkcije i organizacija određuju Poslovníkom Suda. Sudu pomažu stručni saradnici.

Član 26

Opšta sednica Suda

Na opštoj sednici Sud

- a bira predsednika i jednog ili dva potpredsednika Suda na period od tri godine; oni se mogu ponovo birati;
- b ustanovljava veća za određeni vremenski period;
- c bira predsednike veća Suda; oni se mogu ponovo birati;
- d usvaja poslovnik Suda; i
- e bira sekretara Suda i jednog ili više njegovih zamenika.

Član 27

Odbori, veća i Veliko veće

- 1 Sud razmatra predmete u odborima od tri sudije, veću od sedam sudija i u Velikom veću od sedamnaest sudija. Veća suda uspostavljaju odbore za određeni vremenski period.
- 2 Po službenoj dužnosti u sastav veća i Velikog veća ulazi sudija izabran sa liste zainteresovane države ili, ako takvog nema ili nije u mogućnosti da učestvuje u radu, drugo lice po njenom izboru koje će obavljati sudsku funkciju.
- 3 U sastav Velikog veća takoe ulaze predsednik i potpredsednici Suda, predsednici veća i druge sudije izabrane u skladu s poslovníkom Suda. Kada se predmet iznese pred Veliko veće na osnovu člana 43, sudije članovi veća koje je donelo presudu ne mogu učestvovati u radu Velikog veća, s izuzetkom predsednika veća i sudije koji je izabran sa liste zainteresovane države.

Član 28

Izjave odbora o neprihvatljivosti

Odbor može jednoglasnom odlukom da proglasi neprihvatljivom ili da skine s liste predmeta pojedinačnu predstavku podnetu na osnovu člana 34, ako se takva odluka može doneti bez daljeg ispitivanja. Ova odluka je konačna.

Član 29

Odluke veća o prihvatljivosti i suštini stvari

- 1 Ako nije doneta odluka iz člana 28, veće odlučuje o prihvatljivosti i suštini pojedinačnih predstavki podnetih na osnovu člana 34.
- 2 Veće odlučuje i o prihvatljivosti i suštini međudržavnih predstavki podnetih na osnovu člana 33.
- 3 Odluka o prihvatljivosti se donosi posebno osim kada Sud, u izuzetnim slučajevima, drukčije odluči.

Član 30

Ustupanje nadležnosti Velikom veću

Ako se povodom predmeta koji veće razmatra pokrene neko ozbiljno pitanje od značaja za tumačenje Konvencije ili protokola uz nju, ili ako rešenje pitanja pred većem može da dovede do rezultata koji nije u saglasnosti s nekom prethodno donetom presudom Suda, veće može, sve dok ne donese presudu, da ustupi nadležnost Velikom veću, izuzev kada se tome protivi jedna od stranaka u sporu.

Član 31

Ovlašćenja Velikog veća

Veliko veće

- a odlučuje o predstavkama podnetim na osnovu člana 33. i člana 34, kada mu neko od veća ustupi nadležnost na osnovu člana 30. ili kada mu je predmet upućen na osnovu člana 43; i
- b razmatra zahteve za savetodavna mišljenja podnete na osnovu člana 47.

Član 32

Nadležnost Suda

- 1 Nadležnost Suda se proteže na sve predmete koji se tiču tumačenja i primene ove Konvencije i protokola uz nju, a koji su mu upućeni na osnovu članova 33, 34 i 47.
- 2 U sporovima oko nadležnosti odlučuje Sud.

Član 33

Međudržavni sporovi

Svaka Visoka strana ugovornica može ukazati Sudu na svaku povredu odredbi Konvencije ili protokola uz nju za koju smatra da se može pripisati nekoj drugoj Visokoj strani ugovornici.

Član 34

Pojedinačne predstavke

Sud može da prima predstavke od svake osobe, nevladine organizacije ili grupe lica koji tvrde da su žrtve povrede prava ustanovljenih Konvencijom ili protokolima uz nju, učinjene od strane neke Visoke strane ugovornice. Visoke strane ugovornice obavezuju se da ni na koji način ne ometaju stvarno vršenje ovog prava.

Član 35

Uslovi prihvatljivosti

- 1 Sud može uzeti predmet u postupak tek kada se iscrpu svi unutrašnji pravni lekovi, u skladu sa opštepriznatim načelima međunarodnog prava, i u roku od šest meseci od dana kada je povodom njega doneta pravosnažna odluka.
- 2 Sud ne postupa po pojedinačnoj predstavlci podnetoj na osnovu člana 34. koja je
 - a anonimna, ili
 - b u suštini istovetna s predstavkom koju je Sud već razmatrao, ili koja je već podneta nekoj drugoj međunarodnoj instanci radi ispitivanja, odnosno rešavanja a ne sadrži nove relevantne činjenice.
- 3 Sud proglašava neprihvatljivom svaku pojedinačnu predstavku podnetu na osnovu člana 34. za koju smatra da je nespojiva s odredbama Konvencije ili protokola uz nju, očigledno neosnovana, ili predstavlja zloupotrebu prava na predstavku.
- 4 Sud odbacuje svaku predstavku koju smatra neprihvatljivom u smislu ovog člana. On to može učiniti u svakoj fazi postupka.

Član 36

Intervencija trećih lica

- 1 Visoka strana ugovornica čiji je podnosilac predstavke državljanin može podneti pisani podnesak i uzeti učešće u raspravi u predmetima pred većem ili Velikim većem.
- 2 Predsednik Suda može u interesu ispravnog postupanja pozvati Visoku stranu ugovornicu koja nije strana u postupku ili svaku zainteresovano lice koje nije podnosilac predstavke da podnesu pisani podnesak ili uzmu učešće u raspravi.

Član 37

Brisanje predstavki

- 1 Sud u svakoj fazi postupka može odlučiti da izbriše predstavku sa liste predmeta ako se na osnovu okolnosti može zaključiti:
 - a da podnosilac predstavke ne namerava da dalje učestvuje u postupku; ili
 - b da je stvar razrešena; ili
 - c da iz svakog drugog razloga koji Sud utvrdi nije više opravdano nastaviti sa ispitivanjem predstavke.Međutim, Sud nastavlja s ispitivanjem predstavke ako je to potrebno radi poštovanja ljudskih prava ustanovljenih Konvencijom i protokolima uz nju.
- 2 Sud može odlučiti da predstavku vrati na svoju listu predmeta ako smatra da okolnosti to nalažu.
- 3

Član 38

Ispitivanje predmeta i postupak prijateljskog poravnanja

- 1 Ako Sud proglasi predstavku prihvatljivom, on
 - a nastavlja ispitivanje predmeta zajedno s predstavnicima stranaka i, ako je to potrebno, preduzima istragu, za čije će mu efikasno sprovođenje države u pitanju pružiti sve potrebne olakšice.
 - b stavlja se na raspolaganje stranama u sporu kako bi se postiglo prijateljsko poravnanje zasnovano na poštovanju ljudskih prava ustanovljenih Konvencijom i protokolima uz nju.
- 2 Postupak koji se vodi na osnovu stava 1.b poverljive je prirode.

Član 39

Postizanje prijateljskog poravnanja

Ako se postigne prijateljsko poravnanje, Sud briše predmet sa svoje liste odlukom koja sadrži kratak opis činjenica i postignutog rešenja.

Član 40

Javna rasprava i uvid u spise

- 1 Rasprave su javne, sem kada Sud u posebnim okolnostima odluči drukčije.
- 2 Spisi deponovani kod Sekretara dostupni su javnosti, sem kada predsednik Suda odluči drukčije.

Član 41

Pravično zadovoljenje

Kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo delimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.

Član 42

Presude veća

Presude veća postaju pravosnažne u skladu s odredbama člana 44, stav 2.

Član 43

Obraćanje Velikom veću

- 1 U roku od tri meseca od dana donošenja presude veća svaka stranka može, u posebnim slučajevima, da zahteva da se predmet iznese pred Veliko veće.
- 2 Kolegijum od pet sudija Velikog veća prihvatiće zahtev ako se predmet tiče nekog značajnog pitanja vezanog za tumačenje Konvencije ili ozbiljnog pitanja od opšte važnosti.
- 3 Ako kolegijum prihvati zahtev, Veliko veće odlučuje o predmetu presudom.

Član 44

Pravosnažne presude

- 1 Presuda Velikog veća je pravosnažna.
- 2 Presuda veća postaje pravosnažna
 - a kada stranke izjave da neće zahtevati da se predmet iznese pred Veliko veće; ili
 - b tri meseca posle donošenja presude, ako se ne zatraži da se predmet iznese pred Veliko veće; ili
 - c kada kolegijum odbije zahtev za obraćanje Velikom veću na osnovu člana 43.
- 3 Pravosnažna presuda se objavljuje.

Član 45

Obrazloženja presuda i odluka

- 1 Obrazloženje se daje za presude i za odluke kojima se predstavka proglašava prihvatljivom ili neprihvatljivom.
- 2 Ako presuda u celosti ili jednom svom delu ne predstavlja jednoglasno mišljenje sudija, svaki sudija ima pravo da iznese izdvojeno mišljenje.

Član 46

Obaveznost i izvršenje presuda

- 1 Visoke strane ugovornice preuzimaju obavezu da se povinuju pravosnažnoj presudi Suda u svakom predmetu u kome su stranke.
- 2 Pravosnažna presuda Suda se dostavlja Komitetu ministara koji nadgleda njeno izvršenje.

Član 47

Savetodavna mišljenja

- 1 Na zahtev Komiteta ministara Sud može da daje savetodavna mišljenja o pravnim pitanjima koja se tiču tumačenja Konvencije i protokola uz nju.

- 2 Takva mišljenja se ne mogu baviti pitanjima koja se odnose na sadržaj ili obuhvat prava i sloboda ustanovljenih Delom I Konvencije i protokolima uz nju, kao ni bilo kojim drugim pitanjem koje bi Sud ili Komitet ministara mogli da razmatraju u vezi s postupcima koji se mogu pokrenuti u skladu sa Konvencijom.
- 3 Za odluke Komiteta ministara da zahteva savetodavno mišljenje Suda potrebna je većina glasova predstavnika koji imaju pravo da u Komitetu zasedaju.

Član 48

Nadležnost Suda da daje savetodavna mišljenja

Sud odlučuje da li zahtev za davanje savetodavnog mišljenja koji podnese Komitet ministara spada u njegovu nadležnost određenu članom 47.

Član 49

Obrazloženje savetodavnih mišljenja

- 1 Savetodavna mišljenja Suda se obrazlažu.
- 2 Ako savetodavno mišljenje u celosti ili jednom svom delu ne predstavlja jednoglasno mišljenje sudija, svaki sudija ima pravo da iznese izdvojeno mišljenje.
- 3 Savetodavna mišljenja Suda dostavljaju se Komitetu ministara.

Član 50

Troškovi Suda

Troškove Suda snosi Savet Evrope.

Član 51

Privilegije i imuniteti sudija

Tokom vršenja svoje funkcije sudije uživaju privilegije i imunitete predviđene članom 40. Statuta Saveta Evrope i sporazumima donetim na osnovu njega.

Deo III

Ostale odredbe

Član 52

Obaveštenja generalnom sekretaru

Po prijemu zahteva od generalnog sekretara Saveta Evrope, svaka Visoka strana ugovornica pružiće objašnjenje o načinu na koji njeno unutrašnje pravo obezbeđuje stvarnu primenu svih odredaba ove Konvencije.

Član 53

Obezbeđenje postojećih ljudskih prava

Nijedna odredba ove Konvencije neće se tumačiti tako da ograničava odnosno ugrožava ljudska prava i osnovne slobode koji bi bili priznati po zakonima svake Visoke strane ugovornice ili po svakom drugom sporazumu čija je ona strana ugovornica.

Član 54

Ovlašćenja Komiteta ministara

Ništa u ovoj Konvenciji ne dira u ovlašćenja koja su data Komitetu ministara Statutom Saveta Evrope.

Član 55

Isključenje drugih načina za rešavanje spora

Visoke strane ugovornice saglasile su se da se neće koristiti, izuzev ako postoji poseban sporazum, postojećim međusobnim ugovorima, konvencijama ili deklaracijama kako bi neki spor koji proizilazi iz tumačenja ili primene ove Konvencije putem predstavke podnele da se rešava nekim drugim načinom, a ne onima koji su predviđeni ovom Konvencijom.

Član 56

Teritorijalna primena

- 1 Prilikom ratifikacije, ili u svako doba posle toga, svaka država može izjaviti, putem notifikacije upućene generalnom sekretaru Saveta Evrope, da će se u skladu sa

odredbama stava 4. ovog člana ova Konvencija primenjivati na sve ili na neku od teritorija za čije je međunarodne odnose odgovorna.

- 2 Konvencija će se primenjivati na teritoriju ili teritorije označene u notifikaciji počev od tridesetog dana po prijemu ove notifikacije od strane generalnog sekretara Saveta Evrope.
- 3 Pri primeni odredaba ove Konvencije na takvim teritorijama vodiće se računa o lokalnim potrebama.
- 4 Svaka država koja je dala izjavu u saglasnosti sa stavom 1. ovog člana može u svako doba posle toga izjaviti da prihvata nadležnost Suda u pogledu primanja predstavki od pojedinaca, nevladinih organizacija ili grupa lica prema odredbama člana 34. Konvencije, a u odnosu na neku ili više teritorija na koje se izjava odnosi.

Član 57

Rezerve

- 1 Prilikom potpisivanja ove Konvencije, ili prilikom deponovanja instrumenta ratifikacije, svaka država može staviti rezervu na svaku pojedinu odredbu Konvencije u obimu u kome neki zakon koji je tada na snazi na njenoj teritoriji nije saglasan sa tom odredbom. Rezerve opšteg karaktera nisu dozvoljene na osnovu ovog člana.
- 2 Svaka rezerva stavljena na osnovu ovog člana sadrži kratku izjavu o zakonu u pitanju.

Član 58

Otkazivanje

- 1 Visoka strana ugovornica može otkazati ovu Konvenciju tek po proteku pet godina od dana kada je postala strana ugovornica i to putem otkaza sa šestomesečnim otkaznim rokom, koji se dostavlja generalnom sekretaru Saveta Evrope, koji o tome obaveštava druge Visoke strane ugovornice.
- 2 Otkaz ne može imati za posledicu da se Visoka strana ugovornica u pitanju oslobodi svojih obaveza prema ovoj Konvenciji u pogledu svake radnje učinjene do dana kada je otkaz počeo da dejstvuje, a koja bi mogla da predstavlja kršenje tih obaveza.
- 3 Pod ovim istim uslovima, svaka Visoka strana ugovornica koja prestane da bude članica Saveta Evrope prestaje da bude i ugovornica ove Konvencije.
- 4 Saglasno odredbama prethodnih stavova, Konvencija se može otkazati u odnosu na svaku teritoriju za koju je saglasno odredbama člana 56. izjavljeno da se primenjuje.

Član 59

Potpis i ratifikacija

- 1 Ova Konvencija je otvorena za potpis članicama Saveta Evrope. Ona se ratifikuje. Ratifikacije se deponuju kod generalnog sekretara Saveta Evrope.
- 2 Ova Konvencija stupa na snagu posle deponovanja deset instrumenata ratifikacije.
- 3 U pogledu svakog potpisnika koji je bude ratifikovao posle toga, Konvencija stupa na snagu na dan kada ovaj deponuje svoj instrument ratifikacije.
- 4 Generalni sekretar Saveta Evrope obaveštava sve članice Saveta Evrope o stupanju na snagu ove Konvencije, o imenima Visokih strana ugovornica koje su je ratifikovale i o svim instrumentima ratifikacije naknadno deponovanim.

Sačinjeno u Rimu, dana 4. novembra 1950, na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu su oba teksta podjednako verodostojna, u jednom primerku koji se pohranjuje u arhivi Saveta Evrope. Generalni sekretar će dostaviti overene prepise svakoj potpisnici.

Protokol uz Konvenciju o ljudskim pravima i osnovnim slobodama

Pariz, 20. marta 1952

Vlade potpisnice, kao članice Saveta Evrope,

Rešene da preduzmu korake da bi osigurale skupno sprovođenje izvesnih prava i sloboda koji nisu uključeni u Deo I Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, potpisane u Rimu 4. novembra 1950. (u daljem tekstu "Konvencija"),

Sporazumele su se o sledećem:

Član 1

Zaštita imovine

Svako fizičko i pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utiču na pravo države da primenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi regulisala korišćenje imovine u skladu s opštim interesima ili da bi obezbedila naplatu poreza ili drugih dažbina ili kazni.

Član 2

Pravo na obrazovanje

Niko ne može biti lišen prava na obrazovanje. U vršenju svih svojih funkcija u oblasti obrazovanja i nastave država poštuje pravo roditelja da obezbede obrazovanje i nastavu koji su u skladu s njihovim verskim i filozofskim uverenjima.

Član 3

Pravo na slobodne izbore

Visoke strane ugovornice se obavezuju da u primerenim vremenskim razmacima održavaju slobodne izbore s tajnim glasanjem, pod uslovima koji obezbeđuju slobodno izražavanje mišljenja naroda pri izboru zakonodavnih tela.

Član 4

Teritorijalna primena

Svaka Visoka strana ugovornica može prilikom potpisivanja ili ratifikacije, ili u svako doba posle toga, dostaviti generalnom sekretaru Saveta Evrope izjavu o tome u kom obimu prihvata da se odredbe ovog Protokola primenjuju na teritorijama za čije je međunarodne odnose odgovorna, a koje je označila u izjavi.

Svaka Visoka strana ugovornica koja je dostavila izjavu u smislu prethodnog stava može naknadno da dostavi novu izjavu kojom menja uslove sadržane u ranijoj izjavi ili ukida primenu odredbi ovog Protokola u odnosu na bilo koju teritoriju.

Izjava data u skladu sa ovim članom smatraće se kao da je data u skladu sa stavom 1, člana 56. Konvencije.

Član 5

Odnos s Konvencijom

U pogledu Visokih strana ugovornica odredbe člana 1, 2, 3 i 4. ovog Protokola smatraju se dodatnim članovima Konvencije i sve odredbe Konvencije primenjuju se u skladu s tim.

Član 6

Potpis i ratifikacija

Ovaj Protokol je otvoren za potpis članicama Saveta Evrope koje su potpisnice Konvencije; on se ratifikuje istovremeno ili posle ratifikacije Konvencije. On stupa na snagu posle deponovanja deset instrumenata ratifikacije. U pogledu svake potpisnice koji ga bude ratifikovala posle toga, Protokol stupa na snagu na dan kada ona deponuje svoj instrument ratifikacije.

Instrumenti ratifikacije deponuju se kod generalnog sekretara Saveta Evrope, koji će sve članice obavestiti o imenima onih članica koje su izvršili ratifikaciju.

Sačinjeno u Parizu, dana 20. marta 1952, na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu su oba teksta podjednako verodostojna, u jednom primerku koji se pohranjuje u arhivi Saveta Evrope. Generalni sekretar će dostaviti overene prepise vladi svake države potpisnice.

Protokol 4 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

kojim se obezbeđuju izvesna prava i slobode koja nisu uključena u Konvenciju i Prvi protokol uz nju

Strazbur, 16. septembra 1963.

Vlade potpisnice, kao članice Saveta Evrope,

Rešene da preduzmu korake da bi osigurale skupno sprovođenje izvesnih prava i sloboda koji nisu uključeni u Deo I Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, potpisane u Rimu 4. novembra 1950. (u daljem tekstu "Konvencija"), i članove 1. do 3. Prvog Protokola uz Konvenciju, potpisanog u Parizu 20. marta 1952,

Sporazumele su se o sledećem:

Član 1

Zabrana kazne zatvora za dug

Niko se ne može lišiti slobode samo zato što nije u stanju da ispuni ugovornu obavezu.

Član 2

Sloboda kretanja

- 1 Svako ko se zakonito nalazi na teritoriji jedne države ima, na toj teritoriji, pravo na slobodu kretanja i slobodu izbora boravišta.
- 2 Svako je slobodan da napusti bilo koju zemlju, uključujući i sopstvenu.
- 3 Nikakva ograničenja ne mogu se postaviti u odnosu na vršenje ovih prava sem onih koja su u skladu sa zakonom i koja su neophodna u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti ili javne sigurnosti, radi očuvanja javnog poretka, za sprečavanje kriminala, za zaštitu zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.
- 4 Prava iz stava 1. mogu se, takođe, u izvesnim oblastima podvrgnuti ograničenjima koja su uvedena u skladu sa zakonom i opravdana javnim interesom u demokratskom društvu.

Član 3

Zabrana proterivanja sopstvenih državljana

- 1 Niko ne može biti proteran, bilo pojedinačnom bilo kolektivnom merom, s teritorije države čiji je državljanin.
- 2 Niko ne može biti lišen prava da uđe na teritoriju države čiji je državljanin.

Član 4

Zabrana grupnog proterivanja stranaca

Zabranjeno je kolektivno proterivanje stranaca.

Član 5

Teritorijalna primena

- 1 Svaka Visoka strana ugovornica može prilikom potpisivanja ili ratifikacije, ili u svako doba posle toga, dostaviti generalnom sekretaru Saveta Evrope izjavu o tome u kom obimu prihvata da se odredbe ovog Protokola primenjuju na teritorijama za čije je međunarodne odnose odgovorna, a koje je označila u izjavi.
- 2 Svaka Visoka strana ugovornica koja je dostavila izjavu u smislu prethodnog stava može naknadno da dostavi novu izjavu kojom menja uslove sadržane u ranijoj izjavi ili ukida primenu odredbi ovog Protokola u odnosu na bilo koju teritoriju.
- 3 Izjava data u skladu s ovim članom smatraće se kao da je data u skladu sa stavom 1, člana 56. Konvencije.
- 4 Teritorija svake države na koju se primenjuje ovaj Protokol na osnovu ratifikacije ili prihvatanja, i svaka teritorija na koju se ovaj Protokol primenjuje na osnovu izjave te države date na osnovu ovog člana, smatraju se odvojenim teritorijama u smislu člana 2. i 3.
- 5 Država koja je dala izjavu u skladu sa stavom 1. ili 2. ovog člana može u svako doba izjaviti u ime jedne ili više teritorija na koje se izjava odnosi da prihvata nadležnost Suda da prima predstavke od pojedinaca, nevladinih organizacija ili grupa pojedinaca prema odredbama člana 34. Konvencije, a u vezi članova 1. do 4. ovog Protokola.

Član 6

Odnos s Konvencijom

- 1 U pogledu Visokih strana ugovornica odredbe člana 1. do 5. ovog Protokola smatraju se dodatnim članovima Konvencije i sve odredbe Konvencije primenjuju se u skladu s tim.

Član 7

Potpis i ratifikacija

- 1 Ovaj Protokol je otvoren za potpis članicama Saveta Evrope koje su potpisnice Konvencije; on se ratifikuje istovremeno ili posle ratifikacije Konvencije. On stupa na snagu posle deponovanja pet instrumenata ratifikacije. U pogledu svake potpisnice koja ga bude ratifikovala posle toga, Protokol stupa na snagu na dan kada ona deponuje instrument ratifikacije.
- 2 Instrumenti ratifikacije deponuju se kod generalnog sekretara Saveta Evrope, koji će sve članice obavestiti o tome koje su članice izvršile ratifikaciju.

U potvrdu čega su dole potpisani, propisno ovlašćeni u tom cilju, potpisali ovaj Protokol.

Sačinjeno u Strazburu, dana 16. marta 1963, na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu su oba teksta podjednako merodavna, u jednom primerku koji se pohranjuje u arhivi Saveta Evrope. Generalni sekretar će dostaviti overene prepise svakoj državi potpisnici.

Protokol 6 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

o ukidanju smrtne kazne

Strazbur, 28. aprila 1983

Države članice Saveta Evrope, potpisnice ovog Protokola uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, potpisanu u Rimu 4. novembra 1950. (u daljem tekstu "Konvencija"),

Smatrajući da promene do kojih je došlo u nekoliko država članica Saveta Evrope izražavaju opštu težnju ka ukidanju smrtne kazne,

Sporazumele su se o sledećem:

Član 1

Ukidanje smrtne kazne

Smrtna kazna se ukida. Niko se ne može osuditi na smrtnu kaznu ili pogubiti.

Član 2

Smrtna kazna za vreme rata

Država može u svom zakonodavstvu da predvidi smrtnu kaznu za dela izvršena u doba rata ili neposredne ratne opasnosti; takva kazna primeniće se samo u slučajevima predviđenim zakonom i u skladu s njegovim odredbama. Država obaveštava generalnog sekretara Saveta Evrope o odgovarajućim odredbama tog zakona.

Član 3

Zabrana odstupanja

Nijedna odredba ovog Protokola ne može se ukinuti na osnovu člana 15. Konvencije.

Član 4

Zabrana rezervi

Na odredbe ovog Protokola ne mogu se stavljati rezerve na osnovu člana 57. Konvencije.

Član 5

Teritorijalna primena

- 1 Svaka država može, prilikom potpisivanja ili kada deponuje instrument ratifikacije, prihvatanja ili odobrenja, da odredi teritoriju ili teritorije na koje se ovaj Protokol primenjuje.
- 2 Svaka država može, u svako doba posle toga, putem izjave upućene generalnom sekretaru Saveta Evrope, da proširi primenu ovog Protokola na bilo koju drugu teritoriju označenu u izjavi. U pogledu takve teritorije Protokol stupa na snagu prvog dana meseca koji nastupa posle dana kada generalni sekretar primi takvu izjavu.
- 3 Svaka izjava učinjena na osnovu prethodna dva stava može, u pogledu teritorije označene u njoj, da se povuče putem izjave upućene generalnom sekretaru. Povlačenje izjave ima dejstvo od prvog dana meseca koji nastupa nakon dana kada je generalni sekretar primio takvo obaveštenje.

Član 6

Odnos s Konvencijom

U pogledu Visokih strana ugovornica odredbe člana 1. do 5. ovog Protokola smatraju se dodatnim članovima Konvencije i sve odredbe Konvencije primenjuju se u skladu s tim.

Član 7

Potpis i ratifikacija

Ovaj Protokol je otvoren za potpis državama članicama Saveta Evrope koje su potpisnice Konvencije. On se ratifikuje, prihvata ili odobrava. Država članica Saveta Evrope ne može da ratifikuje, prihvati ili odobri ovaj Protokol ako nije istovremeno ili prethodno ratifikovala Konvenciju. Instrumenti ratifikacije, prihvatanja ili odobrenja se deponuju kod generalnog sekretara Saveta Evrope.

Član 8

Stupanje na snagu

- 1 Ovaj Protokol stupa na snagu prvog dana meseca koji nastupa posle dana kada je pet država članica Saveta Evrope izrazilo svoj pristanak da ih ovaj Protokol obavezuje u skladu sa odredbama člana 7.
- 2 U pogledu svake države članice koja posle toga izrazi svoj pristanak da je ovaj Protokol obavezuje, on stupa na snagu prvog dana meseca koji nastupa posle dana kada je deponovan instrument ratifikacije, prihvatanja ili odobrenja.

Član 9

Deponovanje

Generalni sekretar Saveta Evrope obaveštava države članice Saveta Evrope o:

- a svakom potpisu;
- b deponovanju instrumenta ratifikacije, prihvatanja ili odobrenja;
- c svakom datumu stupanja na snagu ovog Protokola u skladu sa članovima 5. i 8.
- d svakoj kojoj drugoj radnji, obaveštenju ili saopštenju u vezi s ovim Protokolom.

U potvrdu čega su dole potpisani, propisno ovlašćeni u tom cilju, potpisali ovaj Protokol.

Sačinjeno u Strazburu, dana 28. aprila 1983, na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu su oba teksta podjednako verodostojna, u jednom primerku koji se pohranjuje u arhivi Saveta Evrope. Generalni sekretar Saveta Evrope će dostaviti overene prepise svakoj državi članici Saveta Evrope.

Protokol 7 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

Strazbur, 22. novembar 1984

Države potpisnice, članice Saveta Evrope,

Rešene da preduzmu dalje korake da bi osigurale skupno sprovođenje izvesnih prava i sloboda putem Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, potpisane u Rimu 4. novembra 1950. (u daljem tekstu "Konvencija"),

Sporazumele su se o sledećem:

Član 1

Zaštita u postupku proterivanja stranaca

- 1 Stranac koji zakonito boravi na teritoriji jedne države ne može se iz nje proterati, osim na osnovu odluke donete u skladu sa zakonom, i ima pravo:
 - a da iznese razloge kojima osporava proterivanje;
 - b da se njegov slučaj preispita; i
 - c da u tu svrhu bude zastupljen pred nadležnim organom ili licem ili licima koja taj organ odredi.
- 2 Stranac se može proterati i pre nego što iskoristi svoja prava prema stavu 1. a, b i c ovog člana, ako je proterivanje neophodno u interesu javnog reda ili se temelji na razlozima nacionalne bezbednosti.

Član 2

Pravo na žalbu u krivičnim stvarima

- 1 Svako ko je odlukom suda osuđen za krivično delo ima pravo da njegovu osudu ili kaznu preispita viši sud. Ostvarivanje ovog prava, uključujući i osnove za njegovo korišćenje, uređuje se zakonom.
- 2 Ovo pravo može trpeti izuzetke kada je reč o delima manjeg značaja, koja su određena zakonom, ili u slučajevima kada je licu u pitanju u prvom stepenu sudio najviši sud ili je bilo osuđeno na osnovu žalbe na oslobađajuću presudu.

Član 3

Naknada za pogrešnu osudu

Ako je neko lice bilo pravosnažnom presudom osuđeno zbog krivičnog dela i ako je kasnije njegova presuda bila ukinuta ili je bio pomilovan zbog toga što neka nova ili novootkrivena činjenica neosporno ukazuje da se radi o sudskoj grešci, lice koje je pretrpelo kaznu kao posledicu takve osude dobiće naknadu u skladu sa zakonom ili praksom dotične države, osim ako se ne dokaže da je ono u potpunosti ili delimično odgovorno za to što nepoznata činjenica nije blagovremeno otkrivena.

Član 4

Pravo da se ne bude suđen ili kažnjen dvaput u istoj stvari

- 1 Nikome se ne može ponovo suditi niti se može ponovo kazniti u krivičnom postupku u nadležnosti iste države za delo zbog koga je već bio pravosnažno oslobođen ili osuđen u skladu sa zakonom i krivičnim postupkom te države.
- 2 Odredbe prethodnog stava ne sprečavaju ponovno otvaranje postupka u skladu sa zakonom i krivičnim postupkom date države, ako postoje dokazi o novim ili novootkrivenim činjenicama, ili ako je u ranijem postupku došlo do bitne povrede koja je mogla da utiče na njegov ishod.
- 3 Ovaj se član ne može staviti van snage na osnovu člana 15. Konvencije.

Član 5

Jednakost supružnika

U vezi s brakom, u toku braka i u slučaju njegovog raskida, supružnici su ravnopravni u pogledu međusobnih građanskopravnih prava i obaveza i u svom odnosu prema deci. Ovim se članom države ne sprečavaju da preduzimaju neophodne mere u interesu dece.

Član 6

Teritorijalna primena

- 1 Svaka država može, prilikom potpisivanja ili kada deponuje instrument ratifikacije, prihvatanja ili odobrenja, da odredi teritoriju ili teritorije na koje se ovaj Protokol primenjuje i da navede stepen u kome će se njegove odredbe primenjivati na tim teritorijama.
- 2 Svaka država može, u svako doba posle toga, putem izjave upućene generalnom sekretaru Saveta Evrope, da proširi primenu ovog Protokola na bili koju drugu

teritoriju označenu u izjavi. U pogledu takve teritorije Protokol stupa na snagu prvog dana meseca koji nastupa posle protoka dvomesečnog perioda od dana kada generalni sekretar primi takvu izjavu.

- 3 Svaka izjava učinjena na osnovu prethodna dva člana može, u pogledu teritorije označene u njoj, da se povuče ili izmeni putem izjave upućene generalnom sekretaru. Povlačenje ili izmena izjave ima dejstvo od prvog dana meseca koji nastupa posle protoka dvomesečnog perioda od dana kada generalni sekretar primi takvu izjavu.
- 4 Izjave data u skladu sa ovim članom smatraće se kao da je data u skladu sa stavom 1, člana 56. Konvencije.
- 5 Teritorija svake države na koju se primenjuje ovaj Protokol na osnovu ratifikacije, prihvatanja i odobrenja, i svaka teritorija na koju se ovaj Protokol primenjuje na osnovu izjave te države na osnovu ovog člana, mogu se smatrati odvojenim teritorijama u smislu člana 1.
- 6 Država koja je dala izjavu u skladu sa stavom 1. ili 2. ovog člana može u svako doba izjaviti u ime jedne ili više teritorija na koje se izjava odnosi da prihvata nadležnost Suda da prima predstavke od pojedinaca, nevladinih organizacija ili grupa pojedinaca prema odredbama člana 34. Konvencije, a u vezi članova 1. do 5. ovog Protokola.

Član 7

Odnos s Konvencijom

- 1 U pogledu Visokih strana ugovornica odredbe člana 1. do 6. ovog Protokola smatraju se dodatnim članovima Konvencije i sve odredbe Konvencije primenjuju se u skladu s tim.

Član 8

Potpis i ratifikacija

Ovaj Protokol je otvoren za potpis članicama Saveta Evrope koje su potpisnice Konvencije. On se ratifikuje, prihvata ili odobrava. Država članica Saveta Evrope ne može da ratifikuje, prihvati ili odobri ovaj Protokol ako nije istovremeno ili prethodno ratifikovala Konvenciju. Instrumenti ratifikacije, prihvatanja ili odobrenja se deponuju kod generalnog sekretara Saveta Evrope.

Član 9

Stupanje na snagu

- 1 Ovaj Protokol stupa na snagu prvog dana meseca koji nastupa posle protoka dvomesečnog perioda od dana kada je sedam država članica Saveta Evrope izrazilo svoj pristanak da ih ovaj Protokol obavezuje u skladu sa odredbama člana 8.
- 2 U pogledu svake države članice koja posle toga izrazi svoj pristanak da je ovaj Protokol obavezuje, on stupa na snagu prvog dana meseca koji nastupa posle protoka dvomesečnog perioda od dana kada je deponovan instrument ratifikacije, prihvatanja ili odobrenja .

Član 10

Deponovanje

Generalni sekretar Saveta Evrope obaveštava države članice Saveta Evrope o:

- a svakom potpisu;
- b deponovanju instrumenta ratifikacije, prihvatanja ili odobrenja;
- c svakom datumu stupanja na snagu ovog Protokola u skladu sa članovima 6. i 9;
- d svakoj drugoj radnji, obaveštenju ili saopštenju u vezi s ovim Protokolom.

U potvrdu čega su dole potpisani, propisno ovlašćeni u tom cilju, potpisali ovaj Protokol.

Sačinjeno u Strazburu, dana 22. novembra 1984, na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu su oba teksta podjednako verodostojna, u jednom primerku koji se pohranjuje u arhivi Saveta Evrope. Generalni sekretar Saveta Evrope će dostaviti overene prepise svakoj državi članici Saveta Evrope.

Protokol 12 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

Rim, 4. novembar 2000.

Države potpisnice, članice Saveta Evrope,

imajući u vidu osnovno načelo da su svi ljudi jednaki pred zakonom i imaju pravo na jednaku zaštitu zakona;

rešene da preduzmu dalje korake radi unapređivanja jednakosti svih ljudi kolektivnom primenom opšte zabrane diskriminacije putem Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, potpisane u Rimu 4. novembra 1950. (u daljem tekstu: »Konvencija«);

potvrđujući da načelo nediskriminacije ne sprečava potpisnice da preduzimaju mere radi unapređivanja pune i stvarne jednakosti pod uslovom da postoji objektivno i razumno opravdanje za ovakve mere,

saglasile su se o sledećem:

Član 1

Opšta zabrana diskriminacije

1. Svako pravo koje zakon predviđa ostvarivaće se bez diskriminacije po bilo kom osnovu kao npr. polu, rasi, boji kože, jeziku, veroispovesti, političkom i drugom uverenju, nacionalnom ili društvenom poreklu, povezanosti s nacionalnom manjinom, imovini, rođenju ili drugom statusu.

2. Javne vlasti neće ni prema kome vršiti diskriminaciju po osnovima kao što su oni pomenuti u stavu 1.

Član 2

Teritorijalna primena

1. Svaka država može, u vreme potpisivanja ili prilikom deponovanja instrumenta o ratifikaciji, prihvatanju ili odobrenju, označiti teritoriju ili teritorije na kojima će se primenjivati ovaj Protokol.

2. Svaka država može bilo kada kasnije, deklaracijom upućenom Generalnom sekretaru Saveta Evrope, proširiti primenu ovog Protokola na neku drugu teritoriju označenu u deklaraciji. Protokol će stupiti na snagu u odnosu na takvu teritoriju prvog dana u mesecu posle isteka roka od tri meseca od dana kada je Generalni sekretar primio ovakvu deklaraciju.

3. Svaka deklaracija data po jednom od dva prethodna stava može se, u odnosu na svaku teritoriju označenu u deklaraciji, povući ili izmeniti obaveštenjem upućenom Generalnom sekretaru. Povlačenje ili izmena stupiće na snagu prvog dana u mesecu posle isteka roka od tri meseca od dana kada je Generalni sekretar primio obaveštenje.

4. Deklaracija data u skladu s ovim članom smatraće se saglasnom sa stavom 1 člana 56 Konvencije.

5. Svaka država koja je dala deklaraciju u skladu sa stavovima 1 ili 2 ovoga člana može u svako vreme izjaviti da prihvata nadležnost Suda da prima predstavke pojedinaca, nevladinih organizacija ili grupa pojedinaca u odnosu na član 1 ovog Protokola s jedne ili više teritorija na koje se deklaracija odnosi, kao što je predviđeno članom 34 Konvencije.

Član 3

Odnos prema Konvenciji

Odredbe članova 1 i 2 ovoga Protokola smatraće se između ugovornica dodatnim članovima Konvencije; sve odredbe Konvencije će se shodno primenjivati.

Član 4

Potpis i ratifikacija

Ovaj Protokol biće otvoren za potpisivanje od strane država članica Saveta Evrope koje su potpisale Konvenciju. On podleže ratifikaciji, prihvatanju ili odobrenju. Država članica Saveta Evrope ne može ratifikovati, prihvatiti ili odobriti ovaj Protokol a da pre toga ili istovremeno ne ratifikuje Konvenciju. Instrumenti o ratifikaciji, prihvatanju ili odobrenju deponovaće se kod Generalnog sekretara Saveta Evrope.

Član 5

Stupanje na snagu

1. Ovaj Protokol stupiće na snagu prvog dana u mesecu posle isteka roka od tri meseca od dana kada su deset država članica Saveta Ervope izrazile saglasnost da ih Protokol obavezuje u skladu s odredbama člana 4.

2. U odnosu na svaku državu koja kasnije izrazi svoju saglasnost da bude njime obavezana Protokol će stupiti na snagu prvog dana u mesecu posle isteka roka od tri meseca od dana deponovanja instrumenta o ratifikaciji, prihvatanju ili odobrenju.

Član 6

Funkcije depozitara

Generalni sekretar Saveta Evrope obavestiće sve države članice Saveta Evrope o:

- a svakom potpisu;
- b deponovanju svakog instrumenta o ratifikaciji, prihvatanju ili odobrenju;
- c svakom datumu stupanja na snagu ovog Protokola u skladu s članovima 2 i 5;
- d svakom drugom aktu, obaveštenju ili dopisu koji se tiče ovog Protokola.

U potvrdu čega su dole potpisane, propisno opunomoćene ličnosti potpisale ovaj Protokol.

Učinjeno u Rimu, dana 4. novembra 2000. godine, na engleskom i francuskom jeziku, s tim da su oba teksta jednako autentična, u jednom primerku koji će se deponovati u arhivi Saveta Evrope. Generalni sekretar Saveta Evrope dostaviće overene prepise svakoj članici Saveta Evrope.

Protokol 13 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

o ukidanju smrtne kazne u svim okolnostima

Vilnius, 3. maj 2002.

Države članice Saveta Evrope, potpisnice ovog Protokola,

Uverene da je pravo svakoga na život osnovna vrednost u demokratskom društvu i da je ukidanje smrtne kazne od suštinske važnosti za zaštitu ovog prava, kao i za potpuno priznavanje urođenog dostojanstva svih ljudskih bića;

Želeći da učvrste zaštitu prava na život, zajemčenog Konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda potpisanoj u Rimu, 4. novembra 1950 (u daljem tekstu: Konvencija);

Imajući u vidu da Protokol 6 uz Konvenciju, koji se odnosi na ukidanje smrtne kazne, potpisan u Strazburu, 28. aprila 1983, ne isključuje smrtnu kaznu za dela počinjena u vreme ratnog stanja ili stanja neposredne ratne opasnosti;

Rešene da preduzmu odlučujući korak u cilju ukidanja smrtne kazne u svim okolnostima,

Sporazumele su se o sledećem:

Član 1 - Ukidanje smrtne kazne

Smrtna kazna se ukida. Niko se ne može osuditi na smrtnu kaznu ili pogubiti.

Član 2 - Zabrana odstupanja

Nijedna odredba ovog Protokola ne može se ukinuti na osnovu člana 15 Konvencije.

Član 3 - Zabrana stavljanja rezervi

Na odredbe ovog Protokola ne mogu se stavljati rezerve na osnovu člana 57 Konvencije.

Član 4 - Teritorijalna primena

1. Svaka država može u trenutku potpisivanja ili deponovanja instrumenata o ratifikaciji, prihvatanju ili odobravanju, naznačiti teritoriju ili teritorije na koje se ovaj Protokol primenjuje.
2. Svaka država ugovornica može naknadno, izjavom upućenom Generalnom sekretaru Saveta Evrope, proširiti primenu ovog Protokola na neku drugu teritoriju navedenu u izjavi. U odnosu na tu teritoriju Protokol stupa na snagu prvog dana u mesecu koji nastupa po isteku perioda od tri meseca od dana kada je Generalni sekretar primio tu izjavu.
3. Sve izjave date u skladu s prethodna dva stava, u odnosu na svaku teritoriju navedenu u izjavi, mogu da se povuku notifikacijom dostavljenom Generalnom sekretaru. Povlačenje stupa na snagu prvog dana u mesecu koji nastupa po isteku perioda od tri meseca od dana kada je Generalni sekretar primio pomenutu notifikaciju.

Član 5 - Odnos prema Konvenciji

U pogledu Visokih strana ugovornica odredbe članova 1 do 4 ovog Protokola smatraju se dodatnim članovima Konvencije i sve odredbe Konvencije primenjuju se u skladu s tim.

Član 6 - Potpis i ratifikacija

Ovaj Protokol je otvoren za potpis državama članicama Saveta Evrope koje su potpisnice Konvencije. On podleže ratifikaciji, prihvatanju ili odobravanju. Država članica saveta Evrope ne može da ratifikuje, prihvati ili odobri ovaj Protokol bez prethodne ili istovremene ratifikacije Konvencije. Instrumenti o ratifikaciji, prihvatanju ili odobravanju deponuju se kod Generalnog sekretara Saveta Evrope.

Član 7 - Stupanje na snagu

1. Ovaj Protokol stupa na snagu prvog dana u mesecu koji nastupa po isteku perioda od tri meseca od dana kada je deset država članica Saveta Evrope izrazilo pristanak da se obavežu ovim Protokolom u skladu s odredbama člana 6.
2. U odnosu na državu članicu koja naknadno izrazi pristanak da se obaveže ovim Protokolom, on stupa na snagu prvog dana u mesecu koji nastupa po isteku perioda od tri meseca od dana deponovanja instrumenata o ratifikaciji, prihvatanju ili odobravanju.

Član 8 - Funkcije depozitara

Generalni sekretar Saveta Evrope obaveštava sve članice Saveta Evrope o sledećem:

- a svakom potpisivanju;
- b svakom deponovanju instrumenata o ratifikaciji, prihvatanju ili odobravanju;
- c svakom datumu stupanja na snagu ovog Protokola u skladu sa članovima 4 i 7;
- d svakom drugom postupku, obaveštenju ili saopštenju koje se odnosi na ovaj Protokol;

U potvrdu toga su dole potpisani, propisno ovlašćeni za to, potpisali ovaj Protokol.

Sačinjeno u Viljnusu 3. maja 2002, na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu su oba teksta verodostojna, u jednom primerku koji će se deponovati u Arhivu Saveta Evrope. Generalni sekretar Saveta Evrope dostavlja overene prepise svakoj državi članici Saveta Evrope.

IZMENJENA EVROPSKA SOCIJALNA POVELJA

Strazbur, 3. maj 1996

Preambula

Vlade potpisnice ovog dokumenta, kao članice Saveta Evrope, Smatrajući da je cilj Saveta Evrope da postigne veće jedinstvo medju svojim članicama radi očuvanja i ostvarivanja ideala i principa koji predstavljaju njihovo zajedničko nasledje i radi olakšavanja njihovog ekonomskog i društvenog razvoja, naročito očuvanjem i daljim ostvarivanjem ljudskih prava i osnovnih sloboda;

Smatrajući da su se u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda potpisanoj u Rimu 4. novembra 1950, i dodatnim protokolima države članice Saveta Evrope složile da obezbede svom stanovništvu građanska i politička prava i slobode navedene u tim dokumentima;

Smatrajući da su se Evropskom socijalnom poveljom koja je otvorena za potpis u Turinu 18. oktobra 1961. godine i dodatnim protokolima države članice Saveta Evrope složile da obezbede svom stanovništvu socijalna prava koja su precizirana u tim dokumentima kako bi poboljšali životni standard i socijalno blagostanje;

Podsećajući da je Ministarska konferencija o ljudskim pravima održana u Rimu 5. novembra 1990. godine naglasila potrebu da se, s jedne strane, očuva nedeljiva priroda svih ljudskih prava bilo da su ona građanska, politička, ekonomska, socijalna ili kulturna i da se, s druge strane, Evropskoj socijalnoj povelji pruži svež podsticaj;

Rešeni da, kao što je i odlučeno za vreme Ministarske konferencije održane u Turinu 21. i 22. oktobra 1991. godine osavremene i prilagode suštinski sadržaj Povelje, kako bi posebno uzeli u obzir suštinske socijalne promene do kojih je došlo od usvajanja teksta Povelje;

Uviđajući prednost da u Izmenjenu povelju, koja je zamišljena tako da postepeno zauzme mesto Evropske socijalne povelje, unesu prava garantovana Poveljom i njenim dosadašnjim izmenama, prava garantovana Dodatnim protokolom iz 1988. godine i da dodaju nova prava,

Složile su se o sledećem:

Deo I

Strane ugovornice prihvataju kao cilj svoje politike, kojem teže svim odgovarajućim sredstvima, kako nacionalnim, tako i međunarodnim, postizanje uslova u kojima sledeća prava i principi mogu biti delotvorno ostvareni:

1. Svako mora imati priliku da zaradi za život obavljanjem posla koji je slobodno izabrao.

2. Svi radnici imaju pravo na pravedne uslove rada.
3. Svi radnici imaju pravo na bezbedne i zdrave radne uslove.
4. Svi radnici imaju pravo na pravičnu naknadnu koja je dovoljna za pristojan životni standard za njih i njihove porodice.
5. Svi radnici i poslodavci imaju pravo na slobodu udruživanja u nacionalne ili međunarodne organizacije radi zaštite svojih ekonomskih i socijalnih interesa.
6. Svi radnici i poslodavci imaju pravo na kolektivno pregovaranje.
7. Deca i omladina imaju pravo na specijalnu zaštitu od fizičkih i moralnih rizika kojima su izloženi.
8. Zaposlene žene, u slučaju materinstva, imaju pravo na specijalnu zaštitu.

9. Svako ima pravo na odgovarajuću pomoć prilikom profesionalne orijentacije sa ciljem da mu se pomogne u izboru zanimanja koje je u skladu sa njegovim ličnim sposobnostima i interesovanjima.
10. Svako ima pravo na odgovarajuće pogodnosti prilikom profesionalne obuke.
11. Svako ima pravo da koristi pogodnosti svih mera koje mu omogućavaju da uživa najviši mogući dostupni standard zdravlja.
12. Svi radnici i oni koje oni izdržavaju imaju pravo na socijalno osiguranje.
13. Svako bez odgovarajućih sredstava ima pravo na socijalnu i medicinsku pomoć.
14. Svako ima pravo da koristi usluge službi socijalnog staranja.
15. Hendikepirane osobe imaju pravo na nezavisnost, socijalnu integraciju i na učešće u životu zajednice.
16. Porodica kao osnovna jedinica društva ima pravo na odgovarajuću društvenu, zakonsku i ekonomsku zaštitu radi obezbeđivanja svog punog razvoja.
17. Deca i omladina imaju pravo na odgovarajuću socijalnu, zakonsku i ekonomsku zaštitu.
18. Državljeni svake od strana ugovornica imaju pravo da se bave bilo kojim unosnim poslom na teritoriji bilo koje druge strane ugovornice na osnovi jednakosti sa njenim državljanima, uz ograničenja koja su zasnovana na ubedljivim ekonomskim ili društvenim razlozima.
19. Svi radnici imaju pravo na jednake mogućnosti i jednak tretman u pogledu zapošljavanja i nameštenja bez diskriminacije na osnovu pola.
20. Svi radnici imaju pravo na jednake mogućnosti i jednak tretman u pogledu zapošljavanja i nameštenja bez diskriminacije na osnovu pola.
21. Radnici imaju pravo da budu informisani i konsultovani u okviru svojih preuzetništava.
22. Radnici imaju pravo da učestvuju u odlučivanju i poboljšavanju vezanom za radne uslove i radnu okolinu i njihovim preduzetništvima.
23. Svako staro lice ima pravo na društvenu zaštitu.
24. Svi radnici imaju pravo na zaštitu u slučaju prestanka zaposlenja.
25. Svi radnici imaju pravo na zaštitu svojih potraživanja u slučaju nesloventnosti njihovih poslodavaca.
26. Svi radnici imaju pravo na dostojanstvo na radu.
27. Sva lica koja imaju porodične odgovornosti, a koja su zaposlena ili bi želela da budu zaposlena imaju na to pravo bez podvrgavanja diskriminaciji i, koliko god je to moguće, bez sukoba između njihovog zaposlenja i porodičnih odgovornosti.
28. Radnički predstavnici u okviru preduzetništava imaju pravo na zaštitu od akata usmerenih protiv njih i trebalo bi im omogućiti odgovarajuće pogodnosti kako bi obavljali svoju ulogu.
29. Svi radnici imaju pravo da budu informisani o postupku u slučaju kolektivnog otpuštanja.
30. Svako ima pravo na zaštitu protiv siromaštva i društvenog isključivanja.
31. Svako ima pravo na smeštaj.

Deo II

Strane ugovornice prihvataju da, onako kako je predviđeno Delom III, preuzmu obaveze koje su navedene u sledećim članovima i stavovima.

Član 1 — Pravo na rad

U nameri da obezbede delotvorno osvarivanje prava na rad, strane ugovornice obavezuju se:

1. da prihvate kao jedan od svojih primarnih ciljeva i dužnosti da obezbede i očuvaju što je moguće viši i stabilniji nivo zapošljavanja u cilju postizanja pune zaposlenosti;
2. da efikasno štite pravo radnika da zaradjuje za život na poslu koji je slobodno odabrao;
3. da uspostave ili očuvaju besplatne usluge zapošljavanja za sve radnike;
4. da obezbede ili unapredjuju odgovarajuću profesionalnu orijentaciju, obuku i rehabilitaciju.

Član 2 — Pravo na pravične uslove rada

U cilju obezbeđivanja efikasnog ostvarivanja prava na pravične uslove rada, strane ugovornice se obavezuju:

1. da osiguraju razuman broj dnevnih i nedeljnih radnih sati, da se radna nedelja postepeno smanjuje do nivoa koji dozvoljavaju porast produktivnosti i drugi relevantni faktori;
2. da obezbede plaćene praznične dane;
3. da obezbede najmanje četiri nedelje plaćenog godišnjeg odmora;
4. da uklone rizike prilikom obavljanja izuzetno opasnih ili nezdravih zanimanja, a tamo gde to još uvek nije moguće da uklone ili u dovoljnoj meri umanje ove rizike, da obezbede ili smanjivanje broja radnih sati ili dodatan broj plaćenih dana odmora za radnike koji su angažovani na takvim poslovima.
5. da obezbede period nedeljnog odmora koji će, u meri u kojoj je to moguće, da se poklopi sa danom koji je tradicionalno ili po običaju dan odmora u toj zemlji ili tom regionu.
6. da osiguraju da radnici budu obavešteni u pismenoj formi, što je pre moguće, a u svakom slučaju nipošto posle isteka dva meseca od datuma početka njihovog zaposlenja, o suštinskim aspektima ugovornog odnosa ili odnosa zaposlenja.
7. da obezbede da radnici koji obavljaju svoj rad tokom noći imaju korist od onih mera koje uzimaju u obzir posebnu prirodu takvog rada.

Član 3 — Pravo na bezbedne i zdrave radne uslove

U cilju obezbeđivanja efikasnog ostvarivanja prava na bezbedne i zdrave radne uslove, države ugovornice se obavezuju, u konsultaciji sa organizacijama poslodavaca i radnika:

1. da formulišu, primene i periodično nadgledaju jedinstvenu nacionalnu politiku o bezbednosti na poslu, zdravlju na poslu i radnoj sredini. Prvenstveni cilj ove politike jeste poboljšavanje bezbednosti i zdravlja na poslu i sprečavanje nezgoda i povreda do kojih može doći, a vezane su za posao ili se dešavaju za vreme posla, posebno tako što bi se smanjivali uzroci i rizici do kojih neminovno dolazi u radnoj sredini.
2. da donesu propise u vezi bezbednosti i zdravstvene propise;
3. da obezbede primenu takvih propisa merama odgovarajućeg nadzora;

4. da unaprede postepeni razvoj zdravstvene službe na poslu za sve radnike koja bi imala prevashodno preventivne i savetodavne funkcije.

Član 4 — Pravo na poštenu naknadu

U cilju da obezbede efikasno ostvarivanje prava na poštenu naknadu, strane ugovornice obavezuju se:

1. da priznaju pravo radnika na naknadu koja će njima i njihovim porodicama obezbediti pristojan životni standard;
2. da priznaju pravo radnika na povećanu stopu naknade za prekovremeni rad, uz mogućnost izuzetaka u konkretnim slučajevima;
3. da priznaju pravo muškarcima i ženama na jednaku platu za rad jednake vrednosti;
4. da priznaju pravo svih radnika na razuman period otkaznog roka u slučaju prestanka zaposlenja;
5. da dozvole smanjenje plate samo pod uslovima i do iznosa propisanog nacionalnim zakonodavstvom ili propisima ili fiksiranog kolektivnim ugovorima ili arbitražnim odlukama.

Ostvarivanje ovih prava biće omogućeno slobodno dogovorenim kolektivnim ugovorima, statutarnim mehanizmima utvrđivanja visine nadnica, ili drugim sredstvima u skladu sa nacionalnim okolnostima.

Član 5 — Pravo na organizovanje

Kako bi se obezbedilo unapredjivanje slobode radnika i poslodavaca da stvaraju lokalne, nacionalne ili medjunarodne organizacije za zaštitu njihovih ekonomskih i socijalnih interesa i da se pridruže tim organizacijama, strane ugovornice obavezuju se da unutrašnje pravo neće ugroziti, niti će biti primenjivano tako da ugrozi ovu slobodu. Domet do koga će garantije koje su predviđene u ovom članu biti primenjivane na policiju biće odredjen unutrašnjim zakonima ili propisima. Princip koji reguliše primenu ovih garantija na pripadnike vojnih snaga i domet do koga će biti primenjivane na lica u ovoj kategoriji biće isto tako odredjeni nacionalnim zakonima ili propisima.

Član 6 — Pravo na kolektivno pregovaranje

Kako bi se obezbedilo ostvarivanje prava na kolektivno pregovaranje, strane ugovornice se obavezuju:

1. da promovišu zajedničke konsultacije izmedju radnika i zaposlenih;
2. da promovišu, kada je neophodno i odgovarajuće, mehanizam za dobrovoljne pregovore izmedju poslodavaca ili organizacija poslodavaca i organizacija radnika, sa ciljem da se regulišu uslovi i pogodnosti zapošljavanja putem kolektivnih ugovora;
3. da promovišu uspostavljanje i upotrebu odgovarajućih mehanizama za pomirenje i dobrovoljnu arbitražu za rešavanje radnih sporova; i priznaju:
4. pravo radnika i poslodavaca na kolektivnu akciju u slučaju sukoba interesa, uključujući pravo na štrajk, u skladu sa obavezama koje mogu da proisteknu iz kolektivnih ugovora kojima su prethodno pristupili.

Član 7 — Pravo dece i omladine na zaštitu

Da bi se obezbedilo delotvorno ostvarivanje prava dece i omladine na zaštitu, strane ugovornice se obavezuju:

1. da obezbede da minimalni uzrast za prijem na posao bude 15 godina, uz izuzetak za decu koja su zaposlena na propisanim lakim poslovima bez štete po njihovo zdravlje, moral ili obrazovanje;
2. da obezbede da minimalna starosna dob za prijem na posao bude osamnaest godina u odnosu na propisane poslove koji se smatraju opasnim i nezdravim;
3. da obezbede da lica koja još uvek podležu obaveznom obrazovanju ne budu zapošljavana na takvim poslovima koji bi ih lišili svih prednosti obrazovnog procesa;
4. da obezbede da radni sati za lica izpod 18 godina budu ograničeni u skladu sa potrebama njihovog razvoja, a naročito sa njihovom potrebom za profesionalnom obukom;
5. da priznaju pravo mladih radnika i šegrtu na poštenu platu ili druge odgovarajuće prihode;
6. da obezbede da vreme koje mlade osobe provedu na profesionalnom obrazovanju za vreme uobičajenog radnog vremena uz saglasnost poslodavca bude tretirano kao deo radnog dana;
7. da obezbede da zaposlene osobe mlađe od 18 godina imaju pravo na ne manje od četiri nedelje plaćenog godišnjeg odmora;
8. da obezbede da lica ispod 18 godina ne budu angažovana na noćnim poslovima sa izuzetkom pojedinih poslova koji su određeni nacionalnim zakonima i propisima;
9. da obezbede da lica ispod 18 godina koja su angažovana na poslovima koji su navedeni u nacionalnim zakonima ili propisima budu podvrgnuta redovnoj medicinskoj kontroli;
10. da obezbede specijalnu zaštitu od fizičkih i moralnih opasnosti kojima su izložena deca i mladi ljudi, i naročito protiv onih koji proističu neposredno ili posredno iz njihovog posla.

Član 8 — Pravo zaposlenih žena na zaštitu materинства

U nameri da obezbede efikasno ostvarivanje prava zaposlenih žena na zaštitu materинства, strane ugovornice obavezuju se:

1. da obezbede bilo plaćenim odsustvom, bilo adekvatnim davanjima iz socijalnog osiguranja ili davanjima iz javnih fondova za zaposlene žene, da uzmu odsustvo pre i posle rođenja deteta u ukupnoj dužini od makar 14 nedelja;
2. da smatraju nezakonitim ako poslodavac ženi da otkaz u periodu od kada je obavestila svog poslodavca da je trudna do kraja njenog porodijskog odsustva ili da joj da otkaz u takvom trenutku kada bi otkazni rok istekao za vreme takvog odsustva;
3. da obezbede da majke koje neguju svoju decu imaju pravo na dovoljno slobodnog vremena za te svrhe;
4. da regulišu zapošljavanje na noćnim poslovima za trudne žene, žene koje su nedavno rodile dete i one koje neguju svoje dete;
5. da zabrane zapošljavanje trudnih žena, žena koje su nedavno rodile dete ili onih koje neguju svoju decu na podzemnim miniiranjima i na svim drugim poslovima koji za njih nisu pogodni zato što su opasni, nezdravi, ili što su naporni i da preduzmu odgovarajuće mere da bi zaštitili pravo ovih žena na zapošljavanje;

Član 9 — Pravo na profesionalnu orijentaciju

Da bi se osiguralo efikasno ostvarivanje prava na profesionalnu orijentaciju, strane ugovornice obavezuju se da obezbede, ili promovišu, prema potrebi, službu koja će pomagati svim licima, uključujući i hendikepirane, da reše probleme koji se tiču profesionalnog izbora i napretka, sa dužnim poštovanjem prema osobinama pojedinaca i njihovom odnosu prema profesionalnim okolnostima: ova pomoć trebalo bi da bude dostupna besplatno, kako omladini, uključujući školsku decu, tako i odraslima.

Član 10 — Pravo na profesionalnu obuku

Da bi se obezbedilo efikasno ostvarivanje prava na profesionalnu obuku, strane ugovornice se obavezuju:

1. da obezbede ili promovišu, prema potrebi, tehničku i profesionalnu obuku svih lica, uključujući hendikepirana lica, u konsultaciji sa organizacijama poslodavaca i radnika, i da obezbede dostupnost višeg tehničkog i univerzitetskog obrazovanja koja bi se zasnivala isključivo na individualnim sposobnostima;
2. da obezbede ili promovišu sistem šegrtovanja i drugih sistematskih načina obuke mladih u različitim zanimanjima;

3. da obezbede ili promovišu, prema potrebi;

a) adekvatne i dostupne mogućnosti za obuku odraslih radnika;

b) specijalne mogućnosti za prekvalifikaciju odraslih radnika koja je potrebna zbog tehnološkog razvoja ili novih trendova u zapošljavanju;

4. da obezbede ili unaprede, prema potrebi, posebne mere za prekvalifikaciju i reintegraciju lica koja su zaposlena na duži rok.

5. da podstiču puno ostvarivanje pogodnosti koje su obezbedjene odgovarajućim merama, kao što su:

a) da podstiču puno ostvarivanje pogodnosti koje su obezbedjene odgovarajućim merama, kao što su:

b) pružanje finansijske pomoći u odgovarajućim slučajevima;

c) računanje vremena provedenog na dodatnoj obuci koju pohadja radnik, na zahtev njegovog poslodavca, u normalne radne sate, za vreme zaposlenja;

d) obezbedjivanje, odgovarajućim nadzorom, u konsultaciji sa organizacijama poslodavaca i radnika, efikasnosti šegrtovanja i drugih aranžmana za obuku mladih radnika, i adekvatne zaštite mladih radnika uopšte.

Član 11 — Pravo na zaštitu zdravlja

U nameri da obezbede efikasno ostvarivanje prava na zaštitu zdravlja, strane ugovornice obavezuju se da, bilo same bilo u saradnji sa javnim ili privatnim organizacijama, preduzmu odgovarajuće mere koje bi trebalo, inter alia:

1. da uklone u najvećoj mogućoj meri uzroke lošeg zdravlja;

2. da obezbede savetodavne i obrazovne pogodnosti za unapređivanje zdravlja i podsticanje individualne odgovornosti po pitanjima zdravlja;

3. da spreče u najvećoj mogućoj meri epidemiološka, endemska i druga oboljenja, kao i nesrećne slučajeve.

Član 12 — Pravo na socijalno osiguranje

Da bi se obezbedilo efikasno ostvarivanje prava na socijalno osiguranje strane ugovornice se obavezuju:

1. da uspostave ili održe sistem socijalnog osiguranja,
2. da održe sistem socijalnog osiguranja na zadovoljavajućem nivou, makar jednakom onom koji je potreban za ratifikaciju Evropskog kodeksa socijalne sigurnosti;
3. da nastoje da postupno podignu sistem socijalnog osiguranja na viši nivo;
4. da preduzmu korake, zaključivanjem odgovarajućih bilateralnih i multilateralnih sporazuma, ili na drugi način, i zavisno od uslova postavljenih u takvim sporazumima, kako bi obezbedili:

a) jednak tretman državljana drugih država ugovornica sa tretmanom sopstvenih državljana u pogledu prava na socijalno osiguranje, uključujući zadržavanje pogodnosti koje proističu iz zakonodavstva o socijalnom osiguranju, bez obzira na akcije koje zaštićena lica mogu da preduzmu između teritorija strana ugovornica;

b) dodeljivanje, održavanje i nastavak prava iz socijalnog osiguranja takvim sredstvima kao što je akumulacija osiguranja ili perioda zaposlenosti koji su ostvareni prema zakonodavstvu svake od strana ugovornica.

Član 13 — Pravo na socijalnu i medicinsku pomoć

Da bi obezbedile efikasno ostvarivanje prava na socijalnu i medicinsku pomoć, strane ugovornice se obavezuju:

1. da obezbede da svaka osoba koja nema adekvatna sredstva i koja je onesposobljena da obezbedi takva sredstva bilo sopstvenim naporima ili iz drugih izvora, naročito povlastice iz šeme socijalnog osiguranja, dobije adekvatnu pomoć i, u slučaju bolesti, pomoć koja joj je neophodna;
2. da obezbede da se osobama koje primaju takvu pomoć neće zbog toga umanjiti njihova politička ili socijalna prava;
3. da obezbede da svako može preko odgovarajuće javne ili privatne službe da dobije takve savete i ličnu pomoć koji su mu potrebni kako bi sprečio ili otklonio ili ublažio ličnu ili porodičnu oskudicu;
4. da primene odredbe navedene u stavovima 1, 2. i 3. ovog člana na ravnopravnoj osnovi prema svojim državljanima i državljanima drugih strana ugovornica koji su zakonito na toj teritoriji, u skladu sa svojim obavezama prema Evropskoj konvenciji o socijalnoj i medicinskoj pomoći, potpisanoj u Parizu 11. decembra 1953.

Član 14 — Pravo na beneficije iz službe socijalnog staranja

Da bi obezbedile efikasno ostvarivanje prava na beneficije iz socijalnog staranja, strane ugovornice obavezuju se:

1. da promovišu ili obezbede službe koje, metodama socijalnog rada, mogu da doprinesu socijalnom staranju i razvoju kako pojedinaca tako i grupa u zajednici, i njihovom prilagodjavanju socijalnoj sredini;
2. da podstiču učešće pojedinaca i dobrovoljnih ili drugih organizacija u uspostavljanju i održavanju takvih službi.

Član 15 — Pravo hendikepiranih lica na nezavisnost, socijalnu integraciju i učešće u životu zajednice

Da bi se obezbedilo delotvorno ostvarivanje prava hendikepiranih lica, bez obzira na uzrast ili prirodu nesposobnosti, na nezavisnost, socijalnu integraciju i učešće u životu zajednice, strane ugovornice posebno se obavezuju:

1. da preduzmu neophodne mere kako bi obezbedile hendikepiranim licima potrebno usmerenje, obrazovanje i profesionalnu obuku, u okviru redovnih mehanizama kada god je to moguće, ili, kada to nije moguće, pomoću specijalizovanih ustanova, javnih ili privatnih;

2. da unaprede pristup ovim licima zapošljavanju svim merama koje na neki način ohrabruju poslodavce da zaposle ili i dalje zapošljavaju hendikepirana lica u uobičajenoj radnoj sredini i da prilagode radne uslove potrebama hendikepiranih ili, kada tako nešto nije moguće zbog razloga onesposobljenosti, organizovanjem ili stvaranjem posebne vrste zapošljavanja prilagođene stepenu nesposobnosti. U određenim situacijama takve mere mogu obuhvatiti poseban raspored i dodatne službe.

3. da unaprede njihovu punu društvenu integraciju i učešće u životu zajednice posebno takvim merama, uključujući i tehničku pomoć, koje imaju za cilj da prevaziđu barijere sporazumevanja i pokretljivosti i da omoguće pristup transportu, stambenom smeštaju, kulturnim aktivnostima i razonodi.

Član 16 — Pravo porodice na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu

U cilju da obezbedi neophodne uslove za pun razvoj porodice, koja je osnovna jedinica društva, strane ugovornice obavezuju se da unapredjuju ekonomsku, pravnu i socijalnu zaštitu porodičnog života takvim sredstvima kao što su socijalne i porodične povlastice, poreske obaveze, obezbeđivanje porodičnog smeštaja, povlastice za novosklopljene brakove i druge odgovarajuće mere.

Član 17 — Pravo dece i omladine na socijalnu, zakonsku i ekonomsku zaštitu

U cilju da obezbede efikasno ostvarivanje prava dece i omladine da odrastaju u okruženju koje će podsticati pun razvoj njihove ličnosti i njihovih fizičkih i mentalnih potencijala, strane ugovornice, bilo direktno bilo u saradnji sa javnim i privatnim organizacijama, preduzimaju odgovarajuće i neophodne mere koje imaju za cilj:

1. a) da osiguraju da deca i omladina, uzimajući u obzir prava i dužnosti njihovih roditelja uživaju brigu, pomoć i obrazovanje i obuku koja im je potrebna, posebno imajući na umu uspostavljanje i održavanje ustanova i službi koje su dovoljne i odgovaraju ostvarenju ovog cilja;

b) da zaštite decu i omladinu od zapostavljanja, nasilja i iskorišćavanja;

c) da obezbede zaštitu i posebnu pomoć države za decu i mlade koji su privremeno ili definitivno lišeni porodične podrške.

2. da obezbede deci i mladima besplatno osnovno i srednje obrazovanje, kao i da ohrabruju redovno pohađanje nastave.

Član 18 — Pravo na unosan posao na teritoriji druge strane ugovornice

U nameri da obezbede efikasno ostvarivanje prava na obavljanje unosnog posla na teritoriji bilo koje druge strane ugovornice, strane ugovornice se obavezuju:

1. da primene postojeće propise u liberalnom duhu;

2. da pojednostave postojeće formalnosti i da smanje ili ukinu sudske takse i druge troškove koje plaćaju strani radnici ili njihovi poslodavci;

3. da liberalizuju, individualno ili kolektivno, propise koji regulišu zapošljavanje stranih radnika;

i da priznaju:

4. pravo svojim državljanima da napuste zemlju i da se angažuju na unosnom poslu na teritoriji drugih strana ugovornica.

Član 19 — Pravo radnika migranata i njihovih porodica na zaštitu i pomoć

U cilju da obezbede efikasno ostvarivanje prava radnika migranata i njihovih porodica na zaštitu i pomoć na teritoriji bilo koje druge strane ugovornice, strane ugovornice obavezuju se:

1. da održe ili da se uvere u to da se održavaju adekvatne i besplatne službe za pomoć takvim radnicima, naročito u sticanju pravih informacija, i da preuzmu sve neophodne korake, u meri u kojoj to nacionalni zakoni i propisi dozvoljavaju, protiv obmanjivačke propagande u vezi sa emigracijom i imigracijom;

2. da usvoje odgovarajuće mere u okviru svoje nadležnosti kako bi olakšali odlazak, put i prijem takvih radnika i njihovih porodica, i da omoguće, u okviru svoje jurisdikcije, odgovarajuće službe zdravstvene i medicinske zaštite i dobre higijenske uslove za vreme puta;

3. da unaprede, koliko je to moguće, saradnju između socijalnih službi, javnih i privatnih, u zemljama emigracije i zemljama imigracije;

4. da obezbede za takve radnike koji zakonito borave na njihovim teritorijama i u meri u kojoj su ta pitanja regulisana zakonom ili propisima ili su podložna kontroli organa upravnih vlasti, tretman koji nije nepovoljniji od onog koji njihovi državljani uživaju u pogledu:

a) naknade i drugih uslova zapošljavanja i rada;

b) članstva u sindikatima i uživanje povlastica kolektivnog pregovaranja;

c) smeštaja;

5. da obezbede za takve radnike, koji zakonito borave na njihovoj teritoriji, tretman koji neće biti nepovoljniji od onoga koji uživaju njihovi državljani u pogledu taksu za zapošljavanje, iznosa ili doprinosa koji se plaćaju za zaposlena lica;

6. da što više olakšaju spajanje porodice stranog radnika kome je dozvoljeno da se nastani na toj teritoriji;

7. da obezbede za takve radnike koji zakonito borave na njihovoj teritoriji tretman koji neće biti nepovoljniji od onoga koji uživaju njihovi državljani u pogledu pravnih postupaka koji se tiču pitanja navedenih u ovom članu;

8. da obezbede da takvi radnici koji u skladu sa zakonom borave na njihovoj teritoriji ne budu izbačeni sem ako ugrožavaju nacionalnu bezbednost ili se ogreše o javni interes ili moral;

9. da dozvole, u okviru pravnih ograničenja, transfer delova zarada i ušteda takvih radnika prema njihovoj želji;

10. da prošire zaštitu i pomoć predviđene ovim članom na migrante koji su samostalno zaposleni onoliko koliko su ove mere na njih mogu primeniti.

11. da unaprede ili olakšaju učenje nacionalnog jezika zemlje u kojoj se radnici nalaze, a kada ih ima više bar jednog jezika, radnicima migrantima i članovima njihovih porodica.

12. da unaprede ili olakšaju, koliko je to moguće u praksi, učenje maternjeg jezika radnika migranata za decu radnika migranata.

Član 20— Pravo na jednake mogućnosti i jednak tretman u pitanjima zapošljavanja i posla bez diskriminacije u odnosu na pol

U cilju obezbeđivanja delotvornog uživanja prava na jednake mogućnosti i jednak tretman u pitanjima zapošljavanja i posla bez diskriminacije u odnosu na pol, strane ugovornice preuzele su obavezu da priznaju pravo da preuzmu odgovarajuće mere da osiguraju ili unaprede njegovu primenu u sledećim oblastima:

- a) pristup zapošljavanju, zaštita od otpuštanja i ponovno uključivanje na posao;
- b) profesionalno usmeravanje, obuka, prekvalifikacija i rehabilitacija;
- c) uslovi zapošljavanja ili radni uslovi, uključujući i nadoknadu;
- d) razvoj karijere koji podrazumeva i unapređenja.

Član 21 — Pravo na informisanje i konsultovanje

U cilju obezbeđivanja delotvornog uživanja prava radnika da budu informisani i konsultovani u okviru svojih preduzetništava, strane su preuzele obavezu da usvoje ili podstaknu mere koje bi omogućile radnicima ili njihovim predstavnicima, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom ili praksom:

- a) da budu informisani u redovnim intervalima ili u odgovarajućem trenutku i na sveobuhvatan način o ekonomskoj i finansijskoj situaciji u preduzetništvu koje ih zapošljava, podrazumevajući da davanje određenih informacija koje može uticati na samo preduzetništvo može da bude uskraćeno ili poverljivo, i
- b) da budu pravovremeno konsultovani o predloženim odlukama koje bi mogle značajno uticati na interese radnika, posebno o onim odlukama koje bi mogle da imaju značajan uticaj na situaciju u pogledu zapošljavanja u preduzetništvu.

Član 22 — Pravo učešća u odlučivanju o radnim uslovima i radnoj sredini i njihovom poboljšavanju

Da bi se osiguralo delotvorno uživanje prava radnika da učestvuju u odlučivanju o radnim uslovima i radnoj sredini i njihovom poboljšavanju u okviru preduzetništva, države članice su preuzele obavezu da usvoje ili podstaknu mere koje bi omogućile radnicima ili njihovim predstavnicima da, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i praksom, doprinesu:

- a) odlučivanju o radnim uslovima, organizaciji rada i radnoj sredini i njihovom poboljšavanju;
- b) o zaštiti zdravlja i bezbednosti unutar preduzetništva;
- c) organizaciji društvenih i društveno-kulturnih službi i pogodnosti u okviru preduzetništva;
- d) nadzoru nad sprovođenjem regulative u ovim pitanjima.

Član 23 — Pravo starijih lica na društvenu zaštitu

Da bi se obezbedilo delotvorno uživanje prava starijih lica na društvenu zaštitu, države članice preuzimaju obavezu da usvoje ili podstaknu, bilo direktno ili u saradnji sa javnim i privatnim organizacijama, odgovarajuće mere koje imaju za cilj:

— da omoguće starijim licima da ostanu aktivni članovi društva koliko god je to moguće

- a) adekvatnim materijalnim sredstvima koja bi im omogućila da vode dostojanstven život i da igraju aktivnu ulogu u javnom, društvenom i kulturnom životu;
- b) obezbeđivanjem informacija o uslugama i pogodnostima koja su na raspolaganju starijim licima kao i o mogućnostima da ih iskoriste;

— da omoguće starijim licima da odaberu svoj životni stil i da vode nezavisan život u svom porodičnom okruženju koliko god to žele i mogu, tako što bi se

- a) obezbedio smeštaj u skladu sa njihovim potrebama i zdravstvenom stanju ili da im pruže odgovarajuću podršku za adaptaciju njihovog stambenog smeštaja
- b) obezbedila zdravstvena briga i pogodnosti koje su im potrebne;

— da garantuju starijim licima koja žive u ustanovama u kojima im se pruža odgovarajuća nega da, uz puno poštovanje njihove privatnosti, učestvuju u donošenju odluka koje se tiču životnih uslova u tim ustanovama.

Član 24 — Pravo na zaštitu u slučajevima okončanja zaposlenja

Da bi se osiguralo delotvorno uživanje prava radnika na zaštitu u slučajevima okončanja zaposlenja, strane ugovornice se obavezuju da priznaju:

- a) pravo svih radnika da im se zaposlenje ne okonča bez valjanih razloga koji bi se odnosili na njihove sposobnosti ili ponašanje ili zasnivali na operativnim zahtevima preduzetništva, ustrojstva ili službe.

- b) pravo radnika čije je zaposlenje okončano bez odgovarajućeg razloga na adekvatnu nadoknadu ili odgovarajuću pomoć.

U ovom cilju strane se obavezuju da preuzmu da osiguraju da radnici koji smatraju da je njihovo zaposlenje okončano bez valjanog razloga imaju pravo na žalbu nezavisnom telu.

Član 25 — Pravo radnika na zaštitu njihovih potraživanja u slučaju nesolventnosti poslodavca

Da bi se obezbedilo delotvorno uživanje prava radnika na zaštitu njihovih potraživanja u slučaju nesolventnosti njihovog poslodavca, strane ugovornice preuzimaju obavezu da potraživanja radnika koja proizilaze iz ugovora o zaposlenju ili odnosa zaposlenja, budu zajemčena odgovarajućom ustanovom ili nekim drugim efikasnim oblikom garancije.

Član 26 — Pravo na dostojanstvo na poslu

Kako bi se osiguralo delotvorno uživanje prava svih radnika na zaštitu njihovog dostojanstva na poslu, strane preuzimaju obavezu da, u konsultacijama sa organizacijama poslodavaca i radnika:

1. unaprede svest, informisanost i da sprečavaju seksualno zlostavljanje na radnom mestu ili u vezi posla i da preuzmu sve odgovarajuće mere kako bi zaštitile radnike od takvog ponašanja;

2. unaprede svest, informisanost i da sprečavaju takvo ponašanje koje je za osudu ili je izrazito negativno i ofanzivno protiv pojedinačnog radnika na radnom mestu ili u vezi sa poslom kao i da preuzmu sve mere da zaštite radnike od takvog ponašanja.

Član 27 — Pravo radnika koji imaju odgovornost prema članovima svoje porodice na podjednake mogućnosti i jednak tretman

Kako bi se osiguralo delotvorno uživanje prava na jednakost u mogućnostima i tretmanu zaposlenih muškaraca i žena koji imaju odgovornost prema članovima porodice i između takvih i drugih radnika, strane ugovornice se obavezuju:

1. da preuzmu odgovarajuće mere:

a) da osposobe radnike koji imaju odgovornost prema članovima porodice da se zaposle i očuvaju posao, kao i da se ponovo zaposle posle odsustva do kojeg je došlo zbog ove odgovornosti, uključujući i mere u oblasti profesionalnog usmerenja i obuke;

b) da uzmu u obzir njihove potrebe u smislu uslova zapošljenja i socijalnog osiguranja;

c) da razviju ili da unaprede službe, javne ili privatne, posebno u domenu čuvanja dece ili drugih oblika dečje zaštite;

2. da obezbede mogućnost za bilo kog roditelja da dobije odsustvo tokom kojeg bi se starao o detetu, čija bi se dužina i uslovi određivali u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom, kolektivnim sporazumima ili praksom;

3. da obezbedi da porodične odgovornosti ne mogu, kao takve, predstavljati valjan razlog okončanja zaposlenja.

Član 28 — Pravo radničkih predstavnika na zaštitu u okviru preduzetništva i na pogodnosti koje su im dodeljene

Kako bi se obezbedilo delotvorno uživanje prava radničkih predstavnika da obavljaju svoje funkcije, strane ugovornice su se obavezale da obezbede da u preduzetništvu:

a) oni uživaju efikasnu zaštitu od akata koji su protiv njih usmereni, kao što je otpuštanje samo zbog toga što imaju status radničkih predstavnika u okviru preduzetništva;

b) dobiju takve odgovarajuće pogodnosti kako bi im se omogućilo da sprovede svoje funkcije brzo i efikasno, pri čemu bi se vodilo računa o industrijskim odnosima zemlje i potrebama, veličini i kapacitetima dotičnog preduzetništva.

Član 29 — Pravo na informisanje i konsultacije u slučajevima kolektivnog otpuštanja

Da bi se osiguralo delotvorno uživanje prava radnika da budu obavешteni i konsultovani u situacijama kolektivnog otpuštanja, strane su preduzele obavezu da osiguraju da poslodavci obaveste i konsultuju radničke predstavnike, blagovremeno i pre nego što dođe do kolektivnog otpuštanja, o načinima i sredstvima da se izbegne kolektivno otpuštanje ili da se ograniči njegovo izbijanje i ublaže njegove posledice, tako što bi se, na primer, pribeglo odgovarajućim socijalnim merama koje bi imale za cilj da posebno olakšaju raspoređivanje dotičnih radnika.

Član 30 — Pravo radnika na zaštitu od siromaštva ili isključenja iz društva

Kako bi se obezbedilo delotvorno uživanje prava na zaštitu od siromaštva i isključenja iz društva, strane se obavezuju:

a) da preuzmu mere, u širem okviru sveobuhvatnog i usklađenog pristupa kako bi se unapredio delotvoran pristup licima koja žive ili su na granici da žive u okolnostima društvenog isključenja ili siromaštva, kao i njihovih porodica na, posebno, zapošljavanje, smeštaj, obuku, obrazovanje, kulturu i socijalnu i medicinsku pomoć;

b) da nadgledaju ove mere kako bi ih po potrebi prilagodile

Član 31 — Pravo na stan

Kako bi se osiguralo delotvorno uživanje prava na stan, strane ugovornice preuzimaju mere koje imaju za cilj:

1. unapređivanje pristupa stambenom smeštaju odgovarajućeg standarda,
2. sprečavanje ili umanjivanje pojave beskućnika, kako bi se ona postepeno uklonila;
3. da učini da cene stambenog smeštaja budu dostupne onima koji nemaju dovoljno sredstava.

Deo III

Član A — Obaveze

1. Uzimajući u obzir član B, svaka od strana ugovornica se obavezala:

a) da smatra deo I ove Povelje kao deklaraciju ciljeva čijem će ostvarenju težiti svim odgovarajućim sredstvima, kako je rečeno u uvodnom stavu ovog dela;

b) da se obavežu na poštovanje makar šest od sledećih devet članova Dela II ove Povelje - članovi 1,5,6,7,12,13,16,19 i 20.

c) da se obavežu na poštovanje još jednog broja članova ili numerisanih stavova dela II Povelje koji može sama da odabere, pod uslovom da ukupni broj članova ili numerisanih stavova na koje se obaveže nije manji od šesnaest članova ili šezdeset tri numerisana stava.

2. Članovi i stavovi koji su odabrani u skladu sa podstavovima b i c stava 1 ovog člana biće dostavljeni Generalnom sekretaru Saveta Evrope u vreme deponovanja instrumenta ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja.

3. Svaka strana može, u nekom kasnijem trenutku, izjaviti notom koju uputi Generalnom sekretaru da se obavezuje na poštovanje bilo kojim drugim članovima ili numerisanim stavovima Dela II koje još nije prihvatila u skladu sa uslovima stava 1 ovog člana. Ove naknadno preuzete obaveze smatraće se integralnim delom ratifikacije, pristanka ili prihvatanja i proizvođiće iste efekte od prvog dana meseca pošto istekne ceo mesec dana od datuma takve notifikacije.

4. Svaka strana će održavati sistem inspekcije rada koji odgovara nacionalnim uslovima.

Član B — Veze sa Evropskom socijalnom poveljom i Dodatnim protokolom iz 1988

1. Nijedna strana ugovornica Evropske socijalne povelje ili strana Dodatnog protokola od 5. maja 1988 ne može ratifikovati, pristupiti ili prihvatiti ovu Povelju a da se ne obaveže na poštovanje makar onih odredaba koje korespondiraju sa odredbama Evropske socijalne povelje i, kada to odgovara, Dodatnog protokola na koje se obavezala.

2. Prihvatanje obaveza na osnovu bilo koje odredbe ove Povelje će, od datuma stupanja na snagu ovih obaveza za dotičnu stranu ugovornicu, uticati na to da prestane primena odgovarajućih odredaba Evropske socijalne povelje i, kada to odgovara, Dodatnog protokola u odnosu na dotičnu stranu ugovornicu, u slučaju kada se ona obavezala na poštovanje jednog ili oba ova instrumenta.

Deo IV

Član C — Nadzor nad primenom obaveza sadržanih u ovoj Povelji

Primena pravnih obaveza sadržanih u ovoj Povelji obavljaće se prema istoj proceduri kao i u slučaju Evropske socijalne povelje.

Član D — Kolektivne tužbe

1. Odredbe Dodatnog protokola uz Evropsku socijalnu povelju koje predviđaju sistem kolektivnih tužbi primenjivaće se na obaveze date ovom Poveljom na države koje su ratifikovale pomenuti Protokol.

2. Svaka država koja nije prihvatila Dodatni protokol uz Evropsku socijalnu povelju koji predviđa sistem kolektivnih tužbi, može, u trenutku kada deponuje instrumente ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja ove Povelje, ili u bilo kom drugom kasnijem trenutku, izjaviti posebnom notom koju uputi Generalnom sekretaru Saveta Evrope da prihvata nadzor nad poštovanjem obaveza sadržanih u ovoj Povelji u skladu sa procedurom koju predviđa pomenuti Protokol.

Deo V

Član E — Nediskriminacija

Uživanje prava predviđenih ovom Poveljom biće obezbeđeno bez ikakve diskriminacije po osnovu rase, boje, pola, jezika, vere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porekla, zdravlja, pripadnosti nacionalnoj manjini, rođenju ili drugom statusu.

Član F — Derogiranje u vreme rata ili javne opasnosti

1. U vreme rata ili druge javne opasnosti koja ugrožava život nacije, bilo koja strana ugovornica može da preduzme mere koje derogiraju njene obaveze prema ovoj Povelji do obima koji je striktno odredjen okolnostima date situacije, pod uslovom da takve mere nisu nesaglasne sa njenim drugim obavezama prema međunarodnom pravu.

2. Svaka strana ugovornica koja je koristila pravo derogacije će, u razumnom roku, redovno informisati Generalnog sekretara o merama koje je preduzela i o razlozima zašto ih je preduzela. Ona će, takođe, obavestiti Generalnog sekretara kada takve mere prestanu da budu na snazi i kada odredbe Povelje koje je prihvatila ponovo počnu da se primenjuju.

Član G — Ograničenja

1. Kada se prava i principi navedeni u delu I efikasno ostvaruju, a njihovo efikasno ostvarivanje je predvidjeno u delu II, oni neće biti podložni nikakvim ograničenjima ili ograničenjima koji nisu predviđena u tim delovima, osim onih koja su predviđena zakonom i neophodna u demokratskom društvu radi zaštite prava i sloboda drugih ili radi zaštite javnog interesa, nacionalne bezbednosti, javnog zdravlja, ili morala.

2. Ograničenja koja su dopustiva prema ovoj Povelji u odnosu na prava i obaveze sadržane u njoj neće se primenjivati ni u jednu drugu svrhu, osim one radi koje su predviđena.

Član H — Odnosi između Povelje i unutrašnjeg prava ili međunarodnih sporazuma

Odredbe ove Povelje neće dovesti u pitanje unutrašnje pravo ili bilo koji bilateralni ili multilateralni ugovor, konvenciju ili sporazum koji su već na snazi, ili mogu stupiti na snagu, a pružaju povoljniji tretman zaštićenim osobama.

Član I — Sprovođenje u život preuzetih obaveza

1. Bez dovođenja u pitanje metoda primene predviđenih ovim članovima, relevantne odredbe članova od 1. do 31. Dela II ove Povelje sprovodiće se u život:

- a) zakonima ili propisima
- b) sporazumima između poslodavaca ili organizacija poslodavaca sa radničkim organizacijama,
- c) kombinacijom ova dva metoda,
- d) ostalim odgovarajućim metodama.

2. Smatraće se da je poštovanje obaveza koje proizilaze iz odredaba stavova 1,2,3,4,5 i 7 člana 2, stavova 4,6 i 7 člana 7, stavova 1,2,3 i 5 člana 10 i članova 21 i 22 dela ove Povelje delotvorno ukoliko se ove odredbe primenjuju u skladu sa stavom 1 ovog člana na veliku većinu dotičnih radnika.

Član J — Amandmani

1. Svaki amandman na delove I i II ove Povelje koji imaju za cilj proširenje prava zajemčenih ovom Poveljom kao i bilo koji amandman na delove od III do VI, koji predlože strana ugovornica ili Vladin komitet, biće prosleđen Generalnom sekretaru Saveta Evrope, koji će ga proslediti članicama Povelje.

2. Svaki amandman predložen u skladu sa odredbama prethodnog stava ispitaće Vladin komitet i podneće usvojeni tekst Komitetu ministara na usvajanje posle konsultacija sa Parlamentarnom skupštinom. Pošto ga usvoji Komitet ministara, ovaj tekst će biti prosleđen stranama ugovornicama na prihvatanje.

3. Svaki amandman na delove I i II ove Povelje stupiće na snagu, u odnosu na one strane koje su ga prihvatile, prvog dana u mesecu posle isteka perioda od mesec dana posle datuma kada su tri strane ugovornice obavestile Generalnog sekretara da su ga prihvatile.

U odnosu na bilo koju stranu koja ga kasnije prihvati, amandman će stupiti na snagu prvog dana u mesecu pošto je istekao period od mesec dana od datuma kada je ta strana obavestila Generalnog sekretara o svom pristanku.

4. Bilo koji amandman na delove od III do VI ove Povelje stupiće na snagu prvog dana meseca pošto protekne period od mesec dana od datuma kada su sve države obavestile Generalnog sekretara da ga prihvataju.

Deo VI

Član K — Potpis, ratifikacija i stupanje na snagu

1. Ova Povelja biće otvorena za potpis državama članicama Saveta Evrope. Može biti ratifikovana, prihvaćena ili odobrena. Instrumenti ratifikacije, prihvatanja ili odobravanja biće deponovani kod Generalnog sekretara Saveta Evrope.

2. Ova Povelja će stupiti na snagu prvog dana meseca pošto istekne period od mesec dana posle datuma kada tri države članice Saveta Evrope izraze svoj pristanak da se obavežu Poveljom u skladu sa prethodnim stavom.

3. U pogledu svake države članice koja kasnije izjavi svoju spremnost da se obaveže na poštovanje Povelje, ona će stupiti na snagu prvog dana meseca posle isteka perioda od mesec dana posle datuma deponovanja njenih instrumenata ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja.

Član L — Teritorijalna primena

1. Ova Povelja primenjivaće se na matičnu teritoriju svake strane ugovornice. Svaka potpisnica može, u vreme potpisivanja ili deponovanja instrumenata ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja, da deklaracijom upućenom Generalnom sekretaru Saveta Evrope odredi teritoriju koju će smatrati svojom matičnom teritorijom za ovu svrhu.

2. Svaka strana ugovornica može, u vreme potpisivanja ili deponovanja instrumenata ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja ove Povelje, ili u bilo kom kasnijem trenutku, da putem notifikacije upućene Generalnom sekretaru Saveta Evrope izjavi da će se Povelja proširiti u celini ili delimično na teritoriju koja nije matična ili na teritorije koje se određene navedenom deklaracijom za čije je međunarodne odnose ona odgovorna ili za koje preuzima međunarodnu odgovornost. Ona će u deklaraciji odrediti članove ili stavove dela II Povelje koje prihvata kao obavezujuće u pogledu teritorija navedenih u deklaraciji.

3. Povelja će se proširiti na teritoriju ili teritorije navedene u gorepomenutoj deklaraciji počev od prvog dana meseca posle isteka perioda od mesec dana od datuma kada je Generalni sekretar primio notifikaciju takve deklaracije.

4. Svaka strana ugovornica može kasnije izjaviti notifikacijom upućenom Generalnom sekretaru Saveta Evrope da u pogledu jedne ili više teritorija na koje je Povelja proširena u skladu sa stavom 2 ovog člana, ona prihvata kao obavezujuće sve članove ili numerisane stavove koje još nije prihvatila u pogledu te teritorije ili tih teritorija. Takve obaveze date naknadno smatraće se integralnim delom originalne deklaracije u pogledu teritorije o kojoj je reč, i imaće isti efekat od prvog dana meseca posle isteka perioda od mesec dana posle datuma notifikacije Generalnom sekretaru.

Član M — Otkazivanje

1. Svaka strana ugovornica može otkazati Povelju tek na kraju petogodišnjeg perioda od datuma kada je Povelja za nju stupila na snagu, ili na kraju svakog narednog perioda od dve godine i, u svakom slučaju, šest meseci posle obaveštenja Generalnog sekretar Saveta Evrope, a on će o tome obavestiti druge strane ugovornice.

2. Svaka strana ugovornica može u skladu sa odredbama navedenim u prethodnim stavovima da otkáže svaki član ili stav dela II ove Povelje koji je usvojila, pod uslovom da broj članova ili stavova koji obavezuju stranu ugovornicu nikada nije manji od šesnaest u prethodnom i šezdeset tri u potonjem slučaju, kao i da će ovaj broj članova ili stavova i dalje podrazumevati članove koje je strana ugovornica odabrala medju onima koji su posebno pomenuti u članu A, stav 1, podstav (b).

3. Svaka strana ugovornica može da otkáže postojeću Povelju ili bilo koji od njenih članova ili stavova iz Dela II Povelje, pod uslovima navedenim u stavu 1 ovog člana u pogledu bilo koje teritorije na koju je pomenuta Povelja primenjiva deklaracijom koja je data u skladu sa stavom 2 člana L.

Član N — Dodatak

Dodatak ovoj Povelji biće njen integralni deo.

Član O — Notifikacije

Generalni sekretar Saveta Evrope obavestiće države članice Saveta Evrope i Generalnog direktora Međunarodne organizacije rada o:

- a) svakom potpisu,
- b) svakom deponovanju instrumenata ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja
- c) svakom datumu stupanja na snagu ove Povelje u skladu sa članom K
- d) svakom deklaracijom datom u primeni članova A, stavova 2 i 3, D, stavova 1 i 2, F, stava 2 i L stavova 1,2,3 i 4.
- e) svakom amandmanu u skladu sa članom J
- f) svakom otkazivanju u skladu sa članom M
- g) svakom drugom aktu, notifikaciji ili dopisu u vezi sa ovom Poveljom.

Kao svedoci, dolepotpisani, propisno ovlašćeni predstavnici, potpisali su ovu izmenjenu Povelju.

Sačinjeno u Strazburu, 3. maja 1996. godine na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu su oba teksta podjednako verodostojna, u jednom primerku koji će biti deponovan u arhiv Saveta Evrope. Generalni sekretar će dostaviti overenu kopiju svakoj državi članici Saveta Evrope i Generalnom direktoru Međunarodne organizacije rada.

Dodatak izmenjenoj Evropskoj socijalnoj povelji

Obim izmenjene Evropske socijalne povelje u pogledu zaštićenih lica

1. Ne dovodeći u pitanje član 12, stav 4 i član 13, stav 4, osobe koje štite članovi od 1 do 17 i od 20 do 31 podrazumevaju i strance samo dok su državljani drugih država članica koji imaju zakonitu dozvolu boravka ili redovan radni odnos u okviru teritorije dotične države, podrazumevajući da bi ove članove trebalo tumačiti u svetlu odredaba članova 18 i 19.

This interpretation would not prejudice the extension of similar facilities to other persons by any of the Parties.

2. Svaka strana će dodeliti licima koja imaju položaj izbeglica prema Konvenciji o statusu izbeglica koja je potpisana 28. jula 1951. godine u Ženevi i Protokolu od 31. januara 1967. godine i zakonito borave na njenoj teritoriji najpovlašćeniji mogući tretman, a u svakom slučaju ne slabiji od položaja u skladu sa obavezama koje su prihvatile države članice pomenute Konvencije i u skladu sa svim ostalim međunarodnim instrumentima koji se primenjuju na ove izbeglice.

3. Svaka strana će dodeliti licima bez državljanstva u smislu Konvencije o statusu lica bez državljanstva, sačinjene u Njujorku 28. septembra 1954. godine, i koji zakonito borave na njenoj teritoriji najpovoljniji mogući tretman, a u svakom slučaju ne manje povoljan od tretmana u skladu sa obavezama koje su strane

prihvatile u skladu sa pomenutim instrumentom i ostalim međunarodnim instrumentima koji se primenjuju na lica bez državljanstva.

Deo I, stav 18 i Deo II, član 18, stav 1

Smatra se da se ove odredbe ne odnose na pitanje ulaska na teritorije strana ugovornica i da ne dovode u pitanje odredbe Evropske konvencije o nastanjivanju koja je potpisana u Parizu 13. decembra 1955. godine.

Deo II

Član 1, stav 2

Ova odredba neće biti tumačena kao zabrana ili ovlašćenje bilo kakve bezbednosne sindikalne klauzule ili prakse.

Član 2, stav 6

Strane mogu osigurati da ove odredbe neće biti primenjivane:

- a) na radnike koji imaju ugovorni odnos ili odnos zaposlenja čija ukupna dužina ne prelazi jedan mesec i/ili sa radnom nedeljom koja nije duža od osam časova.
- b) kada je ugovor ili odnos zaposlenja uzročne ili specifične prirode ukoliko je, u ovim slučajevima neprimenjivanje opravdano objektivnim razlozima.

Član 3, stav 4

Smatra se da će se, radi ispunjenja ovih odredaba, funkcije, organizacije i uslovi ovih usluga utvrđivati nacionalnim zakonima i propisima, kolektivnim porazumima ili na druge načine koji odgovaraju nacionalnim uslovima.

Član 4, stav 4

Smatra se da ova odredba neće zabraniti hitno otpuštanje u slučaju ozbiljnih prekršaja.

Član 4, stav 5

Smatra se da strana ispunjava obaveze koje podrazumeva ovaj stav ukoliko se ne dozvoljava da velika većina radnika trpi smanjenje plata na osnovu zakona ili kolektivnog ugovora ili samovoljne ocene, uz izuzetak onih lica koja nisu pokrivena ovom odredbom.

Član 6, stav 4

Smatra se da svaka strana može, koliko se to na nju odnosi, da reguliše uživanje prava na štrajk zakonom, pod uslovom da bilo koje drugo ograničenje dotičnog prava može da bude opravdano u skladu sa uslovima koje predviđa član G.

Član 7, stav 2

Ova odredba ne sprečava strane da u svom zakonodavstvu predvide da mlade osobe koje još nisu dosegle minimalni predviđeni uzrast mogu obavljati rad samo ukoliko je takav rad apsolutno neophodan za njihovu profesionalnu obuku i kada se taj rad sprovodi u skladu sa uslovima koje su propisale nadležne vlasti a kada su preuzete mere da se zaštite zdravlje i bezbednost ovih mladih osoba.

Član 7, stav 8

Smatra se da strana ispunjava obavezu predviđenu ovim stavom ukoliko ispunjava duh ove obaveze tako što će zakonom predvideti da velika većina osoba mlađih od osamnaest godina neće biti angažovana na noćnom radu.

Član 8, stav 2

Ova odredba neće biti tumačena kao da uspostavlja apsolutnu zabranu. Izuzeci su mogući, na primer, u sledećim slučajevima:

- a) ako je zaposlena žena kriva za nepravilnosti koje opravdavaju prestanak zaposlenja
- b) ako je dotično preduzetništvo prestalo da postoji
- c) ako je istekao period koji je predviđen ugovorom o zaposlenju.

Član 12, stav 4

Reči "zavisno od uslova postavljenih takvim sporazumima" u uvodu ovog stava upotrebljene su da podrazumevaju da se između ostalog da u pogledu pogodnosti koje su dostupne nezavisno od doprinosa od osiguranja, strana može zahtevati okončanje propisanog vremena boravka pre nego što se dodele takve pogodnosti državljanima drugih strana.

Član 13, stav 4

Vlade koje nisu članice Evropske konvencije o socijalnoj i medicinskoj pomoći mogu ratifikovati Povelju u odnosu na ovaj stav ako obezbede državljanima drugih strana tretman koji je u skladu sa odredbama pomenute Konvencije.

Član 16

Smatra se da zaštita predviđena ovom odredbom podrazumeva porodice sa jednim roditeljem.

Član 17

Smatra se da ova odredba štiti sve osobe mlađe od osamnaest godina, osim ako se prema zakonu koji se primenjuje na decu većina ostvaruje ranije, ne dovodeći u pitanje ostale posebne odredbe Povelje, posebno član 7.

Ovo ne podrazumeva obavezu da se obezbedi obavezno obrazovanje do gorepomenutog uzrasta.

Član 19, stav 6

Radi primene ove odredbe, podrazumeva se da izraz "porodica stranog radnika" obuhvata makar bračnog druga i decu koja nisu u braku, sve dok se smatraju maloletnicima u državi u kojoj su i dok zavise od radnika migranata.

Član 20

1. Smatra se da pitanja socijalnog osiguranja, kao i druge odredbe koje se odnose na doprinose u slučaju nezaposlenosti, starosti i opstanka, mogu da budu isključene iz obima ovog člana.

2. Odredbe koje se odnose na zaštitu žena, posebno u pogledu trudnoće, porođaja i perioda posle rođenja deteta, neće se smatrati diskriminacijom o kojoj se govori u ovom članu.

3. Ovaj član neće sprečiti usvajanje posebnih mera koje imaju za cilj uklanjanje de facto nejednakosti.

4. Posao koji se, zbog svoje prirode ili konteksta u kojem se sprovodi, može poveriti samo osobi određenog pola, može biti isključen iz obima ovog člana ili nekih njegovih odredaba. Ova odredba se ne može tumačiti kao zahtev državama da u svoje zakone ili propise unesu listu poslova koji, zbog svoje prirode ili konteksta u kojem se sprovode, mogu biti rezervisani za osobe određenog pola.

Članovi 21 i 22

1. Radi primene ovih članova izraz "radnički predstavnici" označava lica koja kao takve priznaju nacionalno zakonodavstvo ili praksa.

2. Izraz "nacionalno zakonodavstvo ili praksa" obuhvata, prema konkretnoj prilici, pored zakona i propisa, kolektivne sporazume, ostale sporazume između poslodavaca i radnika, običaje, kao i relevantnu sudsku praksu.

3. Radi primene ovih članova izraz "preduzetništvo" podrazumeva skup raznih komponenti, sa ili bez pravne ličnosti, koje proizvode dobra ili usluge radi finansijske dobiti i sa sposobnošću da odredi sopstvenu tržišnu politiku.

4. Smatra se da verske ustanove i njihove institucije mogu da budu isključene iz primene ovih članova, čak i ako se prihvati da su ove ustanove "preduzetništva" u okviru značenja predviđenog stavom 3. Organizacije koje sprovode aktivnosti koje su inspirisane određenim idealima ili rukovođene određenim moralnim konceptima, idealima ili konceptima koji su zaštićeni nacionalnim zakonodavstvom, mogu se isključiti iz primene ovih članova do stepena potrebnog da se zaštiti orijentacija preduzetništva.

5. Ukoliko se u državi prava sadržana u ovim članovima uživaju u različitim organizacijama i preduzetništvima, smatra se da dotična država ispunjava obaveze koje proizilaze iz ovih odredaba.

6. Strane mogu da isključe iz obima primene ovih članova ona preduzetništva koja zapošljavaju manje od određenog broja radnika, što se određuje nacionalnim zakonima ili praksom.

Član 22

1. Ova odredba ne pogađa ni ovlašćenja ni obaveze država u pogledu usvajanja zdravstvenih ili bezbednosnih propisa na radnom mestu, niti ovlašćenja ili odgovornosti tela koja se bave nadzorom nad njihovom primenom.

2. Izraz "društvene i društveno-kulturne službe i pogodnosti" podrazumeva da se odnosi na društvene i društveno/kulturne pogodnosti za radnike koje obezbeđuju neka preduzetništva kao što su socijalna pomoć, sportski tereni, prostorije za majke s decom, biblioteke, dečji kampovi za odmor i drugo.

Član 23, stav 1

Da bi se primenio ovaj stav, izraz "dok god je moguće" odnosi se na fizičke, psihološke i intelektualne kapacitete starijih lica.

Član 24

1. Smatra se da za potrebe ovog člana izraz "okončanje zaposlenja" ili "okončano" znači okončanje zaposlenja na inicijativu poslodavca.

2. Smatra se da ovaj član pokriva sve radnike, ali da strane mogu da isključe deo ili celokupnu zaštitu sledećih kategorija zaposlenih lica:

a) radnike koji su angažovani ugovorom o zaposlenju na određen period ili za određeni zadatak

b) radnike koji prolaze kroz probni rad ili kvalifikacioni period zaposlenja, pod uslovom da je ovo određeno unapred i na razuman rok trajanja.

c) radnike koji su angažovani za poseban zadatak ili na kraći period

3. Radi primene ovog člana, sledeći razlozi neće predstavljati valjane osnove za okončanje zaposlenja

a) članstvo u sindikatu ili sindikalne aktivnosti van radnog vremena ili, uz pristanak poslodavca, u radno vreme

- b) traženje službe, ako se deluje ili se delovalo u svojstvu radničkog predstavnika
- c) podnošenje žalbe ili učešće u postupku protiv poslodavca u kojem se navode kršenja propisa ili obraćanje nadležnim upravnim vlastima,
- d) rasa, boja, pol, bračni status, porodične odgovornosti, trudnoća, vera, političko mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo,
- e) roditeljsko odsustvo,
- f) privremeno odsustvo sa posla usled bolesti ili povrede.

4. Smatra se da će nadoknada ili druga adekvatna pomoć u slučaju okončanja zaposlenja bez valjanih razloga biti određena nacionalnim zakonima ili propisima, kolektivnim sporazumima ili na drugi način koji odgovara nacionalnim uslovima.

Član 25

1. Smatra se da kompetentne nacionalne vlasti mogu, posle konsultacija sa organizacijama poslodavaca i radnika, isključiti određene kategorije radnika iz zaštite koju obezbeđuje ovaj član zbog posebne prirode odnosa zaposlenja.

2. Smatra se da definiciju izraza "nesolventnost" mora da odredi nacionalni zakon ili praksa.

3. Radnička potraživanja o kojima govori ova odredba mogu da uključe barem:

a) radnička potraživanja plata koje se odnose na propisani period, koji ne sme da bude kraći od tri meseca prema sistemu privilegija niti od osam nedelja prema garantovanom sistemu, pre nesolventnosti ili okončanja zaposlenja;

b) radničko potraživanje za plaćene praznične dane, koje je rezultat rada obavljenog tokom godine u kojoj je došlo do nesolventnosti ili okončanja zaposlenja

c) radnička potraživanja u odnosu na iznose u pogledu drugih tipova plaćenog odsustva koje se odnosi na određeni period, koji neće biti kraći od tri meseca prema sistemu privilegija niti kraći od šest nedelja prema garantovanom sistemu, pre insolventnosti ili okončanja zaposlenja.

4. Nacionalni zakoni ili propisi mogu da ograniče zaštitu radničkih potraživanja na propisani iznos, koji će biti na društveno prihvatljivom nivou.

Član 26

Smatra se da ovaj član ne zahteva usvajanje novih zakona.

Smatra se da stav 2 ne pokriva seksualno zlostavljanje.

Član 27

Smatra se da se ovaj član primenjuje na muškarce i žene koji imaju porodičnu odgovornost prema svojoj izdržavanoj deci, kao i prema drugim članovima porodice kojima je očigledno potrebna njihova briga ili podrška kada su takve odgovornosti ograničene njihovim sposobnostima da pripreme, otpočnu ili unaprede ekonomsku aktivnost ili učestvuju u njoj. Izraz, "izdržavana deca" ili "ostali članovi njihovih neposrednih porodica kojima je očigledno potrebna njihova briga ili podrška" podrazumeva lica koja kao takva definiše nacionalno zakonodavstvo dotične države.

Članovi 28 i 29

Da bi se primenio ovaj član, izraz "radnički predstavnici" označava lica koja su kao takva priznata u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom ili praksom.

Deo III

Smatra se da Povelja sadrži pravne obaveze međunarodnog karaktera , čije je sprovođenje u život pod isključivim nadzorom predviđenim delom IV.

Član A, stav 1

Smatra se da numerisani stavovi mogu da obuhvate članove koji se sastoje od samo jednog stava.

Član B, stav 2

U cilju sprovođenja u život stava 2 člana B, odredbe izmenjene Povelje korespondiraju s odredbama Povelje sa istim brojem stava i člana uz izuzetak:

a) člana 3, stav 2 izmenjene Povelje koji korespondira sa članom 3, stavovima 1 i 3 Povelje.

b) člana 3, stava 3 izmenjene Povelje koji korespondira sa članom 3, stavovima 2 i 3 Povelje,

c) člana 10, stav 5 izmenjene Povelje koji korespondira sa članom 10, stav 4 Povelje

d) člana 17, stav 1 izmenjene Povelje, koji korespondira sa članom 17 Povelje.

Deo V

Član E

Diferencirani tretman koji se zasniva na objektivnom i razumnom opravdanju neće se smatrati diskriminatorским.

Član F

Izraz "u vreme rata ili druge javne opasnosti" podrazumevaće i pretnju miru.

Član I

Smatra se da se radnici koji su isključeni u skladu sa dodatkom članovima 21 i 22, ne uzimaju u obzir prilikom određivanja broja dotičnih radnika.

Član J

Izraz "amandman" biće proširen tako da pokrije dodatak novih članova Povelje

PREPORUKA Br. R (86) 12
SAVJETA MINISTARA DRŽAVA ČLANICA
KOJA SE ODNOSI NA MJERE ZA SPRIJEČAVANJE I SMANJENJE
PREKOMJERNOG RADA SUDOVA

*(Usvojena od strane Savjeta ministara 16. septembra 1986.
na 399-om sastanku Zamjenika ministara)*

Savjet ministara, pod uslovima propisanim Članom 15.b Statuta Savjeta Evrope,

Imajući u vidu sve veći broj slučajeva koje se iznose pred sudove, što može uticati na pravo svakog pojedinca na saslušanje u razumnom roku pod Članom 6.1 Evropske konvencije o ljudskim pravima;

Uzimajući u obzir, nadalje, veliki broj ne-pravosudnih poslova koje obavljaju sudije, a koje, u nekim zemljama, imaju tendenciju povećanja;

Ubijedeni da je korisno ograničiti broj ne-pravosudnih poslova koje obavljaju sudije, kao i smanjiti svaki prekomjerni rad sudova, kako bi se poboljšala administracija pravosuđa;

Ubijedeni i u to da je korisno trajno obezbijediti uravnoteženu raspodjelu slučajeva među sudovima i da se najbolje iskoriste njihovi ljudski resursi,

Poziva vlade država članica da, pored obezbijedivanja potrebnih sredstava pravosuđu kako bi se efikasno izborili sa sve većim brojem sudskih postupaka i ne-pravosudnim poslovima, razmotre korisnost postizanja jednog ili više ciljeva koji su navedeni, kao dio svoje pravosudne politike:

- I. Ohrabrivati, gdje je prikladno, sporazumno rješavanje sporova, bilo da je to van pravosudnog sistema ili prije ili za vrijeme pravnih postupaka.

S tim u vezi, mogu biti uzete u obzir sljedeće mjere:

- a. predvidjeti, zajedno sa odgovarajućim potsticajima, procedure nagodbe za rješavanje sporova koje prethode ili su izvan pravnih postupaka;
- b. povjeriti sudiji, kao jedan od glavnih poslova, odgovornost da zahtijeva postizanja prijateljske nagodbe spora u svim odgovarajućim predmetima pri početku ili odgovarajućoj fazi takvih postupaka;

c. uvesti kao etičku dužnost advokata, ili pozvati odgovorna tijela da je prepoznaju kao takvu, da advokati trebaju da traže nagodbu sa drugom stranom u sporu, prije nego što pribjegu pravnom postupku u biloj kojoj fazi takvih postupaka.

II. Ne povećavati, već postepeno smanjivati ne-pravosudne poslove povjerene sudijama, na način što će se takvi poslovi dodijeljivati drugim osobama ili tijelima.

Dodatak ovoj preporuci sadrži primjere ne-pravosudnih poslova koje u nekim državama trenutno obavljaju sudije i od kojih oni mogu biti oslobođeni, uzimajući u obzir posebne okolnosti svake zemlje.

III. Predvidjeti tijela koja će, van pravosudnog sistema, biti na usluzi stranama u sporu kako bi riješavali sporove malim potraživanjima i u nekim posebnim oblastima prava.

IV. Preduzimanje koraka, posredstvom odgovarajućih sredstva i u odgovarajućim slučajevima, kako bi arbitraža postala dostupnija i efikasnija kao alternativna mjera pravnom postupku.

V. Postaviti kao opšte pravilo, ako već nije tako, da sudski proces vodi jedan prvostepeni sudija po svim odgovarajućim pitanjima.

VI. Preispitivati u redovnim vremenskim intervalima kompetentnost raznih sudova prema obimu i prirodi zahtijeva, kako bi se obezbijedila uravnotežena raspodjela posla.

VII. Evaluacija mogućeg uticaja pravnog osiguranja na sve veći broj slučajeva koji se iznose pred sud i preduzimanje potrebnih mjera, ukoliko bi se ustanovilo da pravno osiguranje potstiče arhiviranje neutemeljenih zahtijeva.

Dodatak Preporuci Br. R (86) 12

Primjeri ne-pravosudnih poslova od kojih sudije u nekim državama mogu biti oslobođene u skladu sa posebnim okolnostima svake zemlje

Sklapanje braka

Sklapanje ugovora o porodičnom nasljeđu

Izdavanje publikacije o zabranama braka

Izdavanje ovlaštenja jednom supružniku da predstavlja drugog: u zamjenu za pristanak supružnika koji je spriječen da da svoj pristanak

Promjena prezimena – promjena imena

Priznavanje očinstva

Upravljanje imovinom onih kojima nedostaje pravni kapacitet

Određivanje pravnih zastupnika za pravno neosposobljene odrasle i za odsutne osobe

Odobranje kupovine imovine od strane pravnih lica

Kontrolisanje preduzetničkih djelovodnika

Privredni registri:

preduzetnici

preduzeća

robne marke

motorna vozila

brodovi, čamci i avioni

Dodijeljivanje dozvola za vršenje trgovačkih djelatnosti

Pravosudne intervencije prilikom izbora i referendumima koje nisu predviđene Ustavom

Imenovanje sudije kao predsjedavajućeg ili člana odbora u kojem je njegovo prisustvo potrebno jedino da ojača nepristrasnost odbora

Ubiranje poreza i carina

Ubiranje sudskih такси

Vršenje dužnosti javnog bilježnika

Mjere koje se odnose na zaostavštine preminulih osoba

Dokumenta i registri koji se tiču bračnog stanja

Zemljišna knjiga (kontrola na registracijom prenošenja imovine, ovlaštenja nad nepokretnom imovinom)

Imenovanje arbitara kada je takvo imenovanje propisano zakonom.

MEMORANDUM OBJAŠNJENJA

Uvod

1. Mnoge vlade dijele zabrinutost za unaprijeđenje efikasnosti pravosudnog sistema. To nije ništa novo: nagomilavanje i sporost su dugo isticane kao karakteristike sudskog procesa. Ali problem je posebno izražen danas jer su Evropljani u poziciji da slobodnije koriste pravni sistem, vjerovatno zato što stalne promjene u društvu dovode do sve većeg broja konflikata koji se moraju riješavati i situacija koje moraju da se razriješe. Ipak, zbog budžetskih razloga, države mogu da naiđu na poteškoće kako bi na sve veći broj slučajeva odgovorili odgovarajućim povećanjem raznih sredstava koje obezbijeduje pravni sistem.
2. Unaprijeđenje funkcionisanja pravnog sistema je bilo jedna od glavnih tema 121. Konferencije evropskih ministara pravde, održane u Luksemburgu u maju 1980.

Prije toga su zemlje članice Savjeta Evrope sarađivale u najvećoj mjeri po pitanju pristupa sudovima: informisanja javnosti, pravne podrške, jezičke pomoći itd. Na inicijativu ministara pravde, 1981. godine je formiran Odbor eksperata o radu pravnog sistema

3. Ukoliko je pravni sistem sposoban da ispuni sve veće zahtjeve brzo i bez opadanja standarda, mora se istražiti cijeli obim mogućih reformi, koji *inter alia* obuhvata obrazovanje i dalju obuku sudija i sudskog osoblja, radnih uslova sudova, pojednostavljivanja procedura, alternativnih metoda za rješavanje sporova itd.
4. Odbor je, najprije, razmatrao one mjere koje imaju izgleda da građanske procedure pojednostave, ubrzaju i učine fleksibilnijim.

Preporuka br. R (84) 5 o principima građanskih parnica, osmišljena da unaprijedi funkcionisanje pravosuđa, pripremljena je na inicijativu Odbora i usvojena od strane Savjeta ministara 28. februara 1984. na prijedlog Evropskog savjeta o pravnoj saradnji (CDCJ).

5. Odbor je nastavio da izučava načine za smanjenje broja slučajeva koje se iznose pred sudove i obima posla sudova. Ishod ovih diskusija čini ključni dio ovih Preporuka.
6. Na poziv 14. Konferencije evropskih ministara pravde, održane u Madridu u maju 1984., Odbor ministara je odlučio da započeti posao treba biti proširen kako bi uključio studiju sljedećeg: sredstava za smanjenje preopterećenosti pravnog sistema time što će se ohrabriti razvoj ne-pravnih oblika primjene,

modernih tehnika primjene i situacije vezane za prepoznavanje sredstava primjene u evropskim državama.

7. Odbor će dodatno izučavati koliko je dalje moguće, na međunarodnom nivou, unaprijeđivati obučavanje sudija i sudskog osoblja, i uspostaviti bolju korelaciju između potreba pravosuđa i dostupnosti neophodnih sredstava kako bi se ove potrebe zadovoljile.

Opšte pretpostavke

8. Sve veći broj parnica, kao i prekomjeren obim posla sudija, glavni su razlozi kašnjenja rješavanja sudskih parnica. Pravo pojedinca – garantovano Članom 6. stav 1, Evropske konvencije o ljudskim pravima – na saslušanje u razumnom vremenskom roku, može biti ugroženo. U nekim slučajevima, kašnjenje može izazvati očaj ili nepopravljivu štetu; može dovesti do poricanja pravde. Demokratska država ne može pronalaziti izgovore u budžetskim poteškoćama, kako bi opravdala kršenje ovog osnovnog prava.
9. U potrazi za načinima poboljšanja ove situacije, Odbor je usredsredio svoj posao na sljedeća pitanja:
 - a. Da li je uputno osmisliti dodatna rješenja, izuzev sudskih postupaka, za neizbježne konflikte u okviru društvenog života?
 - b. Zar nije slučaj da se sudije, tokom vremena, sve više opterećuju velikim brojem poslova za koje nisu zaduženi zarad nekog važnijeg načela?
 - c. Zar se ne mogu izvršiti prilagođavanja pravosudnih pravila i sastava sudova, tako da se na najbolji mogući način iskoriste sudije, pod uslovom da ostane kompatibilan sa zahtjevima dobrog pravosuđa?

Odbor se takođe bavio izučavanjem mogućeg uticaja pravnog osiguranja na prekomjerni obim posla sudova.

10. Oktobra 1981. vladama država članica je poslat detaljan upitnik o pitanjima koja se tiču funkcionisanja pravnog sistema. Odbor je započeo studiju odgovora 1983. kako bi istražio više detalja o načinima oslobađanja sudija od obaveza koje se često smatraju ne-pravosudnim. Tako dobijene informacije su pokazale izrazite razlike u praksi i iskustvu.

11. Svjesni poteškoće prenošenja inovacija ili presađivanja institucija iz jednog pravnog sistema u drugi, Odbor je smatra za shodno da zatraži od država članica Savjeta Evrope da razmotre da li je uputno slijediti jedan ili više sljedećih ključnih ciljeva u svojoj pravosudnoj politici, a u svjetlu već stečenih iskustava u drugim zemljama: promovisati sporazumno rješavanje sporova i upotrebu neformalnih

procedura za rješavanje konflikata; osloboditi sudije od ne-pravosudnih zaduženja; prilagoditi pravosudna pravila i sastav sudova u cilju boljeg korišćenja ljudskih resursa pravosudnog sistema; i/ili preduprijediti svaki neumjereni zahtjev za pravosudnim uslugama koji može proisteći kao rezultat pružanja osiguranja za pravne troškove.

12. Tokom rada na ovim pitanjima, Odbor se susreo sa dvije glavne poteškoće: definisanje oblasti ne-pravosudnih aktivnosti; i usklađivanje korištenja alternativnih metoda rješavanja konflikata uz pravo svakog pojedinca da pred sud iznese ili brani svoj slučaj, kao što se posebno garantuje Članom 6, stav 1, Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Komentari predloženih ciljeva

Sporazumno rješavanje parnica

13. Značajan broj sporova vodi do sudskog postupka zato što nije bilo stvarnog kontakta između strana u sporu, niti ikakvog pokušaja približavanja njihovih stavova. Nekada, čak izgleda da je osuđivanje druge strane važnije od pokušavanja da se nađe rješenje.

U društvu u kojem svaki pojedinac svakodnevno vrši razne radnje čija pravna dimenzija nije odmah primjetna i svako se suočava sa pravnim situacijama koje se brzo mijenjaju, postoji puno prostora za konflikt. Prije nego li se preduzmu pravne radnje ili ma kakve druge procedure za rješavanje sporova, strane u postupku bi trebali imati priliku da dobiju preciznu ocjenu predmeta i pokušaju da izgleda problem. Osim toga, čak i kada se pokuša pomirenje prije sudskog postupka i ono se pokaže bezuspješno, sudija može korisno iskoristiti ulogu posrednika na način da stranama u postupku omogući da sami nađu rješenje konflikta. Ovo pitanje je postavljeno u različitom kontekstu u Preporuci br. R (81) 7 od 17. maja 1981. o mjerama za olakšavanje pristupa pravdi.

14. Uz izuzetak sporova o pravima čije sprovođenje ne zavisi samo od diskrecije strana u sporu, jer ona nijesu stvar javne politike, prostor za izmirenje je ogroman.

Budući da će vjerovatno proizvesti uštedu vremena i novca, kao i da potstiče konstruktivan stav, izmirenje treba naročito ohrabrivati u slučajevima kad strane u postupku moraju da zadrže bliske odnose u budućnosti (porodica, komšije, kolege itd.) i u svim slučajevima gdje ravnoteža moći među stranama ili važnost interesa koji su u pitanju, nije takva da bi opravdala zabrinutost da će slabija strana prihvatiti rješenje koje je očigledno u suprotnosti sa njegovim vlastitim interesima (na primjer, svakodnevni sporovi potrošača).

15. Imajući u vidu da pretpostavlja minimum dobre volje, izmirenje ima veće šanse da uspije ako mu se pribjegne ranije – prije nego što strane u postupku.

zauzmu čvrste stavove – i ukoliko je ono stvar slobodne volje. Vidni su znakovi odbijanja prilikom obaveznih izmirenja, koja su u praksi često postala neefikasna formalnost.

Kao opšte pravilo, dovoljan je zahtjev jedne od strana u postupku da se pokrene procedura izmirenja. Takva procedura će neizostavno zavisiti od okolnosti prvosudnog sistema u svakoj državi. Može prvo da se održi ispred pomoćnog sudije ili nekog nezavisnog tijela koje ima nadležnost za izmirenje u posebnoj oblasti (radno pravo, potrošačko pravo, urbanističko pravo). U slučaju neuspjeha, sudija koji vodi ovaj slučaj, može pokušati ponovno izmirenje, na zahtjev jedne od strana u postupku ili na inicijativu samog sudije.

Posrednik mora biti očigledno nezavistan u odnosu na strane u postupku, mora imati prepoznatljive ljudske kvalitete i opsežnu razboritost kako bi ponudio ravnopravne prijedloge izmirenja. U izvjesnim slučajevima, naročito u sporovima iz porodičnog prava, strane mogu biti pozvane da se lično pojave, bez savjetnika. U drugim slučajevima, proces izmirenja se može na pravi način nastaviti samo u prisustvu advokata, ukoliko odsustvo strana u postupku predstavlja uslov za uspjeh pokušanog izmirenja.

Trebale bi postojati izvjesne prednosti povezane za postupak izmirenja: evidencija o uspješnom izmirenju može biti izvršna; može se odustati od naplate sudskih troškova u slučajevima uspješnog izmirenja pred sudijom. Pored toga, sudija može uzeti u obzir stav svake strane tokom postupka izmirenja prilikom raspodjele proceduralnih troškova među njima.

16. Iako su advokati u obavezi da se pridržavaju instrukcija svojih klijenata, oni uprkos tome, u svim slučajevima gdje nalaze za shodno, treba da savjetuju one koji im daju instrukcije da traže nagodbu sa suprotnom stranom. Pored toga, njihov honorar ne treba predstavljati prepreku.

U cilju razvijanja prakse izmirenja, traženje izmirenja treba prepoznati kao etičku dužnost advokata. U skladu sa posebnim karakteristikama pravnog sistema svake države, državne vlasti mogu igrati manju ili veću ulogu u ovom pogledu. Oni mogu ili izmijeniti bilo koju odredbu koja se primjenjuje u pravnoj profesiji ili pozvati Komoru i advokatska udruženja da preduzmu korake u tom cilju. Nakon toga bi bilo dobro razmotriti moguće prepreke – na primjer u određivanju honorara – kako bi se obezbijedilo sporazumno rješavanje sporova.

Oslobađanje sudija od ne-pravosudnih poslova

17. Suštinska uloga sudija je da riješava sporove koji se tiču pravnog potraživanja, u skladu sa zakonom.

Međutim, očigledno je da je značajan dio njihovog radnog vremena zauzet aktivnostima koje nemaju veze sa parničanjem i koje su administrativne, a ne

pravne prirode. Tokom vremena, njihova obuka i nepristrasnost, znanje koje oni mogu imati o izvjesnim pravnim pitanjima kada je riječ o parnicama, rezultiralo je preuzimanjem kontrolne funkcije, sve veće uloge u porodičnim pitanjima i velikog broja zaduženja vezanih za registrovanje i ovjeru, kao i njihovog vršenja kontrole u ekonomskoj sferi.

Očigledno je da nije u pitanju donošenje opšte preporuke da sudije treba osloboditi od svih ovih poslova; već se potstiče razmatranje mnogih okolnosti u kojima se sudovi koriste, a u kojima ne postoji spor, sa ciljem da se eliminišu sve one u kojima intervencija suda nije prijeko potrebna.

18. Kao što je gore istaknuto, pojam „ne-pravosudnih poslova“ nije lako definisati. Treba samo pomisliti na rasprave u pravnoj literaturi nekoliko država članica u vezi sa administrativnom, pravnom ili hibridnom prirodom odluka koje su nesporno pod nadležnošću sudova.

Slijedeći pragmatični pristup, Odbor je razmotrio sva zaduženja i aktivnosti koje nemaju spornih elemenata i ispitao do koje mjere sudovi imaju odgovornost za njih u zemljama članicama i koje su bile osnove za donošenje tih odluka. Na kraju ovog razmatranja Odbor je sastavio spisak – koji nije iscrpan – primjera ne-pravosudnih zaduženja od kojih sudije mogu biti oslobođene u nekim državama, uzimajući u obzir posebne okolnosti u svakoj zemlji.

19. Sudovi pretežno imaju ulogu nadzornog organa u slučajevima kada članovi porodice saglasno predlože da promjene pravni odnos koji ih povezuje. Opravdanje koje se najčešće iznosi za ovo je potreba da se sačuva javna politika i suštinska lična prava i privatni interesi. Najčešći opšti primjeri su sporazumni razvod, odobravanje sporazuma koji se tiče starateljstva nad djecom i naloga za usvojenjem. Ove oblasti aktivnosti nisu dovođene u pitanje.

S druge strane, pomenućemo samo jedan ili dva primjera, može se postaviti pitanje da li postoji uvjerljivo opravdanje za povjeravanje zaduženja sudiji koji se tiče odobravanja svih sporazuma kojima supružnici namjeravaju da rješe konflikt u svom bračnom životu. Isto se primjenjuje na ulogu sudije u slučajevima promjene prezimena i vlastitog imena, kada su takve promjene zakonom dozvoljene. Odgovori na ovu vrstu pitanja variraju u zavisnosti od pravne tradicije, proceduralnog sistema, kao i od posebnih okolnosti svake zemlje.

20. Sve značajnija uloga sudova u prevenciji i upravljanju stečajevima je bez sumnje moguće pripisati namjeri da se podrži javna politika i privatni interesi. Manje je očigledno da ova namjera potiče iz drugih aktivnosti koje obavljaju sudije u nekim državama u oblasti privrednog prava, kao što su kontrola različitih računa i registara ili izdavanje dozvola.

21. Da li je poželjno, osim u izvjesnim posebnim okolnostima, ovlastiti sudije za organizaciju i administrativni nadzor izbora – osim u spornim slučajevima?

▪ Sudije su često imenovani za predsjedavajuće ili članove raznih odbora sa jedinim ciljem da ojačaju nepristrasnost odbora (odbora za zemljišno planiranje, odbora za ispitivanje političke ispravnosti, odbora za zaštitu prava zatvorenika itd.). Takva praksa bi trebala biti obeshrabrivana.

22. Dodatak sadrži seriju primjera onih zaduženja od kojih sudije mogu biti oslobođene u skladu sa posebnim okolnostima svake države.

Uopšteno govoreći, obavljanje ne-pravosudnih funkcija treba biti određeno zakonom i ograničeno na mali broj slučajeva u kojima se intervencija sudija smatra neophodnom za očuvanje prava ili podržavanje javne politike.

23. Zaduženja koja će na ovaj način sudijama biti opozvana mogu se prenijeti na javne službe u nekim slučajevima ili na pravosudno osoblje u drugim. *Rechtspfleger* može biti naveden kao primjer sudskog službenika kojeg su ovlastili, u Federalnoj Republici Njemačkoj i Austriji, da vrši veliki dio nesporne nadležnosti, kao i za neke dužnosti iz procedure građanske parnice.

Rješavanje sporova posredstvom drugih tijela

24. Pomenuto je ranije da je preporučljivo potsticati pomirenje kao sredstvo rješavanja sporova, prevashodno u cilju oslobađanja sudova (van-pravosudno pomirenje) ili u najmanju ruku smanjenja vremena koji sudije troše na iznalaženje adekvatnih rješenja i pisanje zapisnika (pravosudno pomirenje).

Da li bi bilo moguće otići dalje i dati određenim van-pravosudnim tijelima ili organima zaduženje da rješavaju neke sporove?

Osim arbitraže, vrlo malo je učinjeno u ovom pravcu u Evropi.

25. Jedan od temelja države zasnovane na vladavini prava, kao što se navodi u nacionalnim ustavima i u Članu 6, stav 1 Evropske konvencije o ljudskim pravima, je osnovno pravo građanina na pristup sudovima kako bi ustanovio ili odbranio svoja prava. Pristup sudovima se ne može uskratiti.

Ovo, ipak, ne podrazumjeva mogućnost uvođenja alternativnih sredstava za rješavanje sporova putem drugih procedura koje su dostupne javnosti u izvjesnim okolnostima, pod uslovom da su te alternative neobavezne ili, ako nije tako, ne isključuju mogućnost naknadne žalbe redovnim sudovima.

26. Arbitraža, koja počinje privatnim sporazumom i završava konačnom, obavezujućom odlukom, je jedini alternativni dogovor starijeg datuma koji je, u principu, opšte primjenljiv. Ona je pogodna za rješavanje svih sporova koji uključuju prava kojima strane u sporu slobodno raspolažu.

Malo je vjerovatno da će se arbitraža koristiti u velikoj mjeri van poslovne sfere. Ipak, poželjno je da ovaj institut bude poznatiji i efikasniji u onim oblastima za koje je posebno prikladan. Uprkos relativno visokoj cijeni, njegova brzina, profesionalnost i relativna neformalnost čine nesumnjive prednosti. Ovaj institut bi bio efikasniji ukoliko arbitražna naknada ne bi bila podložna sudskoj žalbi i ako bi se mogla pobiti samo po osnovu javne politike, neusklađenosti argumenata, *ultra vires* ili kršenja prava na prava na odbranu. Arbitri moraju biti ovlašteni da odlučuju u pogledu sopstvene nadležnosti kako bi se odluke arbitraže donosile na najjednostavniji način.

27. Pored arbitraže, mogu biti uspostavljene druge van-pravosudne procedure, sa kojima su neke države članice već imale iskustva. U slučaju manjih zahtjeva i u pojedinim posebnim oblastima kao što je potrošačko pravo, sporovi oko zakupnine i saobraćaja, strane u sporu bi trebalo osposobiti ili čak primorati, pod uslovom žalbe sudu – da traže brzo, manje skupo rješenje pod sredstvom *ad hoc* organa.

Upotreba jednog prvostepenog sudije

28. Ma koja mjere bile primjene kako bi se smanjio obim posla sudova, cjelokupni opseg posla će i dalje biti znatan. Zbog toga je značajno potsticati promišljeniju upotrebu ljudskih resursa redovnih sudova, time što će praksa da jedan sudija sasluša prvostepene slučajeve postati rasprostranjenija u svim oblastima prava za koje je pogodna.

29. Preporuka se naročito odnosi na prvostepene sudove opšte nadležnosti.

Potrebno je razmotriti koliko daleko i pod kojim uslovima slučajevi koji se iznose pred ove sudove mogu biti dodijeljeni jednom sudiji prije nego grupi sudija.

30. U svakom državnom pravnom sistemu može postojati manji broj slučajeva koji po svojoj prirodi treba saslušati više od jednog sudije.

Raspodjela drugih slučajeva jednom sudiji ili grupi od više sudija, gdje postoje dva sistema, treba da se zasniva na objektivnim kriterijumima i da se sprovodi pod takvom zaštitom kojom bi se izbjegao ma kakva oblik arbitraže.

31. Očigledno, šira upotreba sudova sa jednim sudijom nije samo po sebi rješenje za sve. Produktivnost sudova će biti povećana iako ne multiplicirana. U nekim slučajevima, odjeljenja notara i sudski sekretarijati moraće da dobiju dodatno osoblje. Uprkos tome, ako se implementira ispravno i ukoliko se istovremeno uvede jednostavnija, fleksibilnija procedura, u skladu sa principima navedenim u Preporuci br. R (84) 5, ova mjera treba da pomogne da se smanji preopterećenost sudova bez oštećenja pravnih standarda.

Nadležnost sudova

32. Ako ne postoje redovna prilagođavanja u novčanim ograničenjima koji određuju opštu nadležnost sudova, rezultati novčane amortizacije u značajnom broju slučajeva koji su odstranjeni iz sudova sa ograničenom nadležnošću, a koji su bili savršeno opremljeni da se bave njima, premješteni su i time opteretili još više one sudove koji imaju nadležnost da sude slučajeve bez ikakvog novčanog ograničenja.

Slično tome, visok nivo inflacije može ograničiti efikasnost određenog broja alternativnih metoda za rješavanje sporova koje su ustanovljene u cilju rješavanja slučajeva čija vrijednost ne prevazilazi zakonom propisan iznos, to su najčešće sporovi između potrošača i snabdjevača.

33. Zakon koji utvrđuje nadležnost različitih sudova mora biti periodično dopunjavan kako bi se spriječile ili ispravile promjene nadležnosti. Takođe bi trebalo redovno prilagođavati minimalni iznos prihvatljivosti nekih žalbi.

Sličnu pažnju treba posvetiti raspodjeli posebnih nadležnosti među sudovima. Sudovi ograničene nadležnosti, na primjer, mogu imati novčano neograničenu nadležnost u većem broju slučajeva (održavanje, zakupnine, itd).

Osiguranje za pravne troškove

34. Pored određenog broja posebnih ugovora u kojima se pojavljuje kao dodatna klauzula (npr. odgovornost vozača za treće lice), osiguranje za pravne troškove je, u mnogim državama članicama, inovacija koja se brzo rasprostranjuje i čiji uticaj na pravosudni sistem još nije lako ocijeniti.

Ovaj tip osiguranja, koji pokriva sudske troškove osiguranika, honorar advokata i, obično, i troškove druge strane u sporu u slučaju da osiguranik izgubi slučaj, eliminiše ograničeni finansijski rizik kojem je izložen svaki pojedinac kojem slijeduje pravna pomoć i cijeli finansijski rizik svakog pojedinca koji ne ispunjava uslove za pravnu pomoć. Može se lako zaključiti da takvo osiguranje, koje pokriva cijeli spektar sudskih postupaka (zemljoposjednika i zakupca, privatnu štetu, probleme potrošača, saobraćajne nezgode, pojedinačne radne sporove, itd.), ukoliko se ne preduzmu potrebne mjere predostrožnosti, može potstaći pretjerano pribjegavanje sudovima. Ovakav uzročno-posljedični odnos ipak nije ustanovljen na precizan način. U skladu sa tim, poželjno je da države stvore uslove za proučavanje i monitoring, u saradnji sa organima koji predstavljaju osiguranike, ukoliko je to potrebno.